

Svinevold.

Re-minne

Utgitt av Rannes Historielag og Våle historielag

2024

MENY REVETAL

Med fokus på service!

Utrolig mye har skjedd siden starten i 1910 og fram til i dag. Utviklingen har vært enorm og knapt noe er slik det var den gang i de gode gamle dager. Men en ting har ikke forandret seg, vi må ha fokus på å hele tiden gjøre kundene våre fornøyde. Akkurat det faktum er alle de over 100 som jobber her klinkende klar over, hvert minutt, hver time, hver eneste dag.

Martin Gram

**TORS DAG TIL LØRDAG GARANTERER VI
AT DU ALDRI FÅR MEIERIVARER MED
MINDRE HOLDBARHET ENN 7 DAGER.**

MENY.NO

MENY REVETAL

Re-minne er årsskrift for
Ramnes Historielag
og Våle historielag

Re-minne er en fortsettelse av
årsskriftene Ramnesiana og
Våle-minne. Dette er 22. utgave
av Re-minne, og regnet sammen
med Ramnesiana, er dette
utgave nr. 46.

ISSN: 1503 - 772X

Utgiver

Ramnes Historielag
Våle historielag

Copyright

Historielagene og de aktuelle
forfatterne/fotografene.

Ansvarlig redaktør

Odd Roar Sulutvedt

Redaksjonskomité

Eva Anfinnsen, Hilde Ringen
Kommedal, Arnfinn Eek og
Odd Roar Sulutvedt.

Rettigheter

Alle rettigheter til dette
skriftet og ethvert materiale i det
er forbeholdt utgiver og forfatterne/
fotografene.

Omslagsfoto

*Forside: Svinevoll ca. 1921.
Våle historielags fotosamling
(digitalmuseum.no).*

Grafisk produksjon/trykk

Erik Tanche Nilssen AS

Kontakt historielagene

Ramnes: post@ramneshistorielag.no
Våle: thilles@online.no
www.ramneshistorielag.no
www.valehistorielag.no

Kontakt Re-minne

osulutve@online.no

INNHold

Leder <i>Odd Roar Sulutvedt</i>	5
Hoppe etter noen med etternavn på W <i>Roar Ree Kirkevold</i>	9
«Ikke påkrevet at der velges kvinder» <i>Hilde Ringen Kommedal</i>	17
Intervju med Marit Haugen Odelsjente og ordfører <i>Hilde Ringen Kommedal</i>	21
Persontransport før og nå <i>Lars Jørgen Ormestad og Odd Roar Sulutvedt</i>	31
Fra «Tikksignalet» til TikTok <i>Eva Anfinnsen</i>	45
Våledialekt, fins den? <i>Daniel Ims</i>	53
Speiderhytta på Merkedammen <i>Mads Olav le Maire</i>	61
Fra fjord til torvmyr – Gunnerødmyra gjennom 11.500 år, og om jordbruk i Re i yngre steinalder <i>Rolf Sørensen og Helge I. Høeg</i>	65
Hundre i buketter og læring for livet <i>Roar Ree Kirkevold</i>	76
Mer om naturvern i Re <i>Rolf Sørensen</i>	83
Et maleri og det å åpne en pappeske Litt om to generasjoner Thorsen på Sørby <i>Eva Anfinnsen</i>	87
Lukasstua – Lita stue med mye varme <i>Roar Ree Kirkevold</i>	95
Veier i Ramnes <i>Kåre Holtung</i>	103
Det lange skisporet – eller Ballen som aldri kom frem <i>Gjengitt fra Kåre Holts originalmanuskript</i>	109
Orkestereventyret i Ramnes og Våle <i>Thore Vang</i>	113
Slektsforskning Odd Roar Sulutvedt	118
Virksomheten i Ramnes Historielag	119
Minneord – Kristen Aas	123
Virksomheten i Våle historielag	124
Stiftelsen Våle Prestegård	128

Vi utfører sandblåsing og lakkering av det meste.

- Alt fra lastebiler og båter, til kjøleskap og møbler om du ønsker ny farge eller bare vil freshe det opp litt.
- Ingen jobb er for stor eller for liten.

Ring for et hyggelig tilbud.

Kjære leser!

Velkommen til den tjuende utgaven av Re-minne!

Mandag 17. oktober 1977 møtte en spent 14-åring opp på kontoret til teknisk etat i Ramnes kommune. Der andre hadde valgt arbeidsuke i verksted eller butikk, der skulle denne gutten prøve seg på kontor. Gutten fikk lære maskinskriving, brevoppsett og annet kontorarbeid. Den som holdt orden på kontoret var Else Marie, og hennes oppvekst og liv kan du lese mer om i denne utgaven av Re-minne. Det må for øvrig ha vært en god innføring i kontorarbeid, for snart femti år senere har gutten lagt bak seg et helt arbeidsliv på kontor, og en god del dugnad bak pc-en blir det også, for eksempel som redaktør av Re-minne!

Årets utgave følger i samme spor som de senere år. Noen lengre artikler, og mange ganske korte. Vi håper artiklene bidrar til å ivareta den felles kulturarven vi har med oss; vår nære historie.

Også i år har vi opplevd at folk tar kontakt med oss med historier de mener fortjener en plass i Re-minne. Gode historier, kjente og ukjente saker og opplevelser, vinklinger vi i redaksjonen ikke har tenkt på, alt dette bidrar til et variert årsskrift med bredt innhold. Vi oppfordrer også i år til å komme med historier eller ideer til artikler. Om du vil skrive selv eller få hjelp med skriving fra redaksjonen, det finner vi ut av underveis.

Redaksjonen retter en stor takk til alle som bidrar med artikler, ingen nevnt, ingen glemt!

Re-minne distribueres gratis til innbyggerne i Ramnes og Våle, dette er mulig på grunn av velvillige annonsører og stor dugnadsinnsats. Vi takker annonsørene for støtten, og takker alle som har bidratt til årets utgave; skribenter, annonseselgere, distributører og ikke minst Erik Tanche Nilssen AS v/Jan Tore Haugerød.

Re-minne er en viktig del av historieformidlingen som lagene gjør. Møter og arrangementer er en annen del av denne formidlingen. Uansett er medlemsinntekten viktig, og jeg oppfordrer til å bli medlem i et av historielagene. Kontingenten er kr. 200 per person. Se mer om medlemskap på baksiden.

Avslutningsvis vil jeg takke redaksjonen for konstruktivt og godt arbeid gjennom året. Vi har gode diskusjoner, og alle bidrar for at Re-minne skal bli så bra som vi kan få til. Det er en glede å jobbe sammen med dere!

Redaksjonen ble avsluttet 25. november, og vi ønsker med dette alle en god jul og et godt nytt år!

*Vivestad, november 2024
Odd Roar Sulutvedt*

BULK-TANK TRANSPORT AS

Svinevoll, Borgeveien 7, 3178 Våle

Slangespredning

Samarbeidspartner Bjørn Erik Gran

Transport av flytende og fast husdyrgjødsel
Flytende råstoff til kraftforproduksjon
Bulk, mel og kornprodukter
Spredning av Dustex, miljøvennlig
Biprodukter og ADR transport

Tlf: 33 06 09 29 · Mobil: 930 04 977
post@bulktank.no · www.bulktank.no

Følg oss gjerne
på Facebook

VALLUMRØD GÅRD

Storfekjøtt fra Vestlandsk Fjordfe

Grassfora i Vivestad, i hjertet av Vestfold

Vestlandsk Fjordfe er en nøysom kurasone som utnyttar beite svært godt. Alle dyra er på beite hele sommerseongen. Derfor tilbyr vi det unike kjøttet av Vestlandsk Fjordfe.

Ved å kjøpe kjøtt fra oss, støtter du sunn og bærekraftig matproduksjon.

- 100% grassfora
- God fettmarmorering
- Meget god smak og spisekvalitet
- Foretlet lokalt
- Ferdig mørnet, klar til bruk

Anne-Lise Bu, 93044371 • Erlend Bjørnevoll, 97156432
Vivestadlinna 469, 3175 Ramnes • www.vallumrodgard.no

Vær fornuftig - Bli fornøyd!

1-2-tre har lang erfaring og tilbyr kortreiste løsninger - Midt i vestfold!

Byggelementer

Vi skreddersyr gjerne løsninger og er din diskusjonspartner i byggeprosessen.

Bod/Anneks

Mulighetene er mange hvis du trenger mer plass hjemme eller på hytta!

Elementer

Vi leverer takstoler, balkongelementer, bære/delevegger og veggelementer. Vi hjelper deg gjerne med forslag til løsninger!

1-2-Tre

BYGGELEMENTER

Svinevoll, 3178 Våle - Tlf 33 06 17 70

www.1-2-tre.no

Hoppe etter noen med etternavn på W

Roar Ree Kirkevold

For en stund siden møtte jeg Bjørn Wirkola. Han som fikk foreldrene mine til å hysje ned alle forsøk på samtale når det kun var noen få hoppere igjen før legenden fra Alta skulle slippe bommen og vi kunne følge det vågale ovarennet og ut i svevet sort hvitt. Legendene Bjørn Wirkola begynte en eventyrlig hoppkarriere på låvebrua under nordlyset og en ensom lypære i skjoteledning fra fjøset. Det var elegansen som gjaldt, i tillegg til lengden, selvsagt.

For hoppporten er noe så sjeldent som en ekte norsk oppfinnelse. Fortsatt er vi (innimellom) verdensledende, men interessen har dabbet kraftig av etter at vi krevde preppa bakker, elektronisk overvåkning av svevene og flombelysning, ikke bare en lypære fra fjøset.

Hopping var vanlige folks syssel. Bare i Oslo by var det over 350 hoppbakker etter andre verdenskrig, forteller forfatter og journalist Stein Erik Kirkebøen.

I 2022 var det kun 360 personer som har løst lisens, altså fått tilgang til hoppidretten. Kurven på utviklingen ser ut som et unnaenn.

Møtet med Wirkola fikk meg til å tenke på min egen oppvekst i Ramnes. Med én TV-kanal uten farger, som vi fulgte med på. Edgar Karlsen hentet «Festus» fra Kruttrøyk til Tønsbergmessa, og vi fylte amfiet til trengsel. Skuespilleren Ken Curtis visste vel ikke helt hva han skulle bidra med, men det holdt med «Yahoo» et par ganger. Amfiet tok helt av, selv faren min klappet i hendene.

Hjemme i Ramnes hadde vi mange hoppbakker. Noen hadde allerede grodd igjen da jeg vokste opp, som bakken på Linnestad, men vi trakk oss oppover i lia. Spadene lagde hopp og snøen var kram nok til at et par fall la grunnlaget når kuldegradene formet unnaennet og overgangen til sletta.

Vi hoppet stort sett bakken ned. Trikset var å plassere hoppet nær bunnen av lia.

Jeg fikk splitter nye hoppski av far og mor. Far hadde hoppet selv i en bakke som endte over Ramneselva, og mora mi hadde stekt vafler og passet på at jubelen sto i taket når kongsbergknekken gikk over i nedslag. Jeg lærte fort at «nedslag» var begrepet for at det ene beinet skulle være foran det andre. Motsatsen var «jamsis», og det var ikke så bra.

Problemene melder seg

Utfordringene, for ikke å si problemene, for min hoppkarriere hopet seg opp temmelig fort. Tross nye hoppski og en helt gjennomsnittlig størrelse på

vennekretsen, fikk jeg ikke til verken å «legge meg på» eller å sette nedslag. Jeg var rett og slett redd både for ovarennet og unnarennet. Greit nok med løssnø, men den minste antydning til isdannelse, så torde jeg ikke å utsette meg for å ramle. Løsningen var å bremse umerkelig med hendene i ovarennet, og ikke strekke beina ut på hoppet. Det hele så komisk ut. Faren min var ikke til stede på treningene, og mor sa at jeg sikkert kom til å få til andre ting i livet. Mødre er slik. De pakker inn sannheten: «Du er feig, sønn. Og høyderedd».

Dessuten hadde faren min kjøpt hoppiski av hickory med tre renner under. Det var sikkert velment, men kameraten min, Terje Erling Wold, hadde mørkeblå plastski med FEM renner og dekor. Mine var brune med kun runde logoer ved tuppene. Jeg misunte Terje Erling hoppskiene hans. Kamerat Oskar Frydenberg hadde også slike med fem renner og dyp skinnende lakkfarge.

Jeg lå etter, og nå kan jeg se at misunnelsen bare var en bortforklaring for at jeg allerede hadde innsett at folkesporten «hopp i stor bakke» ikke var noe for meg. Ikke folkesporten «hopp i liten bakke» heller for den saks skyld.

Det hendte vi ble kjørt til Farbakk ved Lundteigen. Der var det to lys og to bakker. Store Farbakk med stillas bygget av velmenende foreldre og en hyggelig grunneier, og Lille Farbakk uten annet en naturlig utnyttelse av terrenget.

Disse snekkerkyndige fedrene hadde også bygd et stort dommertårn hvor du ikke kom inn hvis du ikke hadde minst én hylle på gutterommet full av pokaler i diverse størrelser og legeringer. Eller

du hadde en far som enten hadde hoppet bakkene ned i sin ungdom, eller vært med å bygge dommertårnet. Jeg hadde ingen av delene, kun hickoryski med tre striper under og en rund logo bak tuppen.

Jeg hoppet alltid i Lille Farbakk. De som har betydelig mer greie på folkesporten «hopp i liten bakke» enn meg, har sagt at alle er livredde den første gangen de setter utfor. Det er forståelig selv for folk som aldri har prøvd, men så sier de også at allerede andre gangen, er mye av redselen forsvunnet. Inn kommer adrenalinet og etter hvert mestringsfølelsen. Du kan begynne å konsentrere deg om detaljene.

Om stilen, om du vil.

Det forsto jeg ikke noe av. Jeg var like redd hver gang. Særlig etter fall, eller egentlig absolutt hele tiden.

Om jeg var med i noe hopprenn, husker jeg ikke, men jeg har i hvert fall ingen hylle med pokaler.

Den fatale bommerten

Etter hvert forsøkte flere av kameratene mine seg i Store Farbakk. Først bare de gærneste, men etter hvert kom såpass mange til, at det ble litt ensomt nede i Lille Farbakk. Det gir liksom ingen kredd å være eldstemann i Lille Farbakk.

Etter naturfagtimen på Ramnes barneskole, foreslo Terje Erling det som strengt tatt måtte komme. Han inviterte meg med til å hoppe i Store Farbakk. Terje Erling hadde heller ikke prøvd seg der før, og nå hadde faren hans, Haldor Wold, sett seg lei på å kjøre to gutter som ikke kom videre i karrieren.

Haldor hadde en lyseblå Folkevogn med lasteplan. God plass til hoppiski både med tre og fem renner.

Store Farbakk var gjort klar til hopprenn

på søndag, men på torsdag hadde vi bakken for oss selv, hadde Haldor regnet ut. All ære for tiltaket. Du verden.

Jeg takket ja. Eller stemmebåndene mine sa ja, mens hjernen skrek nei. Jeg sturte ved middagsbordet hjemme.

Mora mi ville vite hva som var galt. Enebarn får ofte mye oppmerksomhet. Jeg sa ikke noe. Bare litt sliten. Tidlig hadde jeg lært at som enebarn, kan det være like greit å hoppe i det, i både konkret og overført betydning.

«Terje Erling og jeg skal hoppe i Store Farbakk i kveld. Haldor skal kjøre oss» Faren min lyste opp. Sønnen med tre renner følger i fars fotspor.

Det er gutten sin, det. Store Farbakk! Mor ble stille. Mødre har ofte evnen til å lese kroppsspråk i langt større grad enn fedre.

– Jeg har litt sår hals, sa jeg.
Mor trakk pusten, men far var raskere.
– Det går fint. Du kan drikke varm solbærsaft når du kommer tilbake. Med honning.

Som om det hjalp.
Mor nikket. Hun skulle varme saften. Jeg tenkte at de sikkert ville besøke meg på intensivavdelingen. Det er trøst i alt.

Normalt tar det tolv minutter fra der jeg bodde på Kløv til Klopp hvor Terje Erling bodde.

Jeg brukte en halv time. Hickoryskiene gnagde på skuldra.

Hoppet

Vi klatret opp trappetrinnene på stillaset. Bare det var en prøvelse. Hickoryskiene var lengre enn meg, og de kilte seg fast. Terje Erling hadde det heller ikke synlig travelt.

Nedre avsats var på høyre side når du så utover bakken. Så var det en avsats på venstre side, og helt på topp var det toppfart, selvsagt. Jeg gikk til høyre. Naturligvis gjorde jeg det, jeg er jo ikke selvskader heller.

Haldor sto på kulen og røykte Petterøe 3. Utover det var bakken øde og tom. Det hadde blitt skumring, men vi visste ikke hvor lysbryteren var, så vi måtte forte oss. Haldor hadde foreslått to hopp siden det var premiere.

Haldor ropte opp til oss. Fra avgrunnen kunne vi høre: «Nei, nei, ikke ta sideavsatsene. Det er lettere å sette rett ut fra toppen.» Jeg var nummen i beina fra før, men dette var toppen. I dobbel forstand.

Jeg kikkert bort på Terje Erling. Han så på meg.

– Toppen?

Terje Erling lystret faren sin og klatret opp de siste få trinnene. Han pleide å stille kritiske spørsmål ved det Haldor sa, men nå muppet han ikke.

– Er det ikke litt dumt å starte fra toppen av, spurte jeg.

– Det er verre å måtte inn i medda fra siden, sa Terje Erling veslevoksent. Alt håp var ute. Vi spente på oss skiene. Jeg hadde ikke smurt. Det gjorde jeg aldri i Lille Farbakk heller, for parafinen vi brukte, økte farten.

– Du først, sa Terje Erling.

– Nei, du først, svarte jeg.

Han nikket faktisk og gjorde seg klar.

– Klart, ropte han til faren, Haldor.

Klart det var klart. Det var jo ingen andre her.

– Kom igjen, svarte faren og sneipet Petterøen i snøen. Sønnen var i ferd med å redde en ny generasjon skihoppere med etternavn på W.

Terje Erling var tøffere enn jeg trodde (og håpet på). Han forsvant nedover, ut på hoppet og ut i luften. Dette var første gang jeg hadde sett et skihopp bakfra. Terje Erling forsvant, og jeg hørte klapplyden av skiene som traff den hardtråkka snøen. Ganske raskt kom han til syne i den lille motbakken på andre siden. Der hoppet han sidelengs og ventet på faren, Haldors, dom. – 20 meter. Du må legge deg mer frampå. Hvor brutale kan foreldre bli.

Jeg feiget ut og gikk ned trappa igjen. Nederlaget var betydelig, men unngåelig. Jeg torde rett og slett ikke sette utfor fra toppen. Ikke fra høyre heller, for den slags skyld. Tre eller fem renner, spilte ingen rolle. Terje Erling kom oppover unnarennet. Helt fra hoppet, kunne jeg se at han var i betydelig bedre humør. Haldor hadde rullet seg en ny Petterøe. – Hvorfor hopper du ikke, spurte Haldor og fyrte opp røyken. Direkte tale er alltid bra. Eller, nesten alltid.

– Jeg er sår i halsen, svarte jeg, men hørte jo selv at det ikke bedret nederlaget. Jeg burde ha sagt at jeg ikke torde, rett og slett fordi jeg var høyderedd og enda reddere for å tryne i ovarennet og ødelegge hoppet, eller rett og slett slå meg i hjel.

Terje Erling skulle opp å hoppe sitt livs andre hopp i Store Farbakk. Det var så mye lettere. Fem renner og gjort det før. Premieren var over. Resten er rutine. Han ville gå over i historien som gutten fra Klopp som hoppet i Store Farbakk som om det var en hverdagslig ting. Haldor var stolt, og med rette. – Bli med opp du også, og ta med deg skiene, sa Haldor. Klokt. Det ga meg en mulighet, men også en retrett.

Der oppe, helt på toppen var jeg like mo i knærne. – Hopp, sa Terje Erling. Jeg kommer etter. – Du var først, sa jeg. – Spiller ingen rolle, det er bare faren min som er her, og han bryr seg ikke. Godt sagt.

«Plutselig var jeg i svevet ...» Tegning: Bjørn Bergene.

«Der så jeg min barndoms bygd ligge i det blå vinterværet ...» Tegning: Bjørn Bergene.

Jeg spente på meg hickoryskiene. Kjære Gud, jeg har det (ikke) godt. Det merkelige var at jeg gled over kanten uten egentlig å tenke. Og som både de som har hoppet i Store Farbakk og de som ikke har gjort det vet, så finnes det ingen retrett. Farten økte så avsendig fort. Rompa ble trykket ned utover hoppet. Plutselig var jeg i svevet.

Der så jeg min barndoms bygd ligge i det blå vinterværet. Jeg så Revetal og Østfold. Jeg tror jeg så Baltikum og skimtet neste dags soloppgang over Japan. Jeg så faren min som sto ved det store vinduet i stua og så utover. Og mor som stekte vafler, men som var så tankefull.

Jeg så katta vår, Mikkel, som kikket opp fra sitt lave ståsted på fire poter og kanskje så jeg min egen begravelse, hvor mor gråt, far angret på at han ikke kostet på seg de siste to rennene og presten som hadde lagt inn at gutten som skulle hatt livet foran seg, tross alt hadde rukket og vært to ganger i Sverige (hos familie, riktig nok) og hoppet i Store Farbakk.

Etterpå

Nedslaget husker jeg ikke, men er helt sikker på at det ikke var særlig stilig. I beste fall jamsides. Kanskje hadde jeg falt allerede i svevet. Jeg kom aldri opp i motbakken, men ble liggende akkurat der noen hadde plassert en slags stripe med friskt granbar. «Overgangen» het det, og ga kanskje folk som Terje Erling og andre noe å sikte på i svevene deres. Merkelig, men jeg husker at alt var så stille og at det luktet ferskt granbar.

– Ti meter, ropte Haldor. Han blåste ut magadraget. Det var ingen følelser i tonefallet.

– Klart, ropte Terje Erling fra toppen.

– Vent litt, Kjørkevollen må komme seg på beina først, svarte Haldor. Nytt magadrag.

Jeg kreka meg opp. Håpet var at beinet var brekt. Da kunne jeg påberope meg en idrettsskade. Noe som i sin tid ville medføre at jeg kunne henvise til «min tid i Store Farbakk», men nei. Beina var like hele, kun selvfølelsen hadde fått seg en merkbar knekk, men det teller jo kanskje ikke som idrettsskade.

Jeg kom meg til side, og Terje Erling svevde nedover. Jeg så han ikke før han kom over kulen. Ustøtt og i saks, men han sto og det var hans andre hopp.

Vi dro hjem i den lyseblå folkevognbussen med skiene på lasteplanet.

Stemningen var på topp mellom far og sønn. Detaljene ble gjennomgått. Jeg satt stille.

Halsen var faktisk sår da jeg kom hjem. Mor lagde varm solbærsaft, og far innså at hans eneste håpefulle måtte velge andre arenaer å satse på.

Der jeg møtte Bjørn Wirkola var det også en som spurte han om hvordan han så på dagens skihoppere. De hoppet jo så

Forsvunnet. I dag finner du ingen rester av verken store eller lille Farbakk. Naturen har tatt tilbake landskapet. Like godt når de fleste av hopperne også har fått høydeskrekk.

Foto: Roar Ree Kirkeveld.

langt, men hadde ikke på langt nær den samme stilen som Wirkola vartet opp med i sin lange glansperiode, hevdet mannen. Wirkola svarte unnlattende noe om at lengden alltid er viktig i hoppSPORT. Mannen gjentok spørsmålet. Han ville virkelig vite hva helten fra sorthvittsendingene tenkte om det estetiske rundt det som har gått fra en idrett for vanlige folk til å bli et show for sirkusartister.

– Du vet, svarte Bjørn Wirkola ganske stillferdig, – det er vel som de sier, ikke så godt å hoppe ... Han gjorde en liten pause før han fortsatte ... etter meg. Jeg nikket umerkelig. Vi hadde begge våre hoppkarrierer bak oss, Bjørn Wirkola og jeg. Han med verdensrekorder og endeløse rekker med pokaler, og jeg med ett eneste hopp i Store Farbakk. Etter en gutt med etternavn på W.

 **Kopstadveien 477,
3178 Våle**

 33 06 03 11

 www.kjaers.no

Velkommen til Vestfolds største hengersenter!

- med stor utstilling både inne og ute

- Verkstedet tar i mot reparasjoner av alle typer hengere
- Vi har slitedeler til de fleste hengertyper
- Vi fører: Tysse og Tredal

Velkommen til en hyggelig hengerprat!

Du finner oss på facebook

HENGERE.as
O

Hengere.as
Valleåsen 2, 3174 Revetal
Tlf: 33 06 33 00
Mobil: 90 02 79 66
Email: post@hengere.as

**ALT I BILREPARASJONER
EU-KONTROLL**

33 06 49 25

info@tkauto.no www.tkauto.no

Du finner oss på Revetal!

Vestfoldmøllene

- kraftfôr - plantekultur - kornmottak - butikk

- Lokalt og kortreist fôr til alle dyreslag
- Solide faggrupper innen husdyrhold og plantekultur
- 3 kornmottak i Vestfold
- Såvarer, gjødsel, kalk, plantevern
- Driftsmidler til landbruket

Med fokus på lokale råvarer!

Møllebutikken på Borgen

- Fôr og tilskuddsfôr til hest
- Mat og utstyr til hund, katt, smådyr og hobbyfjørfe
- Stort utvalg i fuglemat og matere
- Arbeidsklær, sko og støvler
- Redskap til hage, stall og fjøs

.. og mye mer!

Møllebutikken på Bakke Bruk

- Fôr til hest, hund, katt, kanin, fjørfe
- Tilskuddsfôr
- Driftsmidler

norgesfor.no

 Vestfoldmøllene

Alltid der for deg

«Ikke påkrevet at der velges kvinder»

Hilde Ringen Kommedal

Det er et kjent munnhell at det bak enhver vellykket mann står en sterk kvinne. Bygdehistorien er full av (mer eller mindre vellykkede) menn med makt og posisjoner, mens kvinnene i mange år var henvist til mer usynlige roller i hjemmene og i bygda. Det var likevel store forventninger til hva kvinnene skulle beherske, og hvordan den perfekte gifte husmoren skulle opptre.

«Hvis en kvinne kunne meie et mål åker med sigd på en dag og deretter sy en striskjorte om kvelden, var hun vel skikket til å gifte seg».

Det skriver John Rønningen i Ramnes bygdebok bind III, og henviser til Sigurd Holt sine nedtegnelser om forhold i Ramnes i eldre tid.

Det ble med andre ord stilt store krav til kvinnene på hjemmebane, uten at de med det fikk muligheten til å påvirke utviklingen i bygda i særlig grad.

«Ikke påkrevet at der velges kvinder»

Fra 1901 fikk kvinner kommunal stemmerett hvis de betalte skatt av en inntekt på kr. 400,- eller mer, eller hvis de levde i formuefelleskap med menn som hadde tilsvarende skatteevne. Med samme forbehold fikk kvinnene statsborgerlig stemmerett i 1907. Fra 1910 fikk kvinner alminnelig kommunal stemmerett, og 15 kvinner møtte fram ved kommunevalget i Våle dette året.

I 1913 fikk kvinnene statsborgerlig stemmerett på lik linje med mennene.

Da det etter utbruddet av første verdenskrig skulle velges kommunale provianteringsråd, valgte departementet å sende et rundskriv til alle landets kommuner med en henstilling om at kvinner ble valgt inn i rådene. Ramnes kommunestyre behandlet denne henvendelsen i desember 1916 og fattet enstemmig følgende vedtak: «Man finder det for tiden ikke påkrevet at der velges kvinder i Ramnes Provisianteringsråd. Dog finder man ved senere valg at burde være oppmerksom på at der også velges kvinder». Det skjedde likevel først i 1918.

Da det i 1919 skulle velges en kommunal husflidsnemnd i Ramnes, ble også denne besatt av kun menn. Det ble imidlertid valgt en kvinne som medlem av helsenemnda.

I 1912 ble en sykepleieforening stiftet i Våle, der Hans Sørby ble valgt til formann. Resten av styret besto også av

menn, selv om det blant medlemmene var mange kvinner. I 1915 ble Kristine Stordal valgt til formann, men det var hennes mann som ledet møtene. Dette var for øvrig forløperen til Våle sanitetsforening.

Da Våle feiret 100-årsjubileum for det kommunale selvstyret i 1937, hadde to kvinner fått plass i kommunestyret – det var Laura Malmø og Marta Olsen Badski. I anledning feiringen av 100-årsjubileet ble det tildelt ros til bygdas kvinner, som «ved sitt stille og trauste virke i hjemmet ydet sitt verdifulle bidrag til bygdas vekst og fremgang».

I Ramnes var Gunhild Vold første kvinne i kommunestyret i 1939, da hun møtte som varamann for Lars Melbostad. I tillegg var to kvinner i 1935 valgt til medlemmer i fattigstyret i Ramnes, og to andre i skolestyret.

Kvinneandelen i kommunestyret på landet var under to prosent fram til 2. verdenskrig, og de fleste landkommuner hadde ikke en eneste kvinnelig representant. I byene var kvinneandelen noe høyere. Først i tiårene etter krigen begynte kvinneandelen på Stortinget og i kommunestyrene å stige.

«Ikke stryk en kvinne fordi hun er kvinne»

Gjennom hele 1940-, 50- og 60-tallet stilte en del kvinner til valg på landsbasis, men det var likevel mennene som vant de fleste plassene. Samtidig førte framveksten av velferdssamfunnet til behov for mer arbeidskraft, og den eneste løsningen var å øke de gifte kvinnenes yrkesaktivitet. Desto større vekt det ble lagt på kvinnenes deltaking

i yrkeslivet, desto mer klart ble det at de også måtte være skikkelig representert i styre og stell.

Foran kommunevalget i 1967 ble det opprettet en tverrpolitisk komite med sikte på å øke andelen kvinner i kommunestyrene. Komiteen ble ledet av daværende statsminister Per Borten og tidligere statsminister Einar Gerhardsen. I tillegg til de politiske partiene var en lang rekke kvinneorganisasjoner representert i komiteen. Partiene ba lokallagene nominere flere kvinner på listene og henstilte til velgerne: «Ikke stryk en kvinne fordi hun er kvinne».

Foran valgene i perioden 1967 til 1983 ble det gjennomført omfattende kampanjer av ulike slag for å øke kvinnenes representasjon i styrende organer.

I 1971 rystet «kvinnekuppene» norsk politikk, da en organisert stryke- og kumuleringskampanje førte til at kvinnene fikk flertall i kommunestyrene i Oslo, Trondheim og Asker. I seks andre kommuner fikk kvinnene over 40 prosent av plassene. Før neste kommunevalg ble spillereglene endret, og det ble forbudt å føre opp navn fra andre lister på den lista man selv brukte («slengere»). Reaksjonene på forbudet ble imidlertid så sterke at «slengere» ble gjeninnført før valget i 1979, men i en noe begrenset form. Før valget i 1979 gikk åtte kvinneorganisasjoner sammen om en ny informasjonskampanje og oppfordret velgerne til å kumulere kvinnene på listene. Resultatet var at kvinnerepresentasjonen økte fra 15,4 til 22,8 prosent på landsbasis.

Kvinne på topp i Ramnes?

TØRE ASPLIN

FON: Valget i Ramnes kan bli historie. For første gang noensinne kan kommunen få en kvinnelig ordfører fra 1988. Det er Senterpartiet, som bryter den konservative Ramnes tidligere uskrevne lov om at der er menn som skal lede kommunestyret. Slik har det alltid vært, og såvidt jeg husker har også ordføreren alltid kommet fra hovedsagnet.

som det leies rom og beite til. Men korn dyrkes, og gården er på henimot 200 mål innmark og det samme i skog.

En videre karakteristikkk av Senterpartiets ordførerkandidat i Ramnes, Sporty jente, som spiller på Ivrgis volleyball-lag. Tidligere var hun også borte i håndball. Tok lærerskolen på Hamar i 1978, og jobbet på Solbø i Holmestrand i tre år fra 1978 samtidig som hun tok spesialpedagogikk på kveldstid og ble adjunkt. I 1981 overtok hun en 1. klasse på Hillestad skole, og den akter hun å føre frem til avsluttende 6. klasse til sommeren.

— Men hvis jeg skulle bli ordfører, blir det nok siden å gå over i redusert post, sier hun til Tønsbergs Blad i et valgintervju. Ordførersløyfen representerer 40 prosent av en inntekt, så jeg vil arbeide i skolen ved siden av.

Eva Lian Takle bruker selvsagt h v i s. for hun tar tingene som de kommer. Gjør Senterpartiet et dårlig valg den 14. september, må man selvfølgelig handle deretter.

— Men jeg mener at Senterpartiet har et viktig program. Det

— Det er absolutt på sin plass med kvinner i politikken, men jeg er ikke tilhenger av kjønnskvoltering. Kvinnene må komme inn i styre og stell på grunn av dyktighet, ikke på grunn av sitt kjønn, sier Senterpartiets ordførerkandidat i Ramnes, Eva Lian Takle, her fotografert hjemme på gården i Hof. (Foto: Tore Asplin)

Høsten 1987 ble Eva Lian Takle valgt til ordfører. Tønsbergs Blad 5. september 1987.

Ramnes og Våle

Gradvis kom flere kvinner med i politiske råd og utvalg også i Ramnes og Våle, men det var lite som tydet på kvinnekupper her. I fire perioder var det kun en kvinne med i kommunestyret i Våle, og i perioden 1968–71 var mennene igjen alene i kommunestyresalen. I 1972–75 ble det valgt tre kvinner i Våle, en fra hvert parti Ap, H, Sp. Først i 1979 ble det et større skifte, da syv kvinner ble valgt inn i kommunestyret i Våle. Marit Haugen var Våles eneste kvinnelige ordfører, valgt for perioden 1992–95.

I Ramnes var det i perioden 1976–79 tre kvinner, derav Ragni Hjelmtvedt som første kvinnelige varaordfører. Siden økte andelen jevnt de neste tiårene.

Høsten 1987 ble Eva Lian Takle valgt til ordfører, fram til hun fikk plass på Stortinget i 1993. Hun var da landets yngste kvinnelige ordfører, og den eneste kvinnelige ordføreren i hele Vestfold.

Aasta Kari Holm ble valgt i 1995–99, og ble dermed også Ramnes sin siste ordfører. I Re kommune var Trude Viola Antonsen varaordfører fra 2011–15.

Kilder

Våle Bygdebok bind III Bygdehistorie, John Rønningen, 1985.

Ramnes Bygdebok bind III Bygdehistorie, John Rønningen, 1993.

www.kvinnehistorie.no

<https://www.kvinnehistorie.no/artikkel/t-2274>

Flere kvinner i politikken

TØNSBERG: Kvinnerepresentasjonen i Vestfolds 15 kommunestyre er styrket etter kommunevalget. Kvinneandelen har økt fra 32,8 prosent til 35,6 prosent. Ramnes har flest kvinner i kommunestyret med 48 prosent mens Lardal har færrest med 19 prosent.

Daag M. Wilhelmsen

Mens kvinneandelen på landsbasis ser ut til å bli redusert, er utviklingen i Vestfold motsatt. I flere av kommunene er kvinneandelen godt over 40 prosent. Rivning Ramnes gjelder det Holmestrand med 47,7 prosent, Borre med 43,9 prosent og Tønsberg med 42,9 prosent. Flere kommuner nærmer seg en kvinneandel på 40 prosent mens enkelte har en meget beskjeden andel kvinner i kommunestyret. «Sluttkon» er Lardal og Larvik. Bare fire av de 21 representantene i Lardal er kvinner. Det betyr at kvinneandelen i kommunestyret er blitt halvert sammenlignet med forrige valg. 14 kvinner i kommunestyret i Larvik gir en kvinneandel på 26,4 prosent.

Få kvinner i Frp

I flere kommunestyre er det en klar tendens at Høyre og Frp har få kvinner. På Notterøy har Høyre og Frp 23 representanter, hvorav bare fem kvinner. Her trekker både Ap og fellelisten RV/SV opp kvinneandelen. Til sammen har disse partiene syv kvinner. Det er særlig

Frp som har få kvinner. Blant Frps ellevte representanter i Larvik er det ingen kvinner. Det gjenspeiler dermed partiets velgersammensetning.

Selv om kvinneandelen i kommunestyrene øker, blir det ikke flere kvinnelige ordførere i Vestfold. Det går mot gjensidig for Aasta Kari Holm i Ramnes og Kari Askerholt i Hof. Mens kjemper om de 13 gjensidige ordførerposisjonene i Vestfold. I fylkestinget er det tilsvarende lik representasjon for kvinner og menn. I det nye fylkestinget er 22 av de 43 representantene kvinner.

Jeg tror kjønn har betydning for mangfoldet i politikken. Menn og kvinner tenker litt forskjellig

Høyre og Ap har flest kvinner med fem hver, deretter følger sykkelsalisten med fire kvinner. Kvinnerepresentasjonen i de andre partiene er: Frp 2, KrF 2, SV 2, Sp 1 og Venstre 1.

Avviser kupp

Kvinnene i Ramnes Senterparti har all grunn til å være fornøyd med personvalget. Hele seks av partiets fire representanter er kvinner. På listen over vararepresentanter er Gunn Marit Henriksen (2. vararepresentant) eneste kvinne blant øllevne menn. Det forteller at kvinnene har fått solid uttelling. Terje Ouff er eneste mann blant dem som er valgt inn uten forholdsnummeret plass. Sp-ordfører Aasta Kari Holm avviser at det er foretatt et kvinnekupp på partiets liste.

«Flere kvinner har deltatt i den siste perioden og gjort en god jobb. Samtidig er det etablert et fast politisk miljø, sier Holm som ikke kjemper til at kvinner har foretatt systematiske

viske setninger på listene i Ramnes. Sp-ordføreren tror det like gjerne kan være menn som har valgt å kumulere kvinnelige kandidater.

Mangfold

«Hvilken betydning har det at kvinner er godt representert i kommunestyrene?»

«Jeg tror kjønn har betydning for mangfoldet i politikken. Menn og kvinner tenker litt forskjellig. Derfor er det viktig med balanse. Det samme gjelder alder.»

«Hvilken betydning har det at ordføreren er kvinne?»

«Jeg tror det er lettere å få flere kvinner med i politikken. Kvinner tør mer når det er flere.»

«Hvorfor er det ikke flere kvinnelige ordførere i Vestfold?»

«Vi skal ikke bare skyldes på mennene. I tillegg tar mer ansvar hjemme og har ikke lyst eller overskudd til å påta seg en slik oppgave. Man må vurdere et slikt vervi forhold til privatliv og profesjon. Kvinner burde klare ordførerjobben like godt som menn. Derfor er det viktig å skaffe seg erfaring. Vi kan ikke kvotes kvinner til ordførervervet. Det er en spesiell utfordring som krever at du har lyst.»

«Hvordan kan flere kvinner rekrutteres til kommunestyrene?»

«Vi som er kvinner i politikken må fortelle våre medsøstre at dette er morsomt og nyttig. Samtidig er det en samfunnsplikt.»

«Den økte kvinneandelen i kommunestyrene kan gjøre det noe lettere i tilfelle stiller kravet til kvinneverrepresentasjon i råd og utvalg.»

AVVISER KVINNERKUPP: - Flere kvinner i politikken betyr opp litt, sier Sp-ordfører Aasta Kari Holm som lover å ta godt vare på de nyvalgte kvinnene i Ramnes kommunestyre.

ARKIVFOTO

Ved valget i 1999 hadde Ramnes høyest kvinneandel av kommunestyrene i Vestfold, med ordfører Aasta Kari Holm i spissen (Tønsbergs Blad 17. september 1999).

Bygg i betong

ISO mur

Postboks 16, 3164 Revetal - Tlf: 33 39 63 41

Intervju med Marit Haugen Odelsjente og ordfører

Hilde Ringen Kommedal

I Kleiva ble det i desember 1940 født ei jente som seinere skulle bli Våle kommunes første og eneste kvinnelige ordfører. Det var ifølge Marit selv tilfeldigheter og manglende evne til å si nei til en utfordring, som ga henne denne posisjonen. Samtidig har nok både gode gener og en oppvekst som odelsjente og «gårdsgutt» gitt henne drivkraft og utholdenhet til å stå i tøffe tak både hjemme og i politikken.

Marit hadde sine første leveår i forpakterboligen på nabogården Kalsrud med foreldrene Ole og Solveig Føske, men flyttet som 3-åring med familien til

gården Kleiva, våren 1944. Etter hvert ble de fire søstre på gården, og som eldste barnet ble Marit «gårdsgutten» som måtte bidra ute.

Her var det nærhet til det som skjedde på gården fra Marits første leveår. Bildene er hentet fra Våle historielags bildearkiv og er fra 1941 og 1942, begge tatt av mor Solveig Føske.

- Jeg fulgte med pappa overalt, og syntes det var moro å lære. Pappa pløyde og harvet med hest aleine, men jeg måtte være med da han skulle så. Da trasket jeg bak såmaskinen og løftet sålabber som tettet seg med kvekerøtter, forteller Marit.

I potetonna måtte ungene også trå til, de gikk to i bredden, plukket i bøtter og tømte i hestekjerrer eller kasser. Det var lange slitsomme dager, men også mye moro sammen med de andre ungene. Luking og tynning av kålrot var mindre lystbetont, krabbende langs endeløse rader. Hun kan også se tilbake på mange timer i gjødseldynga med greip. Gjødsling var viktig, men det var mye arbeid å få møkka ut av fjøsgluggen og seinere spredd utover jordene.

Ole Føske var opptatt av å følge med på ny utvikling innen landbruket, og Marit husker godt hvor stolt han var da han fikk kjøpt en selvbinder. Den første traktoren var en diger «kloss» med jernhjul.

- Da den trillet inn på gårdsplassen gråt mamma, siden den lagde store grøfter i grusen. Den ble da også raskt byttet ut i en traktor med gummihjul og stadig mere redskap som forenklet drifta. Jeg fikk lov til å kjøre traktor på jordene så snart jeg rakk ned til pedalene, og det syntes jeg jo var artig, minnes Marit.

For faren var det en stor glede å drive jorda og få mest mulig ut av den. Det smittet over på Marit, og gjorde at hun hadde lyst til å drive på gården. Men Marit likte også skolearbeid, og annenhver dag var det undervisning på Kleivaskolen oppe i bakken. Lærer Øgaard var en framsynt mann fra Bergen, og det siste skoleåret lagde han

Søndre Kleiva. Foto: Privat.

en spesialklasse på kveldstid for dem som var interessert i å lære engelsk, noe Marit syntes var ekstra spennende. Da folkeskolen var over, oppfordret lærer Øgaard derfor Marits foreldre til videre skolegang for jenta, på realskolen. Men Marit trengtes på gården, og ønsket det også selv, så realskole ble det ikke. Det ble i stedet en vinter med framhaldskole på Kirkevoll, med mange praktiske fag, blant annet traktorkurs. Det var likt for jentene og guttene.

På fritida var Marit med å starte 4H-klubben Ivrig for ungdommer i Kleiva og Fon. Så skulle Våle ungdomslag starte leikarring, og det ville Marit gjerne være med på. Som 16-åring fikk hun som en av tre fra Vestfold reise på leiklærerkurs til Trøndelag i sommerferien. Så startet hun opp barneleikarring i Våle, og holdt kurs rundt om i mange ungdomslag i fylket. Det var ei morsom tid for odelsjenta fra Kleiva!

Ungdomsårene var delt i to for Marit; det var gårdsarbeid hjemme i sommerhalvåret, men om vintrene hadde hun forskjellige jobber for å tjene egne penger. Marit sto blant annet i butikk i Horten, og var serveringsdame på Societeten i Holmestrand, og for

„Jente med futt i“

skriver 4-H ungdommens medlemsblad «4-H Klubben» om Marit Foske fra Våle. Hun ledet 4-H festmøtet under landbruksuken i Oslo på en måte som vakte både respekt og beundring, skriver bladet. På bildet ovenfor ser vi henne som leder av nevnte festmøte.

Foto: Tønsbergs Blad 24.05.1957.

private selskaper. En vinter serverte hun også på Vasstulan Høgfjellshotell.

Samfunnsengasjementet ble tent

Vinteren da hun var 17–18 år (1957–58) fikk hun gå på Bondelagets Folkehøgskole i Mysen, og det var da samfunnsengasjementet ble tent for alvor. Klassekamerater fra denne tida har hun kontakt med den dag i dag, spredt over hele landet. At hun i tillegg fikk lov til å komme tilbake som lærer i folkedans de to påfølgende årene, gjorde nettverket enda større – hun traff mange kjekke ungdommer. Men det var ingen som kunne ta plassen til Kåre, som ventet hjemme, og hadde vært kjæresten til og fra siden konfirmasjonsalderen.

Marit på traktoren på slutten av 1950-tallet.

Foto: Fylkesagronom Swift.

Kåre og Marit giftet seg i 1961, og bodde de første årene i Mjøndalen, siden Kåre hadde jobb i Drammen på den tida. Men da far Ole ble syk og trengte hjelp, kjøpte de et hus som ble til salgs i nærheten av gården og flyttet hjemover. Der dyrket hun mye bær og grønnsaker i den store hagen, og koste seg med småjentene Ranveig og Evelyn. Kåre hadde da kjøpt egen gravemaskin, og jobbet på anlegg ofte langt borte – han var hjemme bare

Bondelagets Folkehøgskole

MYSEN

Nye vinterkurs fra 30. september.

1. Vanlig høgskolelinje med sterk vekt på lagsarbeid.
2. Økonomilinje for elever med eksamen fra landbrukets fagskoler.
3. Økonomilinje for elever med eksamen fra husmor-skole.

Søkere kan vende sig til fylkesbondelaget og få nærmere opplysning om stipend o. l. Statsstipend.

Søknadsfrist 1. september.
Skriv etter plan.

Kanskje var det denne annonsen hun så i *Nationen* 01.07.1957.

i helgene. I 1968 tok de over gården, og flyttet ned dit med jentene og nyfødte Ole Sigbjørn. De flyttet på sin egen 7-års bryllupsdag – uten at noen av dem hadde tid til å tenke over det da. De påfølgende årene var også strabasiøse år. I 1970 bygde de et nytt, moderne grisehus, som folk kom langveisfra for å se på. Kåre fikk etter hvert gravejobb for e-verket i nærområdet, mens Marit var grisebonde hjemme.

- Jeg slådda og harva om dagen, og Kåre sådde om kvelden, etter jobb. Ungene måtte være med overalt. Jeg husker Ole Sigbjørn sov på en striesekk på treskeren, jeg bandt han fast så han ikke skulle falle av, minnes Marit.

Marit var aktiv i saniteten, bondekvinnelaget, velforening og hagelag. Hun var også med i bondelaget og satt en periode i styret i slakteriet. Det var travle dager, men i 1971 sa Marit likevel motvillig ja til å stå nederst på Senterpartiets liste til kommunevalget. Hun ble overraskende valgt inn på 1. varaplass og inn i skolestyret. Da møtte hun fast på alle gruppemøtene i partiet – det var Marit og åtte karer. Men det gikk fint, for Marit var «en av gutta», og følte at hun ble hørt og tatt med i diskusjonene. De to neste periodene satt hun som fast medlem, den første perioden var de 3 damer innvalgt av totalt 24 representanter – en dame fra hvert parti (H, Ap, Sp).

Bratt læringskurve

Marit trakk seg etter de to periodene, men endte opp med formannsvervet i partiet i stedet – og det var ikke mindre jobb. Da hun i 1991 var formann i nominasjonskomiteen, fikk de ingen til å stille som ordfører kandidat. Marit ble

oppfordra til å stille selv, og sa til slutt ja. Ragnar Gjerpe fra Høyre var sittende ordfører, og alle var sikre på at han skulle vinne valget og fortsette. Men Sp gjorde et godt valg, og for første gang i historien valgte Ap å støtte Sp. Dermed ble Marit ordfører.

- Det var en bratt læringskurve. Jeg ble ordfører uten erfaring fra formannskapet, men det gikk seg jo til etter hvert. Jeg var ikke så opptatt av partipolitikk, for meg var det viktig med et formannskap som samarbeidet godt i en hyggelig tone. Det syntes jeg at vi fikk til, og jeg gledet meg over å få realisert prosjekter som var viktige for kommunen, minnes Marit.

Skolepolitikk var en av de viktige sakene. Kirkevoll skole ble utbygd i denne perioden, og Marit fikk være med og plante et tuntre ved innvielsen av det nye bygget. Det var likevel ikke bare idyll, for skoledebattene kunne være opprivende rundt om i mange

Marit Haugen. Foto: Kavli-Borge, Preus Foto AS.

kommunestyret i tider med forverret økonomi. Det fikk de også merke i Våle, da Solerød skole skulle utvides. Marit var bekymret for økonomien og derfor skeptisk til en kostbar utvidelse på Solerød. Hun så også den raske veksten på Revetal, og skjønte at en ny barneskole ville presse seg fram der. Hun måtte likevel gi seg for flertallet i parti-gruppa, som gikk for utvidelse av Solerød. Heldigvis bedret økonomien seg noe, og det gikk ikke lang tid før skolen på Rørostoppen også var en realitet.

- Det er viktig å se langt fram når en driver med politikk. Det var noe jeg prøvde hele tida, sier Marit i dag.

Ellers var det avfallshåndtering som skulle ta mye av tida som ordfører. Marit var med i styret ved oppstarten av Nord-Jarlsberg Avfallsanlegg. I tillegg var det utvikling med NOAH på Langøya. Det var store utfordringer begge steder, men også viktige saker å få på plass. Spesielt på Langøya var det mye skepsis og frustrasjoner, husker Marit, men også her så hun behovet for å tenke langt fram.

- Øya var jo totalt ødelagt med store krater, og jeg husker jeg sa at vi ikke kunne overlate den i slik forfatning til nye generasjoner. Da jeg skjønte at det var mulig å stabilisere problematisk avfall og samtidig fylle kratene, var det jo fantastisk. Nå gleder hun seg over at øya er på vei tilbake som den opprinnelig var.

Av andre hyggelige minner, trekker Marit fram Våle kirkes 800-årsjubileum. Hun var formannskapetets medlem i menighetsrådet, og ble oppfordret til å skrive en sang som ble brukt i denne anledning.

Et annet artig minne å se tilbake på, er fra da rådmann Steinar Hannevig, som var tidligere leder i Norges Musikkorps Forbund, foreslo at de skulle ha et kulturinnslag før hvert kommunestyremøte. Selv om det ble møtt med skepsis av noen, endte det til og med opp som eget innslag i Norge Rundt på TV. NRK dro det litt lenger for at det skulle bli ekstra morsomt, så det endte med at første sak på kommunestyret var dans til musikk fra korpset! Og i OL-året 1994 sto hun som ordfører på scenen sammen med lensmann og prest og danset og sang OL-floka foran et stort publikum.

Valgresultat til ettertanke

Ved det neste kommunevalget i 1995 gjorde Senterpartiet et brakvalg, og Marit fikk flere personstemmer enn noen tidligere. Det lå derfor an til at Marit skulle få fire nye år i ordførerstolen. Det var til og med inngått en skriftlig avtale med Krf på forhånd, som skulle få varaordføreren. Men noen ønsket en annen utvei på valgresultatet. Dermed sørget tidenes hestehandel mellom alle de andre partiene for at Sp og Marit måtte gi ordførerklubba videre – til KrFs Kåre Solberg. Turid Evensen fra AP ble varaordfører i denne prosessen.

Det var mye skriverier i etterkant om «hestehandlervalget i Våle» høsten 1995. Redaktør Marit Haukom skrev på lederplass blant annet følgende: «Det politiske maktsillet vi har vært vitne til i Våle kommune de siste dagene gir alvorlig grunn til ettertanke» – (Tønsbergs Blad, 27. oktober 1995). Denne lederen tok representanter fra de andre partiene i Våle senere sterk avstand fra. De mente det ikke var et avtalebrudd,

men en oppsigelse av en avtale inngått på feil grunnlag.

- Jaja, sier Marit om striden i dag. Det følte urettferdig den gangen. Samtidig var Kåre Solberg en ung og dyktig mann – jeg var en gammel bondekone, det var bare å akseptere at det ble slik.

Ved neste valg ble det bestemt direktevalg av ordfører – noe Thorvald Hillestad kunne nyte godt av.

Marit ga seg i politikken før neste valg, i 1999. Da var hun glad for at nye krefter kunne ta over stafettspinnen, ikke minst mot det som ifølge Marit var en naturlig sammenslåing av Ramnes og Våle. Det var allerede så mye samarbeid på tvers av kommunene, og Revetal hadde vokst fram som et felles sentrum. Marit minnes spesielt at hun og Johan Johansen (Krf) fra Fon, hadde snakket mye om sammenslåing mange år før det var en realitet.

- Tidlig om morgenen etter folkeavstemningen ringte Johan og gratulerte meg med dagen, husker Marit i dag med et smil.

Borte bra – hjemme best

En uke etter at Marit gikk av som ordfører, var hun invitert til datteren på demonstrasjon av de miljøvennlige vaskeproduktene fra Enjo, som kunne fjerne fett uten såpe med bare kaldt vann. Hun så at dette var et steg på veien for et bedre miljø. En reduksjon i farlige kjemikalier ved renhold, ville gi et bedre innemiljø med hensyn til astma og allergier, og gi mindre utslipp til naturen. Den kvelden endte med et 27 år langt engasjement som salgsleder for Enjo.

*Staudene har vært Marits store hobby hele livet.
Foto: Privat.*

- Jeg som aldri hadde tenkt tanken om å bli selger, gikk for dette med beste samvittighet, forteller Marit entusiastisk.

Grunnleggeren Johannes Engl fra Østerrike hadde det samme miljøengasjementet. Norge var et av de første landene han presenterte produktene for, og Marit var heldig og fikk følge med på hvordan dette ble spredd til stadig flere land i verden. Det var ikke de store pengene å hente på provisjonssalget, men samholdet og idealismen i hele organisasjonen var en drivende kraft. Det var jevnliges salgsmøter og sosiale samlinger i Norge, og de beste selgerne ble samlet til årlige «synergier» rundt om i verden.

- Jeg var så heldig å få være med til Østerrike flere ganger, og fikk med meg 13 synergier blant annet i New Zealand, Singapore, Canada og Australia. Fantastiske reiser fulle av interessante opplevelser som jeg vil huske så lenge jeg lever, sier Marit.

Men salg og reising måtte i hovedsak foregå på vinterstid. For sommerhalvåret er – som det alltid har vært – forbeholdt hjemme i Kleiva. Etter at gården ble overlatt til ny generasjon, er det hagearbeidet som har tatt all tid på sommeren, der Marit, sammen med dattera Ranveig, har bygd opp en viden kjent staudehage. Staudene har vært Marits store hobby hele livet, og hageinteressen har hun etter moren. På 80-tallet var Marit blant annet med og startet staudeklubben i Vestfold. Siden 2003 har staudene også vært næringsvirksomhet, med salg og veiledning fra «Staudegården». Også Slottsparken har stauder fra Kleiva, hentet av gardister i staselig, uniformert bil. Fortsatt tar Marit

Et hus «... det er godt å bli gammel i, midt i staudehagen.»

Foto: Privat.

mot både langveisfarende hageentusiaster og tilfeldige turister som kjører forbi.

- Vi kan ikke ha det bedre enn her, sier Marit, i huset på ett plan, som er godt å bli gammel i, midt i staudehagen.

Snakk med oss om regnskap!

33 09 71 71
atenti.no

Atenti
= REGNSKAP
REVETAL | TØNSBERG | LARVIK | SKIEN

Vestfold Liftutleie AS

3 3 0 6 0 3 3 8

⊙ *Tilhengermonterte lifter*

⊙ *Spesiallifter*

⊙ *Sakselifter*

⊙ *Bomlifter*

480 28 816

⊙ *Teleskoplastere*

⊙ *Minigraver*

⊙ *Fliskutter*

⊙ *Diverse utleieartikler*

post@vestfold-liftutleie.no

Kopstadveien 519, 3178 Våle

www.vestfold-liftutleie.no

Innelagret ved til salgs!

All Ramnesved er lagret innendørs og vi leverer tørr ved i henhold til Norsk Standard 4414.

Ved som lagres innendørs etter god tørk utendørs, holder seg tørr selv om det regner og blåser fuktig luft utover høsten.

25% av norske husstander har ved som hovedoppvarmingskilde. Bruk av ved er klimanøytralt, det betyr at det blir frigjort like mye CO2 om trevirket råtner i skogen eller om det blir brukt som brensel.

Gratis
frakt
i Re

Kontakt:
Ramnesved v/Nils Regin Böhle
Prestegårdsveien 49
3175 Ramnes

Mob: 99 22 39 73
Mail: nilsregin@ramnesved.no

www.ramnesved.no

HVORFOR KJØPE VED FRA RAMNESVED?

- Veden vår tørker utendørs i 4-6 måneder og lagres deretter inne. Det gir ordentlig tørr ved!
- Ramnesved leverer innelagret ved i 1.000 liter sekk
- Du kan betale med kort
- Vi leverer ved i henhold til Norsk Standard 4414

RAMNESVED
- garantert tørrved

REVETAL

GLASSERVICE a.s

Tlf: 33 06 25 96

Glassmesterarbeid - Balkonginnglassing - Bilglass

Gamleveien 1A - www.revetalglasservice.com

Bilglass

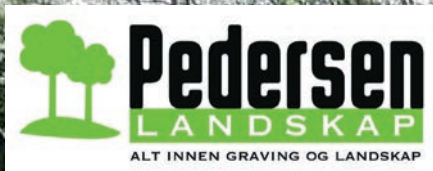
- Steinsprutereparasjon
- Ruteskift - Kalibrering
- Lånebil

Glassmesterarbeid

Balkonginnglassing, Rekkverk, Vindskjerming, Bytte av isolerglass, Interiørglass, Dusj, speil, kjøkkenglass, skyvedører, Gittersystemer, Dørautomatikk, diverse glass arbeid etc.

Alt i glass Kundefokus og kvalitet

Se vår hjemmeside eller stikk innom vår butikk for mer

Telefon 932 35 549
jonas@pedersenlandskap.no
pedersenlandskap.no

Glasshytta i Vivestad

Kunstglass
for hverdag og fest.

Følg meg på fb og instagram.
Hjemmeside: akglass.no

Traktorer

Snøutstyr

Tilhengere

Feiemaskiner

Reservedeler

Dekk og felg

Vedutstyr

Verksted og
service

✉ post@torpmaskin.no

🌐 torpmaskin.no

☎ 33 06 19 10

Persontransport før og nå

Lars Jørgen Ormestad
Odd Roar Sulutvedt

Bilen er i dag det viktigste fremkomstmiddelet for de fleste av oss. Mange bruker bil daglig, det være seg til jobb, til kortere turer som på butikken, eller til lengre turer på ferie. Bilen er allemannseie, og for mange er det vanskelig å tenke seg et liv uten, i hvert fall for oss som bor utenfor de største byene.

Men bilen er jo en nymotens oppfinnelse! Etter annen verdenskrig var det først i 1960 at man fritt kunne kjøpe bil i Norge, så hva med reising i tidligere tider? Behovet for å reise har alltid eksistert. Om det har vært vikinghøvdingers behov for å kontrollere sine undersåtter, behovet for kongens folk i middelalderen til å komme seg rundt i riket, embetsmennenes behov for å kreve inn skatter, delta på tingsamlinger og rettsaker eller følge opp lokale embetsmenn, eller prestene og menigheten som skulle til kirken på søndagene. Men hvordan gjorde man slikt i praksis – hvordan sikra man at man kunne flytte seg over lengre avstander uten at hesten knela? Der kom skyssordningene inn i bildet.

Tilbake i middelalderen fikk bøndene i Norge skyssplikt, tydeligst gitt i en retterbot (særlov gitt av kongen) fra 1297. Plikten gikk mest på å frakte kongens embetsmenn og kirkens menn. En mengde gårder rundt skyss-stedet måtte stille med hest, slik at de som kom hadde friske hester til å ri videre med. Det var veldig tydelig i retterbøtene at det kun var de som

var i embetets tjeneste som hadde rett på skyss. «Dersom andre fanter ... prøvde å kreve fri skyss, kunne bøndene uten straff banke dem opp, bare de ikke slo dem i hjel».

Skyssordningene og skyssstasjoner ble oppretta fordi det var mye raskere å bytte hester en til to ganger om dagen, framfor å drive sin egen hest videre. Dette ble naturligvis en stor belastning for de bøndene som måtte stille med hest. Det ble derfor bøter til dem som ikke stilte opp, eller som stilte med for dårlige hester. Det ble også bøter dersom man ikke møtte opp til skyssen tidsnok.

De private som ville reise på denne tida, var mer eller mindre overlatt til seg selv. Det var ingen plikt for bøndene å frakte andre enn dem som var nevnt i lovene, og derfor måtte hver enkelt av de andre reisende forhandle sine egne priser og vilkår. Et problem som kildene nevner er at bøndene sjelden kunne lese, og hvis man da hadde et dokument som så offisielt ut, så kunne man lure seg til gratis skyss.

Allerede på 1300-tallet kom det lover om vertshus langs allfarvei, hvor reisende kunne ta inn over natten, få kjøpt mat og drikke, både til seg og hesten. Mange valgte likevel å bo privat, selv om dette heller ikke var gratis – i tråd med slik skikken var på den tiden ga man gaver når man fikk mat og losji. Den private gjestfriheten førte nok til at vertshusene ikke var noen stor suksess, for det ble ikke opprettet så mange som kongen ønsket seg, og lokale styresmakter fikk kritikk for manglende opprettelse av nye vertshus – på hver hele eller halve dagsmarsj langs allfarvei.

Skysstasjoner og gjestgiverier

Det var flere ulike regler og ulik belastning i ulike områder, og i 1648 kom det en ny kongelig forordning som skulle forsøke å få en jevnere belastning. Etter denne forordningen skulle det være skysskifte for hver mil på hovedveiene, og at det for hver tredje mil skulle pekes ut «en smuk og formuendes mand på en god beleilig

Skyskar. Norsk folkemuseum
(digitaltmuseum.no).

gaard» til gjestgiver. Gjestgiveriene fungerte også som skysstasjon. Alle gårder, bortsett fra de som var eid av

Solerød 1935. Våle historielags fotosamling (digitaltmuseum.no).

De Reisendes Navne og Estand eller Haandtering.	Hvilket Aar og Datum ankom- men og reist.	Til hvilket Sted.	Hvor mange Heste eller Baade og Koersfolk.		Efter hvilket Bogstift er benyttet, eller om Reisen er stædt i Statens Værende.
			Penge- fyds.	Kristfyds.	
Mr. Høiung	1846 24	Holmestrand	1		guld
(Pedericis)	"	Se	1	"	"
Grev Wedel Jarlsberg	25	Holmestrand	3	"	"
Mr. Schytker	26	Se	1		"
J. G. Ball	26	Fyllpaa	1		"
Minister Holst	1	Se	1		Se
A. Preisp	26	Se	2		

Utsnitt fra skyssdagbok for Solerød i Undrumsdal i februar 1846. Vi ser at Grev Wedel Jarlsberg kommer innom onsdag 25. februar, og bytter tre hester før han fortsetter mot Holmestrand. Som vi ser skulle noen nordover mot Holmestrand, andre sørover mot Fyllpaa (Fyllpå) ved Sem. Kilde: Skyssdagbok for Solerød i Undrumsdal 1841–46.

Onsdag.

1 Hest fra Gaarden	hjem Solerød	som er	1 Mil fra Stationen.
3	Min. hebrager		$\frac{1}{4}$
3	Sonten Raar		$\frac{1}{4}$
3	Sonten Gurland		$\frac{1}{2}$
1	Sonten Gurland		$\frac{1}{2}$
1	Skotaa		$\frac{3}{8}$
1/2	Prøyer		$\frac{1}{2}$
1/2	Prøyer		$\frac{1}{2}$
<u>16 1/2</u>			

Onsdager skulle man ha 16 1/2 (!) hest tilgjengelig på skyssstasjonen. Her ser vi hvilke gårder som måtte stille med hester den dagen. Kilde: Skyssdagbok for Solerød i Undrumsdal 1841–46.

embetsmenn, måtte stille med hester til skyssordningen. Denne forordningen blei stående helt til 1816, med små endringer.

I retningslinjene for en «Skyds-Indretning» for Tønsberg by av 12. oktober 1791 er kanskje den viktigste skyssstasjonen i henholdsvis Våle og Ramnes nevnt i §12: «Til Skifte-Stædet Fylpaa i Sem Sogn, som er en halv Miil her fra Byen, nyder ingen Befordring, uden den som der paa Stædet maatte have at forrette, og for den Gang ey agter at reyse længere, men Skydsen vedbliver til næste Skifte Solerød eller Walle».

Skyssstasjonen og gjestgiveriet på Søndre Solerød blei oppretta i 1686 og varte helt til 1870-åra. Den var en liten periode før 1812 lokalisert på Flår, men kom raskt tilbake til Solerød. Om skyssstasjonen på Solerød har vi litt dypere kunnskap om hvordan skyssen foregikk, for der er det bevart et par skyssdagbøker. Her kan vi lese hvilke gårder som hadde plikt til å stille med hester til hvilket tidspunkt og også tilbakemeldinger fra de ulike gjestene på forpleiningen og skyssen.

De reisende kom fra de omkringliggende skyssstasjonene – ofte fra Tønsberg via skyssstasjonen Fyllpaa på vei mot Holmestrand (Bilet), eller andre veien. Trafikk var det også til og fra Valle i Ramnes. I 1850-åra gikk mesteparten av skyssen med hest og kjerre, og slede på vinteren. Slik hadde det vært siden ca. 1700. Før det var det hesteryggen som gjaldt. Hestene gikk til neste skysskifte, og ble så sendt tilbake til opprinnelsen. For å få en trygg tur begge veier måtte skysskaren (ofte en ung gutt eller pike) være med til neste skifte, for så å føre hesten tilbake etterpå. Etter at det var mulig å kjøre med vogn, satt stort sett

skysskaren på, men før det måtte han eller hun løpe hele veien. Det må ha vært et slitsomt arbeid.

Andre skyssstasjoner i Våle var Klavenes, Gjelstad og Olumstad. I tillegg ble skyssstasjonen flytta fra Solerød til Flår ca. 1812, men fordi man ikke oppfylte plikten ble den flytta tilbake ikke lenge etter.

Skyssstasjonen på Klavenes ble i 1812 flytta til Brusørød i Borre, noe som førte til at skyssplikten her gikk over til Borre. Dette var kanskje greit, da mange av de som hadde skyssbytte her skulle til eller kom fra Horten.

Våle bygdebok nevner at det var gjestgiveri på Olumstad i 1664 og 1756, uten at det finnes så mange flere opplysninger om det. Videre er det nevnt at det var gjestgiveri og skyssstasjon på Gjelstad i perioden 1793–1816. Det er naturlig å tenke at Gjelstad overtok rollen fra Olumstad, siden disse bare ligger et par kilometer unna hverandre. I og med at avstanden i reglene fra 1816 ble større, så er det naturlig å tenke at Gjelstad ble nedlagt som skyssstasjon fordi de lå i underkant av 9 kilometer fra Bilet i Holmestrand, og det ikke var nødvendig

Hans Julius Gjersøe med hest og vogn. Våle historielags fotosamling(digitaltmuseum.no).

med skyssbytte før på Valle i Ramnes eller i Fon.

I Ramnes var det Valle som var den lengstlevende og mest markante skyssstasjonen. Det nevnes at biskopen

bytta hester på lensmannsgården Valle allerede i 1590-åra. Det ble etablert skyssstasjon mot slutten av 1700-tallet og hadde siste gjest i 1895. Gjæstgiveriet nevnes først i 1827 når han fikk bevilling til å drive:

«Vi Carl Johan, af Guds Naade Konge til Sverige og Norge, de Gothers og Venders;

Gjøre vitterligt: At Vi, efter underdanigst Ansøgning og derover indkommen Erklæring, naadigst have bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at Svend Hansen Gjessing maa paa Skydsskiftet Valde i Ramnæs Sogn, Jarlsberg Fogderie, Jarlsberg og Laurvigs Amt, holde et Gjæstgiverie og mod Betaling forsyne de Reisende, som det maatte forlange, med fornødent og godt Herberge samt med Spise- og Drikkevarer til Nødtørftighed, saalænge bemeldte er Skydsskifte, og imod, naar saadant af Overøvrigheden findes fornødent, at afgive mod den Betaling, som ved Lovene er eller vorder bestemt, fornødent Locale, med Lys og Brænde til Afholdelse af ordinairt eller extraordinairt Thing; og for øvrigt paa Vilkaar: 1) at han stedse holder dette Gjæstgiverie i forsvarlig Stand vedlige og dermed i alle Maader retter sig efter Lovene samt de Anordninger, som om Krohold paa Landet allerede udgangne ere eller herefter udgivne vorde, og 2) da bemeldte Gjæstgiverie allene er bevilget for Reisende, skal det være ham aldeles forbuden at holde Kroe for Sognets Bønder eller andre af Almuen, som ikke ere veifarende eller paa deres Reiser passere bemeldte Sted, under denne Bevillings Fortabelse og videre Straf, som for ulovlig Krohold. Forbydende Alle og Enhver imod det, som foreskrevet staaer, Hinder at gjøre.

Givet i Christiania, den 28de September 1827.
Under Rigets Segl.

Efter Hans Kongelige Majestæts naadigste Befaling.
Joh. Aug. Sandels.

John Collett. Diriks. Motzfeldt. N. J. Krag. Holst. Falsen.
L. Stoud Platou.

Bevilling
for Svend Hansen Gjessing
at holde Gjæstgiverie paa Skydsskiftet Valde i Ramnæs Sogn,
Jarlsberg Fogderie, Jarlsberg og Laurvigs Amt.»

Faksimile fra Ramnes bygdebok.

Som vi ser her var det strengt forbudt for gjæstgiveriene å servere alkohol til andre gjester enn de som var reisende. Ingen lokale skulle få servering. En annen av skyssstasjonene i Ramnes, Lønn i Vivestad, fikk i 1810 klage på at utenbygds besøkende ikke fikk den tilstrekkelige bevertning, mens bygdefolk satt der og drakk brennevin så meget de lystet, og det stred mot forordningen.

Det er lite klart når Lønn ble oppretta og nedlagt, men det kommer fram at det i 1816, når skyssordningen ble endret, så er det kun to skyssstasjoner igjen i Ramnes, Valle og Skotvedt.

Skyssstasjonen på Skotvedt ble nedlagt i 1863, etter at bevillingen gikk til gården Hvam, 700 meter nærmere Fon, som la inn et bedre tilbud og dermed fikk «anbudet».

Familien på Skotvedt forsøkte å få det tilbake senere, ved å legge inn et lavere bud, men dette ble møtt med samme vilkår fra Hvam. Gjestgiveriet og skysstasjonen ble således liggende der. På Hvam tok de imot siste gjest i 1906, etter at det hadde vært oppe til behandling flere ganger i herredsstyret i Ramnes om det var nødvendig med skysstasjon etter at jernbanen hadde kommet.

Slutten for både Valle og Solerød, og senere Hvam kan man helt klart se i sammenheng med den revolusjonen det var å få jernbane fra Oslo til Vestfold og senere fra Tønsberg til Eidsfoss. Med tanke på at reisetida fra Solerød til Oslo var 11 timer pluss eventuell venting ved de 6 skysstasjoner man måtte innom, så var det ikke så rart om både øvrigheta og andre reisende valgte toget, som i starten tok omtrent 4 timer fra Tønsberg til hovedstaden.

A handwritten table with four columns. The first column lists station names, the second lists distances between stations, and the third and fourth columns list numerical values, likely representing distances or times. The text is written in cursive script.

Station	Distance	Value 1	Value 2
Undrumsdal + Solerød	Valde - Ramnes	1 1/8	1 3/8
(i Våle)	Fyldpaa - Sam	3/4	
Vald	Kjær - Borre	1/2	
for 13/8 73.	Horten om Rød	1 1/8	
	Hvam - Fadem	1 1/2	

Fortegnelse over skysstasjoner, 1875. Kilde: Fortegnelse over skysskifter i Norge 1840 (Justisdep v/Veikontoret).

Skysstasjoner

Skysstasjon	Start	Slutt
Solerød, Undrumsdal	1670-åra	1873
Klavenes, Våle	Før 1664	1812
Olumstad, Våle	1664	Før 1793
Gjelstad, Våle	1793	1816
Flår, Undrumsdal	Før 1812	Etter 1812
Valle, Ramnes	1700-tallet?	1895
Skotvedt, Fon	1802	1863
Hvam, Fon	1863	1906
Søndre Ramnes, Ramnes	Tidlig	1769
Tufte, Ramnes	1769	Før 1816
Lønn, Vivestad	Før 1797	Før 1816

Foden	Sotveit	Holmestrand	1/4
		Sjerve i Lunde	1/2
		Gouverød i Hof	1/4
		Wæde i Rammes	1/4
		Brusevold i Nykirke	1/8

Undrumsdal	Sollerød	Holmestrand	1/8
		Fyllpaa i Sem	3/4
		Wæde i Rammes	1

Rammes	Wæde	Fyllpaa i Sem	1
		Sotveit i Foden	1/4
		Sollerød i Undrumsdal	1
		Holmestrand	1 3/4

Fortegnelse over skysstasjoner, 1840. Her ser vi også avstanden til de skysstasjonene som ligger nærmest. Kilde: Fortegnelse over skysskifter i Norge 1840 (Justisdep v/Veikontoret).

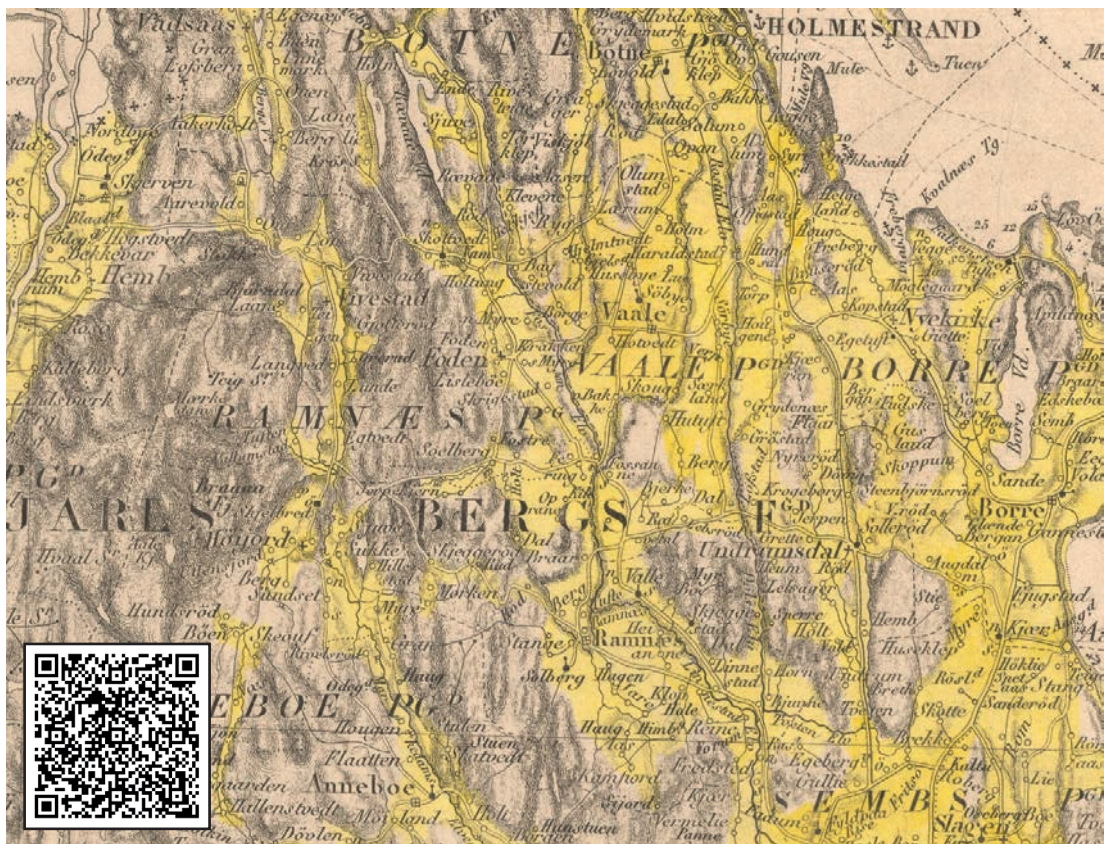
Våle bygdebok forteller at skysstasjonen på Solerød ble nedlagt i midten av 1880-årene. Våre undersøkelser viser derimot at skysstasjonen ble flyttet til Vold på Nykirke 18. august 1873 (fra fortegnelse over skysstasjoner 1875). Dette understøttes av «Lomme-Reiseroute for 1875», hvor det beskrives reise fra Fyllpaa i Sem til Vold.

Når man var på reise mellom skysstasjonene var det ikke alltid like lett å ta vare på tingene sine, og da var det greit å sette inn en annonse i avisa.

Sidsleden Onsdag den 28de Februar er paa Veien fra Holmestrand til Gjestgiverstedet Sollerød tabt en lille Pakke samt en Tobakspibe med tilhørende Rør. Paa Vibe hovedet var anbragt en stor massiv Ring. Den redelige Finder vil, ved at indlevere samme i dette Blads Bogtrykkeri, erholde en passende Douceur.

Holmestrandsposten, lørdag 2. mars 1844.

For de som sliter med å tolke bokstavene: «Sistleden Onsdag den 28. Februar er på Veien fra Holmestrand til Gjestgiverstedet Sollerød tabt en

Kartet er fra 1832, og viser datidens hovedveier. I tillegg til skystasjonene var det overnatting, særlig for geistligheten, på prestegårdene. Både skystasjoner og prestegårdene er avmerket på kartet. Kilde: Kartverket. QR-kode for de som vil studere kartet nærmere.

lille Pakke samt en Tobakspibe med tilhørende Rør. Paa Pibehovedet var anbragt en stor massiv Ring. Den redelige Finder vil, ved at indlevere samme i dette Blads Bogtrykkeri, erholde en passende Douceur.»

Den moderne tid

For folk flest var det beina som hadde vært det viktigste «fremkomstmiddelet» i all tid. Da sykkelen kom fikk mange utvidet aksjonsradius, senere kom motorsyklene og privatbilen. Rundt forrige århundreskifte foregikk fortsatt det aller meste av annen personbefordring på land med hest og eventuelt vogn, samt slede vinterstid. Vestfoldbanen var åpnet som smalsporet jernbane i 1881, og

var den eneste jernbanen i vårt distrikt. Eidsfosbanen (Tønsberg–Eidsfoss) ble åpnet i 1901, og Holmestrand–Vittingfossbanen kom i 1902. Disse banene ble i hovedsak bygget for varefrakt, men tok også med passasjerer. Selv om ingen av banene fikk stor betydning for personbefordringen, så viste de at det fantes et hurtigere alternativ enn hesten.

I 1900 var det ikke registrert biler i Vestfold, den første kom i 1905. I Ramnes og Våle var skepsisen til bilen stor, man var redd for at biltrafikken skulle skremme hestene, og på den måten forårsake ulykker. Veistandarden var ikke veldig

Parti fra Svinevoll ca. 1921. Våle historielags fotosamling (digitaltmuseum.no).

god, og bygdeveiene var smale, så å møtes var vanskelig.

På hovedveiene (f.eks. Sørlandske hovedvei, senere E-18) var det staten og amtet (fylket) som bestemte om veiene kunne ha biltrafikk. På bygdeveiene var det kommunestyrene som kunne gi tillatelser til bilkjøring. Den første tillatelsen til bilkjøring i Ramnes ble gitt til dyrlegen i 1915, året før hadde de avslått en søknad fra legen! Dr. Stjernholm fikk tillatelse til bilbruk i 1919, og i 1921 ble samtlige veier i Ramnes åpnet for biltrafikk, med 11 mot 6 stemmer i kommunestyret.

Da Andreas Sætre skrev «Sang til Ramnes» i 1937 gir han i vers nummer to et godt bilde av kommunikasjonene:
*«Nå går bilar, og Eidsfossen tuslar
Inn til by'n om det inte går fort,*

*Og med gampen på lina dei ruslar,
Dei får også si byvendig gjort.»*

I Våle vedtok man i 1909 at biltrafikk ikke var lov på bygdeveiene i kommunen. I 1917 fikk C Hansen Svinevoll tillatelse til å kjøre motorsykkel på veien i kommunen, og i 1919 fikk eier og driver av Våle Ysteri, Ludvik Larsen (bosatt i Tønsberg) tillatelse til å kjøre bil mellom Hengsrud og Sørby. Den første som fikk tillatelse til å ferdes med bil på samtlige veier i kommunen var Holmestrandlegen Fredrik Gustav Hansen i 1921. Så, i 1923 ble det endelig åpnet for biltrafikk på alle veiene.

Selv om det ble åpnet for biltrafikk var det på ingen måte slik at bilen overtok personbefordringen. Det var få biler, og så sent som i 1939 var det bare registrert 32 personbiler i Våle. Der var også mange grunder langs veiene, disse skulle

holde beitedyra på riktig eiendom, så bilkjøring var fortsatt en tungvint måte å forflytte seg på.

Ramnes og Fon, samt deler av Våle hadde «Eidsfossen», og således daglig forbindelse til Tønsberg. Søknader om opprettelse av bilruter til Tønsberg ble avslått, for ikke å konkurrere med toget, hvis økonomiske stilling stadig var svak. I Vivestad stilte det seg annerledes, og allerede i 1919 ble det opprettet rutebil mellom Tønsberg og Vivestad. Denne var delvis drevet av Ramnes kommune, men heller ikke den var noen økonomisk gullgrube. Kommunen måtte ut med midler for å holde ruta gående.

Tunsbergereen, onsdag 30. juli 1919.

Ruta ble senere utvidet til Haslestad stasjon i Hof, og så til Hvittingfoss. «Hvittingfossen» var i flere tiår en viktig forbindelsesrute til og fra Tønsberg.

Det ble etter hvert klart at Eidsfosbanen ikke var økonomisk levedyktig, og i 1938 var det over. Holmestrand–Vittingfossbanen var nedlagt et par år tidligere. Flere bilruter var allerede i gang, men nå åpnet det seg flere muligheter. Bilruter til Holmestrand, Horten og Tønsberg ble etablert, og rutebilene startet

sin storhetstid. Etter annen verdenskrig var bussene svært viktige, ikke minst for skoleelever som skulle gå videre på skole i byene. Med skolesentraliseringen av grunnskolen på 1960-tallet ble skolebussene svært viktige for elevenes daglige skolegang. Når «dagpendling» ble vanlig, så var det igjen rutebilene som sørget for at folk rakk jobben på morra'n – og kom seg hjem til middag på eften. «Ærbesbussen» var et begrep for mange som bodde på landet og jobba i byen.

Den «personlige skyssen» som hestetransport må sies å ha vært gjenoppsto med drosjenæringen. Det er kanskje ikke uten grunn at man kan høre en drosjesjåfør omtalt som drosjekusk?

Drosjenæringen ble et viktig supplement til rutebilene, drosjene kjørte fra dør til dør, og var selvsagt mer fleksible enn rutebilene. Der rutebilene kjørte relativt få ganger per dag var drosja en mulighet hele døgnet, dette var ikke minst viktig ved f.eks. syketransport. I skoletransporten spiller drosjene en viktig rolle også i dag.

Behovet for bedre veier

Da Eidsfossbanen ble nedlagt var det behov for bedre veier til den økte biltrafikken, både transport av varer og folk. Fra Linnestad til Revetal ble den nye Bispeveien åpnet i 1940. Videre ble det bestemt (etter litt uenighet i Ramnes) at ny vei skulle følge gamle jernbanetraseen gjennom Våle, denne sto ferdig i 1954. Mer om dette kan leses i Re-minne 2019.

Kongeveien gikk gjennom Våles østre del. I 1665 ble veien kjørbær for hest med vogn. Veien gikk fra Holmestrand via Bruserød, forbi Flår, gjennom tunet på skysstasjonen på Solerød og forbi gårdene på Hem. Etter hvert som det kom flere

B I L B O K E N F O R N O R G E

Reg.- nr	Eierens navn	Art	Heste- kraft	Fabrik
G				
952	Olaf og Tjostolf Lund ..	P	20	Ford
953	Hans Anton Fredriksen	P	12	Stoewer
956	K. Lundewall	P	30	Scripps Booth
964	Lars Stensrud	D	27	Overland
990	Hans Haug	P	45	Buick
1010	Geist & Hansen.....	P	25	Maxwell
1011	Gaardbruker Karl Berg Sanne	V	32	Rainier
1012				
1013	Vaale komm. Elektrici- tetsverk	P	20	Ford
1014	Vognm. Ludv. Paulsen..	D	36	Davis
1015				
1016	Landhandler Lars Bakke	P	45	Buick
1051	Anders Martin Auen...	D	20	Ford
1053	Gedron Hansen	P	22	Metz
1054				
367	Marinens Intendantur..	V	35	Little Giant
368				
369	William Hagb. Jensen..	P	14/24	Minerva
370	John Galleberg	P	20	Ford
371	Vaktm. Oscar Jansen ..	D	35	Dodge
375	Ludvig Holt, Ludv. Skot- vedt og Helge Skjel- land	R P	40/55	Chalmers
378	Overl. Christian Haug- seth	P	30	Overland
379				
380	Fhv. Skibsfører Severin Marthinsen	D	40	Studebaker
384	Vivestad Sognestyre ...	L-P	40	Clydesdale
385	Chr. Nicolai Baggerød .	P	40	Overland
386	Markus Ebbestad	D	20	Ford

Bilboken for Norge 1922. To utklipp. Bil nr. G-375 er det bilde av på neste side.

biler, var det behov for bedre dekke og breiere vei.

Veien gjennom Våle ble oppgradert under krigen og årene etter. Veien som sto ferdig 1952 var lagt om, og gikk nå over

Helland (ikke via Brusserød), og var med betongdekke og lengre rette strekninger enn tidligere. Den sørlandske hovedvei var da en av de beste veiene i landet. Det ble stadig flere biler og det ble i mange år diskutert behovet for fire-felts vei. Det

Bussen til Holt, Skatvedt og Skjelland, en Chalmers, utenfor Sagatun i Vivestad på 1920-tallet. Ukjent fotograf,

var til og med ingeniører som på veien sydover i fylket la til rette for bredere vei uten offisiell godkjenning. Ny vei til Helland sto ferdig i 2001. Etter mye intern krangel i Vestfold fylke ble det ny vei i ulike etapper videre sørover, og i 2007 sto veien forbi Undrumsdal også ferdig. Nå var det fire-felt E-18 gjennom hele Re.

Vivestadlinna var antagelig den siste nord-sydgående fylkesveien i Ramnes eller Våle som fikk fast dekke. I 1964 ble legging av oljegrus på denne veien utsatt grunnet for mye regn. Dette ble gjennomført i 1965.

Neste gang vi setter oss inn i bilen og kjører av gårde med den største selvfølgelighet, så kan vi kanskje ofre en tanke på alle de som har slitt seg fram på nedsnødde stier eller sølete veier, det være seg menneskene eller hestene, og erkjenne at vi tross alt har det enklere i dag.

Kilder

Abelsted, J. C. (Red.). (1875). Lomme-Reiseroute for 1875. Kristiania.

Arkivverket. (u.d.). Digitalarkivet. Hentet fra Diverse folketellinger og kirkebøker.

Baggethun, R. (u.d.). historier.no. Hentet fra Gjestgiveriene-og-skyssstasjonene: <https://historier.no/historier/gjestgiveriene-og-skyssstasjonene/>

Bjerkø, P. (2006). Re-minne 2006. Skyssdagboka på Solerød, Skyssordningene før bilenes tid, ss. 49-69.

Gran, T. (2019). Re-minne 2019. Historien om Bispeveien, ss. 85-89.

Justisdepartementet, Veikontoret B. (1840). Fortegnelse over skysskifter i Norge 1840. Kristiania.

Kartverket, historiske kart. (1832). Jarlsberg-og-Larviks-amt nr. 38: Kart over Grevskabernes Amt.

Lange, F. (Red.). (1922). Bilboken for Norge 1922. Kristiania.

Ormestad, L. J., & Sulutvedt, O. R. (2019). Foredrag: «Revetal, fra veikryss til bygdeby».

Rogan, B. (1986). Det gamle skyssellet : reiseliv i Noreg frå mellomalderen til førre hundreåret . Oslo.

Rønningen, J. (1885). Bygdehistorie for Våle fra ca 1540 til ca 1980. Oslo/Gjøvik.

Rønningen, J. (1993). Bygdehistorie for Ramnes fra ca 1540 til ca 1990. Larvik.

Samferdselsdepartementet, 4. postadministrasjonskontor. (1875). Fortegnelse over skyssstasjoner. Kristiania.

Sanner, E. K. (1960). Våle bygdebok. 2 : Bygdehistorien for Våle, Ramnes, Botne og Hof inntil ca. 1540. Moss.

Sætre, A. (1937). Sang til Ramnes 1837–1937.

Unneberg, S. H. (1961). Våle bygdebok. 1 1 : Gårds- og slektshistorie. Holmestrand.

Unneberg, S. H. (1963). Våle bygdebok. 1 2 : Gårds- og slektshistorie. Holmestrand.

Unneberg, S. H. (1970). Ramnes Bygdebok. 2 2/1 : Gårds- og slektshistorie. Gjøvik.

Unneberg, S. H. (1970). Ramnes Bygdebok. 2 2/2 : Gårds- og slektshistorie. Gjøvik.

Wiik, T. H. (2016). Riksveiene som ble til E18. Slemmestad.

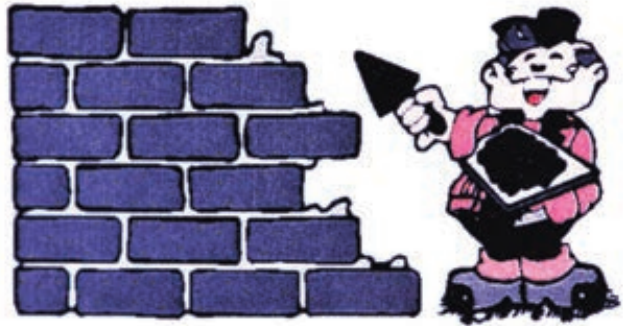
Murer

Odd Henry Solberg

Hvitsteinveien 11, 3178 Våle

hesolber@online.no

481 52 675

**Alt innen mur og puss
Fliser og peiser**

Silkemyk Fotterapi AS

Trykker skoen? Gå til Moen!

Hva kan jeg hjelpe deg med?

- * Hud-problematikk
- * Hard hud og hudsprekker
- * Torner og vorter
- * Sopp og neglesopp
- * Negl-problematikk
- * Nedgrodd negl
- * Fortykkede negler
- * Skader i neglen
- * Feilstillinger i fot
- * Ganganalyse
- * Ledd og muskeltester
- * Skoveiledning

+ 47 454 72 212

silkemyk.fotterapi.as@hotmail.com

Silkemyk Fotterapi

silkemyk.fotterapi

Brår Senteret

Harald Heggstadsvei 4, 3175 Ramnes

***Alt i landbruksreparasjoner
Salg av deler, redskap og dekk***

kloppverksted@online.no
Østre Hole 2, 3175 Ramnes

950 33 873
33 39 64 33

Klopp Verksted AS

Fra «Tikksignalet» til TikTok

Eva Anfinnsen

Ja, jeg vet at det ikke hette Tikksignalet, men en av mine barndomsvenner sa alltid det om Tidssignalet i radioen. Det var jo et passende navn!

Tidssignalet hjalp oss til å stille klokkene riktig over hele landet. Nøyaktig klokka tretten om formiddagen og klokka nitten om kvelden «gikk» det. «Tikk, tikk, tikk, ... – tikk» – «Klokka var nitten» sa hallomannen, og det var tid for nyheter.

Det kommer noen tanker om det å vokse opp. Om felles referanser. Spesielt kanskje her for etterkrigsgenerasjonen, som undertegnede hører til. Mimrealderen kanskje.

Jeg vet at det å vokse opp i dag på veldig mange måter er forskjellig fra vår oppvekst på 50- og 60-tallet. Barna i dag kan nok ikke forestille seg livet uten en digital verden. Det ante vi ingenting om. Men vi kunne nok fantasere om ting som i dag er en selvfølgelighet, den gang utopier. Hvem skulle tro at alle kunne ha en telefon i lomma? Det var jo ikke alle som hadde en i huset en gang.

Så er det vel lov da, å filosofere litt og lure litt på det med felles referanser og forståelse.

For med alle valgene i dag, skal det vel noe til at en generasjon har den samme umiddelbare gjenkjennelsen på et ord, et

Tidssignalet i NRK

Et lydsignal som piper én gang pr. sekund i ti sekunder, deretter er det stille i fem sekunder før siste pip på helslaget.

Signalet kommer fra en tonegenerator i en boks på teknisk sentral (FR) på Marienlyst, og en på Tyholt. Høres på NRK P1
Hverdager: Fra kl. 12.59.45 til 13.00.00
I helgene: Fra kl. 7.59.45 til 8.00.00

Slik beskrev NRK tidssignalet i en omtale publisert 21. april 2010 kl. 14:28.

Da hadde man begynt å få problemer med at Tidssignalet ikke kom til samme tid for alle som lyttet. DAB var ikke alltid enig med FM. «Hvis vi skal kringkaste tiden, må tiden være riktig», sier NRKs radiosjef, Marius Lillelien, i forbindelse med at de la det ned.

navn, et begrep som «vi» kan ha, – og nå går jeg inn i radioens verden.

Vi hadde jo bare en kanal. NRK. De forandret seg jo under tiden, lenge var det ikke sending hele dagen, men pausesignal, og en god-natt-hilsen når de sluttet av om kvelden.

Her fikk vi en god del av vår felles kulturelle ballast.

Som barn, en koselig morgenstund etter Husmorgymnastikken og Andakten; – si «Barnetimen for de minste», og vi hører Alf Prøysen synge «Å du gode sparegrisen min, nå skal du få ett-øringen din! Bare vent en liten stund til første verset slutter ...» Og så gikk ett-øringen i sparegrisen (kanskje), og så kom andre verset. Barna ble jo oppfordret til å spare penger. Små penger. Etter hvert ble det øket til to-øring. Pengeverdien forandret seg. Og så kom historiene. Om Bustebartepinn og alle andre Prøysenskapte vesener. – Eller vi hørte Thorbjørn Egner som fortalte om Klatremus og Bestemor skogmus og alle de andre dyra i Hakkebakkeskogen (som lever enda), eller om Ola-Ola på Heia-gården. Og Anne Cath Vestly med den varme stemmen som fortalte om Ole Aleksander Filibom-bom-bom. Og fikk skrøft fordi hun sa at babyer ble til i mors mage.

Hendte det at vi var hjemme og inne på formiddagen (da vi gikk på skolen, gikk vi bare annenhver dag fram til sjette klasse, da ble det fire dager i uka; det er jo forunderlig at denne generasjonen kunne bygge landet videre med så lite skole ...), – og radioen sto på, var det noe en fikk med seg, mest som en raritet; Fiskerimeldingen. Viktig for mange, men for oss i Våle var det vel ikke det mest aktuelle. Men det ble sagt mange rare ord! Snurpenot; På stampen; Hyse på line, – og alle fiskebankene, hva nå det kunne være!

Mandag kveld holdt vi oss i ro. Da kom Ønskekonsernten. Den går enda,

Et gammelt klenodium med navnet Metro 1, produsert ved Størens Radiofabrikk A/S Oslo, på slutten av 1940-tallet. Nesten 10 kg veide den, og var over en halv meter lang. Et samlingspunkt for å lytte. Foto: Norsk Teknisk Museum.

men jeg tviler på om det er et felles samlingspunkt som det var.

Vi visste litt om hva som kom. En time med hyggelige hilsener og ønskeplater. Det startet med noe for barna, for de yngste. Så kunne de gå og legge seg. Det kom gjerne religiøse sanger, som «Barnatro» (ofte svensk) og «Det er makt i de foldene hender». Noe klassisk, noe mer seriøse sanger, og noe visepreget kanskje, og til slutt en – mer eller mindre, alt etter ønsket som var trukket ut – populær slager.

Lørdagen kunne vi se fram til en time spesielt for de litt større barna, det var lørdagsbarnetimen. Med hørespill som kanskje gikk med fortsettelse neste lørdag og var spennende. Stompa. Lektor Tørdal (Gisle Straume), lektor Brandt (Arne Lie). Kanskje en liten «Barnetimepose» med godteri hørte til, det var å få kjøpt. Svært små sett i forhold til dagens tilgang.

Erik Bye. «Heisan, hoppсан, voggemeien går ...» Han vokste seg til sammen med oss og gikk som en medmenneskelig kjempe og hadde egne sendinger, trakk fram «vanlige» og uvanlige folk. Jon Almaas nevner ham ofte i sine TV-sendinger, med respekt, men de yngre har ikke så mye forhold til det, og tøyser litt. Han betydde så mye i flere tiår, og først i radioen, seinere på TV.

Søndagsposten. Mest for de voksne, men kunne fange et barneøre. Otto Nielsen. Alf Prøysen (igjen) Erik Bye (her også), – Aukrust og Flåklypa tidende ble presentert. Mange kunne nevnes.

Viktig spesielt i helgene var sportssendinger. Skøyteløp på baner som måtte skrapes eller spyles alt etter vær og føre, Hjallis og Kuppern. Bjørge Lillelien. Hopprenn. Hopprenn med tåke. Engan, Wirkola.

Ja, mye menn.

Jeg assosierer litt fritt, det får leseren også gjøre. Og hente fram egne minner.

Det magiske med Radio Lux (eller Radio Luxembourg) og Top Twenty. Seint om kvelden, var det søndag? Det å stille inn kanalen – forbi mange stasjoner på Mellombølgen, uforståelige og uinteressante – og så få inn Radio Lux med de siste store populære platene. Oppdatert på Elvis og Beatles.

Lykken å skru på søkeren og få inn en helt spesiell sound – Beatles med «She loves you, Yeah, Yeah, Yeah» som alle sang. Store og små.

En ny verden åpnet seg.

Barnetimen ble et tilbakelagt stadium. Men – «vi» har alle disse – og mange flere! felles referanser. Som vi vet hva er, som vi får opp bilder og stemninger fra, bare ved å nevne et navn.

Kan ikke huske det var kjedelig. Ikke i det hele tatt. Selv uten TikTok.

Vi har drivstoffautomat på Svinevoll - Nykirke - Eidanger
Åpen for alle med bank kort.
Tlf: 41 44 48 60

Din lokale partner leverer alt på Revetal!

Ditt kontor[®]

- vår ekspertise og service

DITT
GRAFISK

sport 1

BRÅKMAKER

· Kopi · Print · Scan · Kaffe · Vann · Logovann · Frankering · Makulering · Smartskjerm/AV-utstyr
· Kontorrekvisita · Sport 1 butikk · Klubbavtaler · Film · Grafisk · Profilerings · Dekor · Skilting

Motoren trives best med frisk olje og rent filter

Alle bilmerker er velkomne

***Vi tar
vare på
bilen
din!***

- Merke-Service med stempel i serviceheftet
- Fornøyd garanti betyr at bilen er riktig reparert og kontrollert
- PKK/EU-kontroll
- Reparasjoner
- Service
- 4 hjulskontroll
- AC-service
- Dekkhotell
- Eksos
- Startbatterier på lager

Lånebil mens bilen er på verksted

www.bilxtra.no

BilXtra
verksted

RE AUTO

Hvitsteinveien 130
3174 Revetal

Telefon 994 97 509
reauto@online.no

Grunn nr 1
Alltid lave priser

REMA 1000

REVETAL

7-23

REMA 1000

**Rådgivings – og regnskapstjenester
for næringslivet og landbruk i Vestfold og Telemark**

**Saga Regnskap
& Rådgivning**

Næringsssenteret, Gamleveien 1, Revetal. Tlf. 33 06 46 40
firmapost@sagarr.no www.sagarr.no

- ta en tur innom oss

REVETAL - GRAN VVS AS

Gran VVS tilbyr alle tjenester innen
rørleggerfaget

Service, boliger, næringsbygg, industri, varme,
sanitær, sprinkel, gass, kjøling med mer

Butikken vår er lys og delikat med flotte
utstillinger

Telefon 40 00 33 20

Våledialekt, fins den?

Daniel Ims

Jeg har sjøl blitt omtalt som en som snakker «brei og karakteristisk» våledialekt. Det tar jeg som en hedersomtale, men samtidig har jeg et par innvendinger til karakteristikken. For det første snakker jeg ikke like karakteristisk og breitt som de gjorde for et par generasjoner siden, noe som betyr at talespråket i området har endra seg en del bare de siste hundre åra. Jeg vil si at jeg snakker en yngre variant av dialekten, noe som nok gjelder de fleste med våledialekt i dag. For det andre er det nok mer presist å kalle dette talespråket for vestfolddialekt enn spesifikt våledialekt. De fleste trekka i dialekten vår er felles for hele Vestfold. Med bakgrunn i talespråket er det altså vanskelig å si akkurat hvor i Vestfold en person har vokst opp.

I dette stykket vil jeg se nærmere på hva som skiller vestfolddialekt fra andre dialekter, og hva som er hovedforskjellen på det jeg vil kalle den eldre og yngre varianten av dialekten. Jeg vil også nevne et trekk som har vært ulikt i Våle og deler av Ramnes.

Eldre vestfolddialekt – møe æ og ø

Som eksempel på den eldre dialekten tar jeg utgangspunkt i de tre første strofene i diktet «Romjulstankær» av Gunnar Fegstad (1906–1994) fra *Viser og vers frå Vestföll* (1990)

*En sitter her å tenker lett
på de' som var, som hente.
Å øverfører transport te
de' år vi har i vente.*

*Mangt kunne vel vært bere jort.
de' fær væll sagtens høræs,*

*men frå erfarings bitre grunn
fær nye forsøk jøræs.*

*Ja, tiæs hjul de' rullær rundt,
de' høller ældri opp,
men nær et nytt år stunnær tell
vi tænker oss en stopp.*

I den yngre dialekten vil vi si *jøræs*, *høræs* og *tia* der denne eldre varianten hadde *jøræs*, *høræs* og *tiæ*. På samme måten vil *kasta*, *maga*, *lesa* og *bekkane* i yngre dialekt svare til *kastæ*, *magæ*, *lesæ* og *bekkeæne* i den eldre. Ellers er det i den eldre dialekten mye *ø* der vi i yngre dialekt har *å*, og der skriftsspråket har *o*, som i *øverfører* og *høller* mot yngre *åverfører* og *håller*. På den andre sida har yngre dialekt *æ*-uttale foran *r* og *tjukk l* i ord som i skrift er *her* og *fæl*, mens eldre dialekt har lukka *e*-lyd, sånn at *der* rimer på *ser*.

Videre har den eldre dialekten i mange ord en uttale som vi kjenner igjen i mange andre dialekter og i skriftspråket nynorsk, for eksempel *frå* og *gong* (med lukka o-lyd som i *tung*). Et karakteristisk ord er nektingsadverbet *inte/’nte*, som i yngre dialekt er erstatta av *ikke*. «*Er’nte du sønn te han som spellær på hønn?*», har vært ei herme etter vålefolk.

Når skjedde overgangen fra eldre til yngre dialekt? Som språkendringer ellers skjedde det gradvis, og det er typisk at en som var født i 1906, hadde den eldre dialekten, mens både faren min og jeg, født i 1951 og 1975, har den yngre. Det som kanskje er litt merkeligere, er at farfaren min født i 1911 også hadde den yngre varianten av dialekten, mens broren hans født i 1913 snakka den eldre varianten. De bodde rett nok på Nykirke, men dette var i nabolaget til Gunnar Fegstad på Helland. De kom til Vestfold som innflyttere fra Rogaland i 1920, og det vil si at 1920-åra allerede var ei brytningstid mellom eldre og yngre dialekt på Nykirke. Den yngre dialekten spredde seg typisk fra byene og innover i Vestfold. (I *Målbrytning i Hedrum* (utgitt 1964) skriver Anders Steinsholt i detalj om endringene i Hedrum i 1930-åra, der bymålet fra Larvik var på vei inn.) Og da er det ikke så merkelig likevel at farfaren min og broren hans snakka forskjellig. For endringer i språket skjer ikke brått og plutselig. Folk kan velge å snakke på ulike måter av ulike grunner. Vi som jobber med språk er ofte interessert i å se på språkssystemet og forskjeller mellom før og nå, men i den virkelige verden eksisterer ulike måter å snakke på samtidig, og de samme personene snakker sjelden på en og samme måte alltid. Vi varierer gjerne talespråket vårt, iallfall litt, alt

ettersom hvem vi snakker med og hvem vi ønsker å framstå som eller identifisere oss med. Vi sier gjerne at vi alle har et språklig repertoar vi drar nytte av i ulike situasjoner, mer eller mindre bevisst.

Åssen er våledialekten/ vestfolddialekten?

«*Bilær og båtær, som tutær og bråkær*», er typisk for Vestfold, men det er det også for Østfold og deler av Telemark og Buskerud, og har også vært det for Follo i Akershus. I språkvitenskapen blir dialektene i Østfold, Nedre Buskerud, Grenland og Vestfold med en samlebetegnelse kalt *vikværs*k (etter *Vika*, middelalderens navn på Oslofjorden, ved sida av *Folda*). Sammen med pronomensforma *jae(i)*, i motsetning til *je* og *e(g)* andre steder på Østlandet, er det faktisk disse formene på *-ær* som klarest plasserer dialekten i området rundt Oslofjorden.

Substantiv

Det er hankjønnsorda som til vanlig får *-ær* og *-ane* (eldre dialekt *-æne*) i flertall, mens de fleste hunkjønnsord får *-er* og *-ene*. Dette systemet samsvarer med skriftspråket nynorsk.

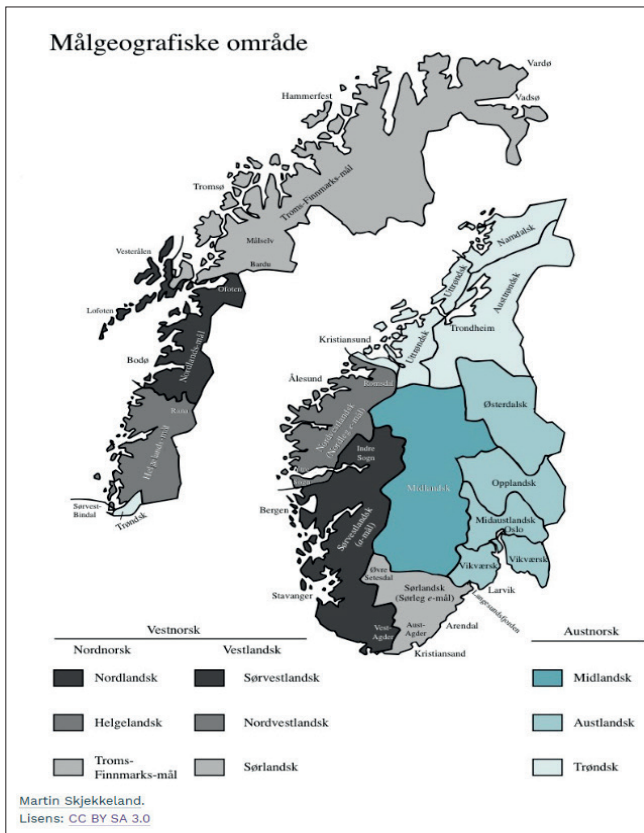
Hankjønn:

båt – båten – båtær – båtane
låve – låven – låvær – låvane
treskær – treskærn – treskerær – treskerane

Hunkjønn:

løkt (lykt)– løkta – løkter – løktene
liste – lista – lister – listene

Alle substantiv på *-ing* får *-ær* og *-ane* i flertall: *seningær* og *skråningær*.

i flertall¹, får *-ær* og *-ane* i flertall på vestsida av Oslofjorden, mens mye av østsida har *-er* og *-ene*. Derfor har vi flertallsformer som *mennær – mennane*, *bønnær – bønnane*, *tennær – tennane* og *bøkær – bøkane*.

Verb

I verbbygginga har dialekten vår et system som delvis samsvarer med skriftspråket nynorsk, delvis ikke. De verba som får *-ær* i presens, er de som har *-a* i preteritum: *kastær – kasta*, *bråkær – bråka*. Hvis verbet ender på *-te* eller *-de* i preteritum, har dialekten som hovedregel *-er* i presens: *lærer – lærte*, *bygger – bygde*. Men det er også ei gruppe med blanda bøying: *likær – likte*, *brukær – brukte*. Denne gruppa hadde i eldre dialekt preteritum på *-a/-æ*: *likæ, brukæ*.

Tradisjonelt har det vært en del unntak fra disse hovedmønster, for eksempel med *sauer – sauene* og *flisær – flisane*. Men hovedmønsteret sprer seg også til flere av disse orda, og til nye ord som kommer inn i språket.

Ei spesiell gruppe hankjønnsst substantiv er de som blir kalt *jamvektsord* (på grunn av lydforhold i norrønt). Dette er de som ender på *-a* i grunnforma: en *maga* (*mage*), en *stega* (*stige*), en *spa'a* (*spade*), en *påla* (*påle*) osv.

Omlydssubstantiva, de som bytter vokal fra entall til flertall og har tonelag 1

Presens av sterke verb er i dialekten vår langformer som *biter*, *skriver*, *kåmmer*, altså ikke *bit*, *skriv*, *kjem* som i mange andre dialekter. Dessuten har vestfoldsk et system i fortidspartisippa som skiller oss fra tradisjonell dialekt på østsida av fjorden. Hos oss legger vi *-i* til stammen i infinitiv og får former som *biti*, *stikki*, *krypi*, *sitti*, *vinni*, *drekki* og *kåmmi*.

Vi må også legge til at det meste av vestfoldsk har kløyv infinitiv med *-a* i historiske jamvektsord som *lesa*, *jørra*, *værra*, *vetta* osv. I bymålet i Larvik og i

1) Norsk har to *tonelag* eller *tonem*, og forskjellen kommer til uttrykk i ord med to eller flere stavinger. Et arveord som bare har ei staving i grunnforma, vil få tonelag 1 i bestemt form, som *et hopp – hoppet* og *flere hopp – hoppa*. Men hvis det er to stavinger i grunnforma, har det tonelag 2 som ei *hoppe – hoppa* eller verbformene *hoppe* og *hoppa*. I flertall har de fleste hankjønns- og hunkjønnsst substantiv tonelag 2 i flertall, men omlydssubstantiva har tonelag 1, fordi de var enstavingsord i norrønt. For eksempel fikk *bok* flertallsforma *bøkr*.

Grenland er det vanlig med *e*-infinitiv, så dette er et skille i det vikkværske området.

Skille mellom Våle og Ramnes?

Hvis vi skal lage ei typisk setning som viser at det er en vestfolding som snakkær, kan vi si: *Jæ likær å lesa åmm bønnær såmm har vinni.*

Men er det noe som kan vise oss et skille mellom Våle og Ramnes? Det kan være en del individuelle forskjeller, men om vi ser på språkssystemet med bestemte trekk, er det ikke så lett. På ett område er det likevel en mulig forskjell:

ho snakka te (h)o
ho/hu snakka te a

Hvis noen sier det første, er det mer sannsynlig at vedkommende er fra Ramnes enn fra Våle. Dialekten i Våle har det samme systemet for hunkjønnspronomen som det meste av Vestfold-kysten. Dette systemet er mer avansert enn skillet i bokmål mellom *hun* som subjekt og *henne* som objekt. Når pronomenet står sjølstendig og er subjekt, heter det *ho* eller *hu*, mens det heter *a* (i eldre dialekt *æ*) når pronomenet ikke er sjølstendig (og *henner* når det er sjølstendig objektsform). Men i ei stripe fra Sandefjord og nordover et stykke, heter det *ho* både i sjølstendig

og usjølstendig stilling. Jeg har aldri fått fullstendig oversikt over hvor langt dette trekket strekker seg, så dette får bli et oppfølgingsemne.

Hva med framtida til dialekten?

I dette stykket har jeg skrevet om dialekten i Våle og Vestfold nærmest som om det eneste skillet mellom vestfoldinger er om vi prater eldre eller yngre dialekt. Men sånn er det sjølsagt ikke. Vi kan også ha med oss vestfoldske trekk i større, mindre eller ingen grad, og mange av oss kan også variere litt fra en situasjon til en annen. Det vi varierer med da, er helst trekk fra et mer osloprega talemål, som også kan kalles *standard østnorsk*. Det er i det hele tatt noe usikkert hvor mange som vokser opp med en typisk vestfolddialekt i dag.

Jeg har dessuten konsentrert meg om visse trekk i språkssystemet i våledialekten/vestfolddialekten, heller enn om orda. Det er denne grammatikken som klart viser hvor en dialekt hører hjemme. Men alle dialekter og språk har også ei mengde typiske ord. Noen vestfoldske ord står sterkt sjøl om dialekttrekka ellers er vekke, for eksempel det fine *nærat* eller det hyggelige *takk for kjøret*. Et stykke om ordtilfanget får også bli ei annen historie.

**Gunnerød &
Langaas A/S**

MESTERHUS

– det blir som avtalt

416 31 891 / post@gunlan.no

Ommedal

og SØNNER A/S

3178 Våle

Tlf. 33 06 27 38

Mob. 415 64 712

RE REVISJON
REVISJON & RÅDGIVNING

tilbyr først og fremst revisjonstjenester
til de revisjonspliktige. Men vi tilbyr også andre tjenester:

- Skatte- og avgiftsrådgivning
- Bedriftsøkonomisk råd-givning
- Budsjettering og kontroll-rutiner
- Valg av selskapsform
- Stiftelse av selskaper
- Kjøp/salg av virksomheter
- Fusjon/fisjon etc.

Tlf.: 33 06 49 10 • Mobil: 98 01 15 33 • Mobil: 926 55 469
Gamleveien 1A, 3174 Revetal • post@re-revisjon.no

Møbelservice

Omtrekking og restaurering • Salg av møbelstoffer, hud og skår

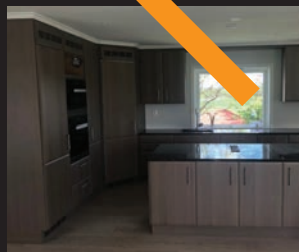
Marianne Sommerstad

Mobil 915 70 408

Bispeveien 783, 3174 Revetal

E-post: mariannesommerstad@gmail.com

Reggestad Bygg

Vi har kompetansen du trenger til ditt prosjekt!

www.reggestadbygg.no

Tlf: 92 61 27 93 post@reggestadbygg.no

Varmeøkonomi AS

www.varmeekonomi.no

Tlf. 33 06 10 40

Mekonomen
Bilverksted

Reparerer det meste for de fleste!

Reparasjoner □ Service □ Bildeler □ EU-kontroll

Sørbyveien 603, 3178 Våle

Telefon 33 06 02 13 / 930 80 075

Speiderhytta på Merkedammen

Mads Olav le Maire

Om du går fra badebrygga på Merkedammen og over fjellknausen mot demningen, ligger det en flat stein i torva omtrent på det høyeste punktet. Dette er tramsteinen til speiderhytta som en gang lå her. Hytta tilhørte 6. Nøtterøy speidergruppe som holdt til på østsiden av Nøtterøy. Hvordan hadde det seg at 6. Nøtterøy endte opp med hytte på Merkedammen?

Vi må tilbake til 1947 – det året 6. Nøtterøy ble etablert, og vi kan iallfall slå fast at hardt arbeid og stå-på-vilje var viktige ingredienser i historien om speiderhytta. I påsken dette året var førerpatruljen, det vil si patruljeførere og assistenter, samlet på Rososeter vest for Merkedammen. Dette var før det var anlagt vei opp til Merkedammen, og turen opp fra bygda tok 5 timer. Turen gav mersmak, og det ble et nytt besøk på Rososetra i jula samme år. Man innså nå at gruppa trengte et eget sted i skikkelige skogstrakter hvor speiderpatruljene kunne drive friluftsliv.

Et gunstig sted ble funnet på Merkedammen. Det var visstnok et nedlagt lite sagbruk på Merkedammen og her var det to gamle buer som eieren kunne avstå. Det måtte nå avklares med grunneier om tillatelse til å bygge disse buene sammen til en fungerende speiderhytte. Grunneier var fabrikkeier Andresen, og han satte seg først imot at hytta kunne reises, men ledelsen i 6. Nøtterøy klarte å få tillatelse etter direkte forhandlinger med Andresen.

I pinsen 1949 startet byggingen. De nevnte bygningene dannet grunnlaget, men det var ikke nok til at hytta kunne ferdigstilles. Resten av det som trengtes av materialer, ovnsrør og ovn måtte bæres opp fra bygda langs det vi kalte «tømmerløypa» og som var den strakeste veien før bilvei ble etablert flere år senere.

Når vinteren satte inn var det køyer langs veggene som bestod av et lag med bord med bygningspapp på innsiden, fullt brukelig vinterstid for en speiderpatrulje! Hytta fikk navnet «SansSouci» –

Speiderhytta i 1971, med forfatterens lillesøster som linselus. Foto: Mads Olav le Maire.

sommerslottet til keiser Frederik den store av Preussen – jeg vil ikke stå inne for noen likhet her, men det sier jo litt om hvor høyt man verdsatte den nye hytta. De nærmeste årene fikk hytta et nytt lag bord, og et bislag. Et uthus med vedskjul og latrine ble satt opp like nedenfor hytta. Litt kjøkkenutstyr som tallerkener, bestikk og kjeler var på plass og det dugde fint når man børstet av muselorten, for musa trivdes svært godt på SansSouci! Alt av koking måtte gjøres på koieovnen som stod omtrent midt i hytta.

6. Nøtterøy satset etter hvert på sjøspeiding, og utenom vintersesongen var vi stort sett på seiltokt i skjærgården, men når båtene var på land og snøen kom var det SansSouci som hadde fokus.

Hytta var i bruk nesten hver helg om vinteren og patruljene rullerte på bruken. Patruljene bestod av åtte gutter med en ansvarlig patruljefører på 15–16 år. De yngste var 11–12 år. En helgetur kunne være noe hektisk, vi gikk jo på skolen også på lørdag, men sluttet litt tidligere. Sekken var ferdig pakket og ofte kjørte et par av foreldrene oss til Tønsberg hvor vi hoppet på Farmandbussen til Vivestad med sekk og ski (ja, de var av tre – mer eller mindre godt impregneret). Der Valmestadveien tar av fra Vivestadlinna ble vi sluppet av, og så begynte ski-marsjen opp til Merkedammen. Det var tradisjon å gå den gamle tømmerløypa opp og ned selv etter at veien var etablert, og det kunne være tungt når det var mye nysnø. Det ble jo ikke tidlig kveld etter at vi kom fram og fikk varmen i hytta heller. På søndagen var vi relativt tidlig oppe, gikk en god skitur og spiste varm middag før vi låste og la lystig i vei ned tømmerløypa til bensinstasjonen nede ved Elverheim. Der var det kiosk til

Dette var synet forfatteren møtte etter å ha syklet til Merkedammen våren 1977. Foto: Mads Olav le Maire.

glede for de som hadde mer penger enn til bussbilletten til Tønsberg.

Midt på 70 tallet ble hytta ominnredet. Køyeseingene ble erstattet med breie brisker hvor to og to kunne ligge ved siden av hverandre. Foreldregruppa innså vel at det var rom for forbedring når det gjaldt brannsikkerhet. – Dette ble ikke godt mottatt av oss som var speidere den gangen. Vi likte ikke forandringen – den brøt nok med hierarkiet vi hadde når køyer skulle fordeles. Til tross for ominnredningen gikk det likevel galt vinteren 1977, da det tok fyr i pipegjennomføringen. Alle kom seg greit ut, men hytta kunne ikke reddes. Området ved Merkedammen var nå regulert til friområde, så det ble ikke aktuelt å sette opp noen ny hytte. Dessuten var aktiviteten i speidergruppa avtagende. Tapet av SansSouci bidro nok til at 6. Nøtterøy speidergruppe ble lagt ned noen år seinere, men vi var mange som gjennom disse knapt 30 årene fikk litt erfaring med friluftsliv og det å måtte klare oss selv uten voksne rundt oss – og vi ble ganske gode på ski!

Kilder

6. Nøtterøys 25 års rapport
Egne erindringer.

POWER

Åpen gårdsbutikk fra 09.00–21.00 alle dager

Salg av egg, lammekjøtt med mer

Selvbetjening

Døvikveien 1b, 3176 Undrumsdal
Tlf.: 48 00 77 88
E-post: kalan@online.no
Krokeborg.no

JERNIA

REVETAL

Alt på ett sted
REVETAL JERNVARE AS
Tlf. 33 06 28 70 • www.jerniarevetal.no

-din malings- og jernvareleverandør

Byggmester

EGIL RAGNAR LIE

Borgeveien 16, 3178 Våle

33 06 05 73

900 65 473

Alt i nybygg og restaurering!

RØRLEGGERMESTER MORTEN BRUSERØD

ABK Rørservice as

Tlf: 900 19 856

Epost: morten@abk.no

Nettside: www.abk.no

HENGRØD

LØSNINGER TIL VEKST

Skreddersydde løsninger
tilpasset dine behov

www.hengsrod.no

tlf: 33061120

Kran - Krok - Henger - Spesialbygg

Fra fjord til torvmyr

– Gunnerødmyra gjennom 11.500 år, og om jordbruk i Re i yngre steinalder

Rolf Sørensen og Helge I. Høeg

Innhold av blomsterstøv (pollen) i 6 meter med torv og slam i Gunnerødmyra i nordvestre Ramnes, forteller en 11.500 år lang historie. Det begynte med en liten fjordarm som under landhevningen blei til et lite tjern for ca. 11.200 år siden. Tjernet eksisterte i omtrent 3500 år før det grodde igjen og Gunnerødmyra utviklet seg som en torvmyr i de neste 8000 år. Plantelivet på og omkring myra utviklet seg som ellers i Vestfold. Pollenanalysen viser også spor etter husdyrhold og korndyrking nesten sammenhengende i de siste 6000 år. Gunnerødmyra er sannsynligvis ikke noe spesialtilfelle. Spor etter tidlig husdyrhold og korndyrking kan trolig finnes flere steder i Re, på sandig og veldrenert jord mer enn 30 meter over havet.

Gunnerødmyra har siden 1898 tilhørt gårds nr. 595, br. nr. 1 og 2. Rundt myra har det vært fire løkker som tidligere kan ha vært dyrket. Da jeg (Rolf) var barn, var en av løkkene fortsatt åpent beite, og i sørøst er det to store kullmiler (se figur 8).

Gården Gunnerød blei sannsynligvis ryddet en gang mellom 1000 og 1100 år før nåtid (Ramnes bygdebok, Bd. 1). Det ser ut til at gården forholdsvis tidlig i middelalderen blei delt i fire bruk. I 1970 var gårds nr. 595 delt i 20 bruksnummer, og i dag er det 28. Mange privatboliger er etablert i de siste 50 årene – Gunnerødgrenda, eller «trefatkroken» som den ble kalt, er ei grend i vekst.

Geologien omkring myra

Hele området består av kvartsrrike lavaer og bruddstykkebergarter fra eksplosive utbrudd av Ramnesvulkanen. Disse bergartene er næringsfattige. På Nordre

Figur 1. Gunnerødmyra grenser til Høyjord, den fortsetter ca. 100 m sør for grensen. Stien sørvest for myra var på 1700-tallet utveien for Nordre Illestad, som eier søndre del av myra og skogen omkring (se figur 8). Etter «svartedauden» var både Svinsholt og Kjønerød ødegårder. Ramme: Se figur 5.

Gunnerød er det en tynn basaltlava med rombeporfyrrer over. Disse lagene fortsetter sannsynligvis mot sørvest, like nord for myra, og disse bergartene inneholder mer plantenæringssemner.

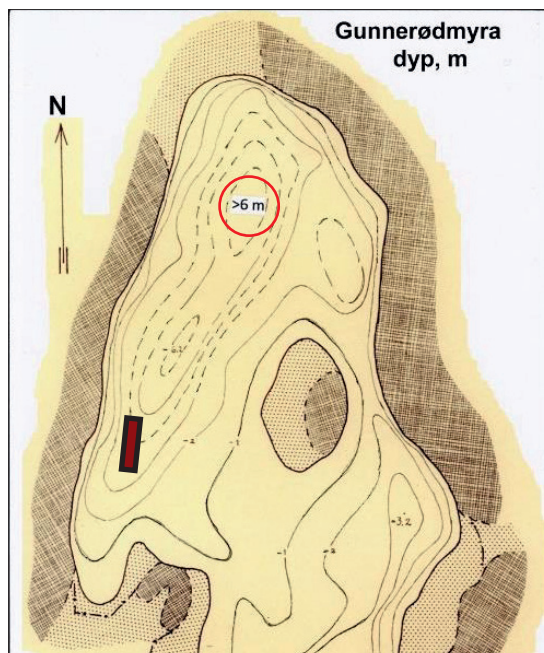
Mye av området rundt myra er grunnlent, og lavaene er påvirket av frost (tele) gjennom flere tusen år. På åsene omkring er det derfor stort sett et ca. 0,5 m tykt lag av «skjæljastein» med et humuslag og lyng på toppen som kan kalles jordsmonn. På skråningene er det sandjord dannet under et synkende havnivå, og i forsenkningene er det leire avsatt i havet da fronten av innlandsisen trakk seg nordover for ca. 12.000 år siden.

De eldste boplassene i Vestfold er mer enn 11.000 år gamle, og den eldste registrerte boplassen i tidligere Re kommune er ca. 10.400 år gammel (Re-minne 2017). Det har altså vært jegerfolk i Re i mer enn 10.000 år. Undersøkelsene i Gunnerødmyra viser at det også har vært bønder i Re i opptil 6000 år.

Myras historie belyst ved hjelp av pollenanalyse

For å få et mer fullstendig bilde av myras utvikling tok vi prøver for pollenanalyse på myras dypeste del, se figur 2. Den første meteren spadde vi oss ned til et stokke- eller stubbelag. Derfra og ned til 3,25 m brukte vi et «knivbor» (se figur 3). På dette dypet var det enda et lag av stokker eller røtter som hindret boret i å komme lenger ned.

Videre nedover til leire avsatt i havet på seks meters dyp, brukte vi en moderne versjon av et myrbor som var utviklet av P. Chr. Asbjørnsen i 1868. Asbjørnsen (han med eventyrene) var forstmann og

Figur 2. Dybdemålinger i nordre del av Gunnerødmyra. 1 m mellom linjene. Skraverte felt: Grunnlent med «skjæljastein», eller bart fjell i overflaten. Prikker: Sandjord.

Rød sirkel: Prøvested for pollenanalyse.

Utløpet av tjernet som oppsto, var i høyre side på ca. 1,5 m dyp i dagens myr. Funn av flere store furustokker er merket med brunt rektangel. Myrddybden blei oppmålt av Rolf i 1974.

interessert i myrer. Med dette utstyret tok Helge I. Høeg prøver av torven og bunnslammet helt ned til leira (figur 3).

Myra er tydelig todelt, med et litt mer enn 6 meter dypt basseng i nordvest, et grunt parti med en liten fjellknaus ute på myra og i vestkanten. I sørøst er det et langt og smalt basseng med dyp opptil 4,5 meter. Ved det grunne midtpartiet var myra trebar, mens både på den nordre og søndre delen var det en åpen furuskog, med bærlyng og molte i bunnvegetasjonen. Myra er middels næringsrik med forskjellige arter torvmose. Det vokste en liten og sjelden orkide på den midtre delen: Knottblom.

Figur 3. Prøvetaking i myr kan være hardt arbeide. Helge I. Høeg presser knivboret ned i torva. Høyre bilde: Prøver fra myra tatt med «knivboret» som samler en halv-sylinder med 7 cm diameter og 75 cm lengde. Denne prøven er fra ca. 3 m dyp. Fast brun torv øverst, deretter mørk torv blandet med slam (gytje) over en råttan furustokk, og underst mørk torv med trebiter og innblandet slam. Undre del av denne kjernen er radiokarbon-datert, og det ga en alder på 6725 ± 75 år før nåtid. Foto: Rolf Sørensen.

Figur 4. Eksempel på noen utvalgte pollenkorn. Gran (og furu) har «luftsekker» på hver side av pollenkornet. Det gjør at de fraktes lett med vinden. Bredden er ca. $40 \mu\text{m}$. Hvete er større enn andre graspollen, og har en mer markert pore. Det samme gjelder pollen av bygg, havre og rug. Hos røsslyng har 4 pollenkorn vokst sammen. Or og selje er $20\text{-}30 \mu\text{m}$ store, og fraktes også med vinden. Urtepollen som prestekrage, spres med insekter. De fleste er omtrent like store som or og selje. $1 \mu\text{m}$ er én tusendels millimeter.

Om pollenanalyse og pollendiagram

Pollenanalyse har vært brukt i over 100 år, blant annet til å undersøke innvandringen av trær og urter, det første jordbruket og klimavariasjoner etter istiden. Pollenkornene (blomsterstøvet) er plantenes sædceller, og de har et svært motstandsdyktig skall som bevares i torvlagene i myrer og avsetninger i tjern i tusenvis av år.

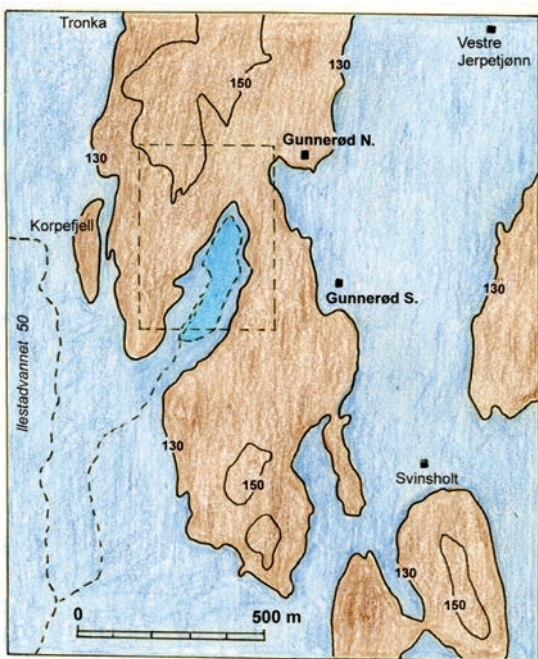
Det tas ut små prøver med 10 – 5 cm mellomrom fra lagene i myra. Deretter må pollen og sporer separeres fra torven eller slammet. Pollenkornene (og sporer av bl.a. bregner og sopp) er små, se figurene under. Noen typer kan bestemmes til arter av trær, busker eller urter – andre bare til familienivå.

Forskjellige trær og urter produserer forskjellige mengder pollen, og pollenet spres på forskjellig måte. Pollen fra gran og furu, bjørk, eik, alm, hassel og or spres med vinden, og alle produserer store mengder pollen – særlig furu og bjørk. Pollen fra gras og starr spres også med vind, mens de fleste blomsterplanter sprer sitt pollen ved hjelp av insekter. Når prøver fra alle lagene i myra eller tjernet er analysert, settes resultatene opp i et pollendiagram. Diagrammet viser prosentvis fordeling av arter/typer i hvert nivå. Det er altså en relativ fordeling av pollen og sporer. Mengden av pollen fra trær, busker og urter, vannplanter og sporer ordnes vannrett, mens variasjonen mot bunnen av myren eller tjernet vises på den loddrette aksene, hvor også alderen kan vises ved hjelp av C14- eller radiokarbon-dateringer (se C14-datering – Store norske leksikon (snl.no))

To typer soldogg og en uanselig vannplante som heter blærerot vokste også på de våteste partiene (både soldogg og blærerot er «kjøttetende», de spiser insekter).

Fra havbukht til myr

For litt over 11.000 år siden var området hvor dagens myr ligger en liten havbukht (figur 5). På den tiden var landhevingen ca. 6 cm/år, og i løpet av et par hundre år hadde det derfor blitt dannet et fire meter dypt tjern i nordenden av nåværende myr. På landområdene omkring tjernet vokste det på den tiden en åpen bjørkeskog

Figur 5. For omtrent 11.200 år siden var havnivået 130 m høyere enn i dag. Da var utbredelsen av hav og land slik som vist på figuren.

Østkanten av Illestadvannet er stiplest. Det samme er bekken som i dag renner fra myra.

Det som skulle bli Gunnerødmyra (sterkere blåfarge) lå i en liten fjordarm. Landområdene var den gang 20–30 m over den tids havnivå. Korpefjell var en liten øy. Noen av nåtidens gårder er avmerket. Alt av dagens dyrka mark var den gang dekket av hav. Stiplest ramme: Se figur 8.

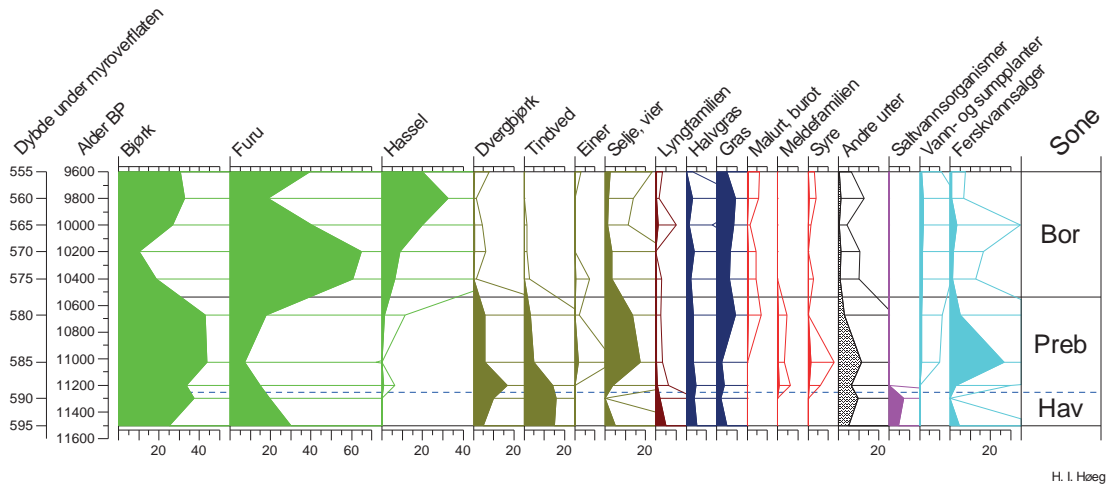
med osp, dvergbjørk, lave vierbusker og einer (brisk), med gras, starr, lave sivplanter og mange blomsterplanter på skogbunnen. I strandsonen vokste det arter av melde- og syrefamilien, som på nåtidens havstrender. I den åpne skogen vokste det lyselskende blomsterplanter som f.eks. malurt. Det tok enda ca. 700 år før furua innvandret samtidig med hassel (se figur 6).

De første plantene som vokste på og omkring myra

Pollendiagrammet (figur 6) viser den aller eldste vegetasjonen på landområdene som stakk opp av ishavet for ca. 11.500 år siden. Der vokste det planter som i dag finnes i arktiske områder eller i høyfjellet. Fronten av innlandsisen lå den gang like sør for Hvittingfoss, ved Goverud og ved moreneryggene ved Hof kirke. Breen hadde stor påvirkning på livet på land og i havet omkring, med kalde vinder over land og isfjell i havet utenfor. Ettersom fronten av innlandsisen trakk seg nordover og landet steg, innvandret trær, busker, gras og blomsterplanter. Landhevingen er beskrevet i Re-minne 2012. Det første treslaget som innvandret var bjørk. Ellers vokste det dvergbjørk, lave vierbusker, einer, gras og starr og lyselskende blomsterplanter. Tindved vokste en kort tid på stranden, men ble utkonkurrert da skogen ble tettere. Klimaet på den tid hadde varme somre og kalde vintre, fordi jorda sto nærmest sola om sommeren og lengst borte ved vintersolverv. I dag er det omvendt.

I de varme og tørre somrene for ca. 10.500 år siden spredde furuskogen seg, og på sørvendte skråninger med mer jord vokste det hassel. Før 10.500 opptrer det også pollenkorner av furu, men når

Gunnerød

H. I. Høeg

Figur 6. Pollendiagram over Gunnerødmyra som viser den eldste pionervegetasjonen og overgangen fra havbukt til et lite ferskvannstjern. De fiolette og lyseblå kurvene viser overgangen fra saltvanns- til ferskvannsmiljø (stiplet linje). I høyre side, sonene Bor: Boreal og Preb: Preboreal. Dette er en botanisk-geologisk inndeling av tiden etter istiden, også brukt som klimasoner.

det er mindre enn 20% furupollen er det erfaringsmessig ikke furu i området, fordi furua produserer så enorme mengder pollen som kan ha blåst inn fra områder lengre unna.

Først litt mer om utviklingen av Gunnerødmyra, fra tjern til torvmyr
Pollenanalysen viser at det vokste både gule og hvite vannliljer i tjernet fram til omtrent 7500 år før nåtid. Tjønnaks var også vanlig, og i vannkanten vokste det dunkjevle og den høye grasarten takrør.

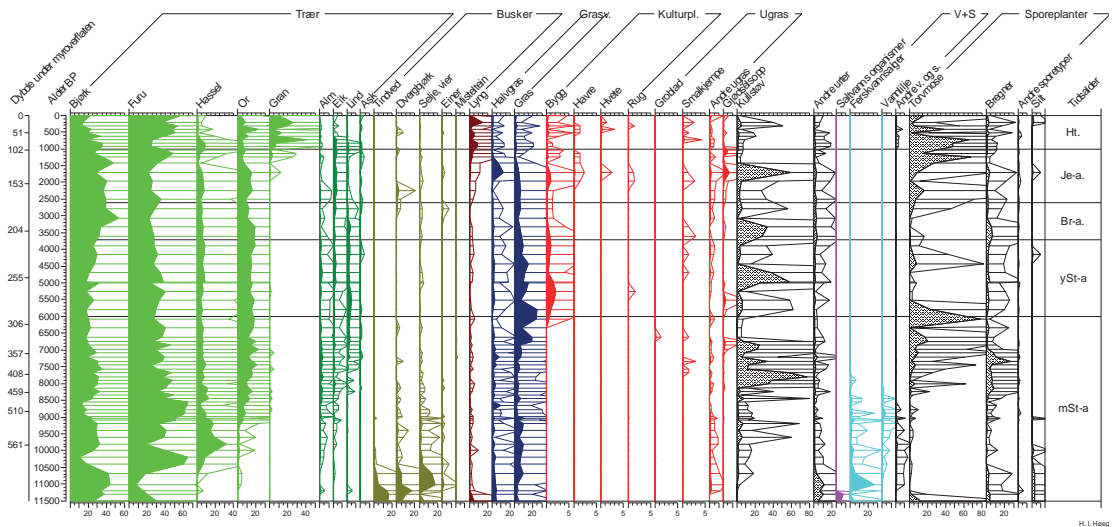
Det lille tjernet hadde da eksistert i mer enn 3500 år før det «grodde igjen», sannsynligvis med flytetorver i kantene. Noen hundre år seinere var tjernet borte, og i de følgende 8000 år har det vokst torvmoser og andre vanlige sumpplanter på myra. I lengere perioder har myra sannsynligvis vært uten trær.

Utviklingen av skogen omkring myra og øvrige planter som vokste på og omkring myra

Vegetasjonshistorien i de første 2500 år er beskrevet ovenfor (figur 6). For omtrent 9200 år siden blei det mer nedbør og or (både gråor og svartor) spredde seg på vannsyk jord omkring myrer og tjern. Ca. 7600 år før nåtid innvandret lind. Tiden mellom 9000 og 5000 år før nåtid var den gunstigste etter istiden, i økologisk forstand. Det vokste edellauvskog i området, med alm, lind, eik, ask og lønn der det var djupere jord.

Det er registrert pollentyper av seks blomsterfamilier, hvor rosefamilien dominerer med bl.a. mjøduert. I soleiefamilien er engsoleie sannsynligvis den vanligste. Engsoleie forekommer ofte der det har vært beitet. Elleve pollentyper av landplanter og elleve sump- og vannplanter er bestemt til art. Marimjelle var vanlig på skogbunnen den gangen som nå. Molte er en plante som

Gunnerød, Ramnes, Tønsberg, Vestfold

Figur 7. Utviklingen av vegetasjonen på og omkring Gunnerødmyra i de siste 11.500 år. Pollendiagrammet viser innvandringen av forskjellige trær, variasjoner i skogsbildet med busker, gras og blomsterplanter, bregner og torvmoser gjennom 11.500 år. V + S: Vann- og sump-planter. Kurven for kullstøv kan si noe om åkerrydding i skogen, men det kan også ha vært skogbranner. Mer forklaring av pollendiagrammet, se faktaboks.

bare har vokst på myra de siste tusen årene. Da jeg (Rolf) var barn, husker jeg at min mor holdt vakt på myra, slik at ingen kom og plukket moltebærene før oss.

Av bregneplanter var einstape (ørmegras på lokalt ramnesmål) vanlig, særlig etter den tiden da det er registrert mye kullstøv i prøvene. Det vil si de siste 7500 år da det også er registret korn og ugrasplanter som viser at det har blitt ryddet land for dyrking nær myra.

Det siste treslaget som innvandret og raskt spredde seg for ca. 1400 år siden var grana. Den skapte et helt nytt skogsbilde med en tettere og mørk barskog som skapte surt jordsmonn. Bok spredde seg omtrent samtidig med gran, men det er først i de siste 80-90 årene at det har vokst bok i skogen

omkring myra. Genetiske studier viser at bok mest sannsynlig blei innført av mennesker, fra Danmark til Borre, Stokke og Larvikområdet. Det er antatt at et kjøligere og våtere klima bidro til at begge treslagene spredde seg raskt.

Et spesielt funn i Gunnerødmyra blei gjort under grøfting ca. 1984. Min far, Arvid Sørensen, fant 4-5 forholdsvis store furustokker som lå sammen på ca. én meters dyp i myra. De største stokkene hadde en diameter på 30 cm. Det mangler flere detaljer om disse stokkene fordi jeg var i utlandet på den tiden. Men far tok dem opp og la dem til sakte tørking. Etter hvert saget han planker av de best bevarte stokkene, og to av disse har jeg laget bordplate av. En av stokkene blei radiokarbondatert, og hadde en alder på mellom 600 og 700 år. Hvorfor og hvordan disse stokkene

hadde kommet på plass i myra er fortsatt en gåte.

I pollendiagrammet er det funnet spor av misteltein i noen nivåer i myra mellom 7500 og 4000 år før nåtid. På den tid var det milde somre og vintre, stort sett rikelig med nedbør og det hadde utviklet seg gode jordsmonn. Det var dette miljøet de første jordbrukerne kom til.

Spor etter tidlig husdyrhold og korndyrking

Ved hjelp av pollenanalysen er det oppdaget spor etter åkerrydding og dyrking av korn i nærheten av Gunnerødmyra allerede for 6000 år siden. Bare ett annet sted i Vestfold, ved Goksjø i Sandefjord kommune, er det registrert så tidlig korndyrking (Sørensen m. fl. 2014).

I kolonnene for kulturplanter (figur 7) kan en se at det først og fremst var bygg som blei dyrket. Det er sammenhengende kurve for bygg-pollen gjennom hele yngre steinalder.

På overgangen bronsealder – eldre jernalder, har det vært litt mindre korndyrking, og igjen noe mer mellom 2300 og 1800 år før nåtid. Den siste perioden sammenfaller med varmetiden under romersk jernalder. I den samme perioden forekommer de første sporadiske pollenkorn av havre, hvete og rug. Andre undersøkelser på Sørøstlandet viser at rug først blei introdusert i midten av yngre jernalder, fra 1700–1500 år før nåtid (Sørensen m. fl. 2014).

Pollenkorn av smalkjempe (*Plantago lanceolata*) tolkes vanligvis som en indikator på beite av husdyr, særlig når de forekommer sammen med andre

ugras. I tillegg er det funnet sporer av en gjødselsopp (*Sordaria*) som lever på gjødsel fra klovdyr. Det kan naturligvis ha vært fra elg eller hjort, men også fra husdyr. Denne soppen forekommer sporadisk fra ca. 7000 år før nåtid, samtidig med pollen av smalkjempe og etter hvert med pollen av bygg, og dette indikerer tidlig husdyrhold omkring myra.

Enda en indikator på dyrking er fordelingen av kullstøv i prøvene (kolonnen med grå farge ved siden av ugras-kurven på figur 7). Mye kullstøv kan skyldes skogbranner, men også rydding av skog og en form for svedjebruk. Den første store forekomst av kullstøv forekommer omtrent samtidig med pollenkorn av smalkjempe og sporer av gjødselsopp. Det kan bety skogrydding for å skape beitearealer for husdyr. Det opptrer tre andre topper med kullstøv, en i yngre steinalder, en i tidlig bronsealder og en i yngre jernalder. Vi tror at dette er perioder med mer åkerrydding – en form for svedjebruk.

Mulige arealer nær Gunnerødmyra som kan ha vært oppdyrket i tidligere tider er vist på figur 8. Den eneste av nåtidens gårder som har veldrenert sandjord i omgivelsene er Nordre Gunnerød.

De første bøndene var avhengig av å dyrke på sandig og godt drenert jord. Tre av områdene som er sirklet inn på figur 8 er sandjord hvor skogbunnen i dag er jevnere enn i områdene omkring. Særlig området like nordvest for myra er et område som sannsynligvis blei tidlig ryddet. I kanten av feltet er det en stor rydningsrøys (15 x 3 m) med hovedsakelig lokale bergarter, figur 9. På mye av røysa er det mosedekke. Den

Figur 8. Mulige dyrka arealer i nærheten av Gunnerødmyra (grønne omriss). Gården Nordre Gunnerød ligger i kanten av kartet i øvre høyre hjørne. Den nordøstre ovalen var åpen løkke til ca. 1980. Grønt rektangel: Mest sannsynlig område for dyrking i steinalderen. Stjerne: Rydningsrøys. Sirkel med kryss: To kullmiler. Rødbrun linje: Del av tidligere veiforbindelse fra Nordre Illestad til Tinghaugveien. Veien fortsatte videre på det som i dag er en traktorvei (dobbelst stiple linje).

er gammel, men den er likevel vanskelig å datere. At den stammer fra yngre steinalder blir uansett kvalifisert gjetting. Området lengst nord var ei lita løkke da jeg var barn. Den tyngre leirjorda som dominerer på områdene som i dag er dyrket, kunne ryddes til beite, men blei først oppdyrket da det blei produsert ploger av jern på 1700-tallet.

En annen begrensning på rydding av arealer til dyrking i eldste del av yngre steinalder, var havnivået i det som har blitt Re kommune. De store oppdyrkede slettene i Ramnes og Våle var dekket av

Figur 9. Rydningsrøys i skråningen nordvest for myra. Den er minst 15 x 3 m i utstrekning (ca. 45 m²). Nesten alle steinene er lokale lavaer (ryolitter). Foto: Rolf Sørensen.

Figur 10. Landskapet de første åker-rydderne bosatte seg i for ca. 5800 år siden. Tallene i sirkler viser havnivåer. Rød sirkel: Omtrent hvor Gunnerødmyra ligger. Funn av økser fra «Nøstvet tid» er funnet langs kysten av denne fjordarmen, bl.a. ved Kile (Rammesiana 1997, side 36). Området var stort sett dekket av edellauvskog der det var jorddekke, mens på de grunnlendte åsene vokste det furu, bjørk og osp. Det var rikelig med vilt i skogen: hjort, elg, villsvin og storfugl, men også bjørn, gaupe og ulv.

hav for ca. 5800 år siden (figur 10). De første bøndene ved Gunnerødmyra fant lettrevet og godt drenert jord som lå et stykke fra denne kysten.

Hvor kom de første bøndene fra?

For mer enn 11.000 år siden ble villkorn av rug og hvete kultivert, og jordbruk ble en ny livsform i «den fruktbare halvmåne» i det gamle Mesopotamia, Anatolia (søndre Tyrkia) og innenfor kysten av Middelhavet fra Libanon og sørover mot Egypt. Bygg ble sannsynligvis først kultivert i Jordandalen, nær Jeriko (Oliphant 1993). Denne jordbrukskulturen flyttet seg gradvis mot nordvest, fra Lilleasia og Svartehavsregionen, og for ca. 7200 år siden hadde den nådd Frankrike, Nord-Tyskland og Polen. For 6000 år siden hadde jordbrukskulturen nådd Sør-Skandinavia (Furholt 2021). Det eldste spor etter korndyrking på Sørøstlandet er datert til ca. 6000 år før nåtid (Henningsmoen 1980, Høeg m.fl. 2019).

Det var et nytt folkeslag som fordrev eller assimilerte de nomadiske jegerne og samlerne som befolket Skandinavia i eldre- og mellom-steinalder. Det er gjort en del DNA-analyser av skjeletter fra nordeuropeisk steinalder for å belyse dette, bl.a. av Malmström et al. (2019) og Furholt (2021). Det er fortsatt noe uenighet om tolkingen av DNA-analysene, men hovedteorien er at et nytt folkeslag kom til Sør-Skandinavia for ca. 6000 år siden, med jordbrukskultur, ny materialbruk (bl.a. bronse), ny religion og ny teknologi.

Oppsummering

Det finnes mange myrer i tidligere Re kommune. Mange er oppdyrket, på en del har det vært tatt ut torv, mest til torvstrø,

og noen skogsmyrer er grøftet, slik at den naturlige vegetasjonen har endret seg betydelig (se også Ramnesiana 1989). Noen få er fortsatt nesten uberørte. I dag oppfordres det til å bevare myrrealene. De er viktige for å regulere avrenningen, de har en særegen og verneverdig vegetasjon, og er historiske arkiv, slik som vist i Gunnerødmyra.

Det er rikelig med funn av steinredskaper (mest flint) fra Ramnes, Våle, Føn og Vivestad. Til sammen 95 gjenstander fra yngre steinalder og bronsealder (Ramnes bygdebok Bd. 1).

På Jerpetjønn er det gjort ett funn av en vakker flintdolk som sannsynligvis er fra tidlig bronsealder (Bjerkø 1997), men det er ingen funn på Gunnerødgårdene. At de nåværende gårdene blei ryddet i tidlig middelalder er rimelig (Ramnes bygdebok Bd. II), men undersøkelser på Gunnerødmyra viser at det har vært husdyrhold og korndyrking nær myra, nesten sammenhengende i 6000 år.

Denne myra er sannsynligvis ikke noe særtilfelle – det er trolig at dette også gjelder flere andre steder i tidligere Re kommune, på sandig og veldrenert jord mer enn 30 meter over havet.

Kilder

Bjerkø, P. 1989. Myrer i Ramnes. Ramnesiana. Årlig skrift for Ramnes Historielag, 40-48.

Bjerkø, P. 1997. Flintdolken fra Teie ved Firing. Ramnesiana. Årlig skrift for Ramnes Historielag, 34-39.

Furholt, M. 2021. Mobility and Social Change: Understanding the European Neolithic Period after the Archaeogenetic Revolution. Journal of Archaeological Research.

Henningsmoen, Kari E. 1980. Trekk fra floraen i Vestfold. I: V. Møller (red.) Vestfold – Bygd og By i Norge, 163-175. Oslo. Gyldendal Norsk Forlag.

Høeg, H.I., Henningsmoen, K.E. & Sørensen, R. 2019. Utviklingen av sen-glasial og holocen vegetasjon på Sørøstlandet, presentert i et 14C-datert standard pollendiagram. *Blyttia* 77, 103-115.

Malmström, H., Günther, T., Svensson, E.M., Juras, A., Fraser, M., Munters, A.R., Pospieszny, L., Törv, M., Lindström, J., Göterström, A., Storå, J & Jakobsson, M. 2019. The genomic ancestry of the Scandinavian Battle Axe Culture people and their relation to the broader Corded Ware horizon. *Proceedings Royal Society B* 286.

Oliphant, M. 1993. Oldtidens sivilisasjoner – Rikene – Kulturene – Herskerne. Grøndal og Dreyers Forlag AS, Oslo. 225 s. (Nasjonalbiblioteket.no).

Skjelsvik, E. 1960. Bygdenes eldste historie. I: *Ramnes Bygdebok*. Bd. I., sidene 190, 239, 241 og 142.

Sørensen, R. 2012. Fra ishav til bølgende kornåkrer. Landhevningshistorien til Re kommune. *Re-minne Årsskrift for Ramnes Historielag og Våle historielag* 2012, 29-32.

Sørensen, R. 2017. En 10.400 år gammel steinalderboplass ved Grorudvannet i Re. *Re-minne Årsskrift for Ramnes Historielag og Våle historielag* 2017, 29-32.

Sørensen, R., Høeg, H.I., Henningsmoen, K.E., Skog, G., Labowsky, S.L. & Stabell, B. 2014. Utviklingen av det senglasiale og tidlig preboreale landskapet og vegetasjonen omkring steinalderboplassene ved Pauler, Larvik kommune, Vestfold. I: L. Jaksland & P. Persson (red.) *E18 Brunlanesprosjektet*. Bind I. *Varia* 79, 171–218. Oslo. Kulturhistorisk Museum, Arkeologisk seksjon

Unneberg, S.H. & Holt., Chr 1970. *Ramnes Bygdebok*. Bd. II. Gårds- og slektshistorie, 655-1359. *Ramnes kommune*.

EAH ELEKTRO AS

Stamnåsveien 14,
3175 Ramnes

Andre Hermansen

Mobil: 93 67 86 75

ah@eah.no - www.eah.no

REGNSKAP

Din lokale regnskapsfører
kan nå også tilby landbrukstakst

Tlf 33 39 68 70

Følg oss på

BRAËIN FJELLSPRENGING

Anders: Tlf. 906 11 703
E-post: a_braein@hotmail.com

Vi sprenger vei for deg!

Ruteig 3178 Våle

Hundre i buketten og læring for livet

Roar Ree Kirkevold

Et glemt kapittel i vår nære historie er barna som plukket og solgte liljekonvall på Tønsberg Torv. Audhild fikk lyse barndomsminner, livslang læring og penger til noe hun ønsket seg.

Vi går oppover smale stier fra Linnestadfeltet og opp til selveste Stavnås. Åsen der du kan se helt til by'n og til Oslofjorden på gode dager. Det er i slutten av mai og vi har et spesielt ærend. Audhild Mikkelsen (65) er født og oppvokst på Linnestad selv om hun bor på Eik nå. Hun forteller om et trygt hjem med mamma Åse, pappa Finn, lillebror Torfinn og lillesøster Heidi. Så bodde «mor» og «far» rett ved Bispeveien. Det var Borghild og Torleif Kristiansen med garasjen full av en Commer lastebil med helt spesiell lyd når Torleif kjørte alle mulige, og noen umulige, lass for bøndene i nabolaget. Eller en haug venner, familie og naboer på tyttebærtur i Telemark. Borghild hadde hagen full av søte jordbær. Vi kommer tilbake til det.

Tidlig opp

Audhild husker at «far» Torleif sto grytidlig opp og gikk til Stavnås hvor det bugna av liljekonvall. Denne vakre blomsten som sender ut tung søt duft for å lokke til seg forvirrede insekter slik at den kunne pollineres for fremtidig blomstring. Særlig ved nitiden om kvelden når sola bikket under horisonten på andre siden av Ramnessletta, var liljekonvalldufta intens. Hele Stavnås var

som Taxfree-området på Gardermoen, bare bedre, billigere og renere.

Torleif visste triksene

Først blomstret liljekonvallene i sør, så i vest, og til slutt mot Dalskogen i øst. Lokalkjente visste å strekke sesongen, og det var mer enn nok liljekonvaller til alle. Allerede da Torleifs barnebarn, Audhild, var seks-syv år tuslet hun med «far» til Stavnås for å «pelle» liljekonvall.

Butikk

Før Audhild fylte ti år hadde hun lagd seg en liten bedrift. En ekte liljekonvallbedrift med flere «ansatte» og greit varelager. De ansatte var «mor» Borghild, mamma og «far» selvsagt. – Det far sa var lov. Da hørte vi etter og gjorde som han sa.

Audhild har kommet opp og begynner å plukke liljekonvall som hun gjorde for rundt 60 år siden. Hun har livserfaring nå, og har så mye at Stavnåstoppen kanskje ikke er så himmelhøy og svær lenger. Men liljekonvallene lyser i kveldssola over Langmyr. Lyset er gult og barndomsminnene klare som vårlufta. Hun husker at alle plukket for å fylle flere bøtter som de hadde med.

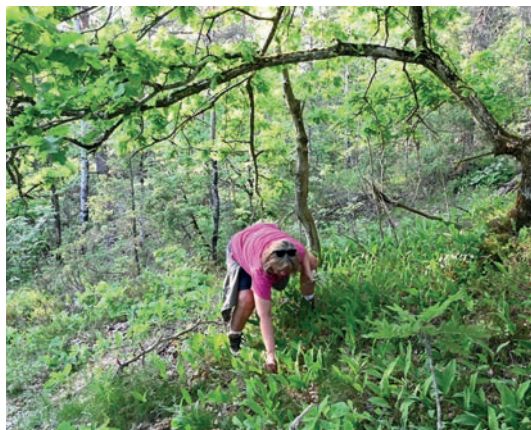
Alltid 100 liljekonvaller i hver bukett. Når de var plukket, fylte de på med en passelig krans med grønne liljekonvallblader rundt blomstene. Så hadde Åse husket gummistrikkene som holdt bukettenes sammen.

– Alt ble gjort ferdig på Stavnås. Far var nøye med at det skulle være presis hundre blomster i hver. Bukettene skulle dessuten bestå av omtrent halvparten med hvite knopper. Ingen klokker fikk være brune av elde. Kvalitet var avgjørende, forteller hun og legger til.

– Jeg lærte faktisk hvor viktig det er å jobbe nøyaktig her oppe. Det har fulgt meg hele livet, selv om jeg aldri har solgt noe siden, smiler hun blant krokete eiketrær og rette solstråler.

Det er færre insekter i Norge nå, men myggen er fortsatt plagsom på Stavnås. Den beskytter på en måte liljekonvallene. Som om den stikker for å beholde de elegante klokkene for seg selv.

Vi skal bare ha én enslig bukett i kveld

for bildets og duftens skyld.

Hundre blomster for et lyst barndomsminne.

Akkurat som om tiden har stått stille i seksti år.

Med buss eller pappa

– Vi gikk ikke på skolen hver dag, og mor, mamma og jeg var her nesten hver kveld i liljekonvallsesongen. Oftest kom vi tilbake med flere bøtter.

Neste morgen bar det til Tønsberg med bussen. Var det ekstra mange bøtter, kjørte pappa henne til farmor i Føyngården eller senere i Munkegata rett overfor gamle Pizza99 hvor vi lærte smaken av et helt centimetertykt ostelag på gjærdeig.

Farmor fylte opp bøttene med vann slik at bukettenes skulle forbli «fliske». Lille Audhild gikk opp til sin faste plass på torvet. Sånn midt på. Omtrent utenfor Jensens fiskebutikk, husker hun. Alltid den samme plassen.

Alene

I dag blir de fleste unger passet på slik at det ikke skal hende dem noe eller at de blir redde eller kanskje kidnappet. Ikke noe galt i tilpasset omsorg, men det var

slik omsorg også da Audhild vokste opp, bare på en annen måte.

Hun forteller om turer til byen alene uten engstelse. Farmor bodde jo i nærheten, og hun ante nok at mamma, Åse, tusket rundt og fulgte med. Akkurat passe omsorg til å bli selvstendig og voksen av.

Det «bugnet» av liljekonvallselgende unger på torvet, slik det bugnet med liljekonvall på Stavnås. Noen kom fra Stokke eller Barkåker, men Audhild og flere andre kom altså fra selveste Stavnås. Noen måtte plukke selv, mens mange fikk god hjelp av familiene sine. Felles var nok at alle pengene tilfalt selgeren. Hundre prosent provisjon.

Byfruene

Audhild husker at det var gamle byfruer som kjøpte mest. Hun husker ikke helt prisen, men litt undersøkelse forteller at det lå på den svimlende sum av tre til fem kroner per bukett.

Hun sa «Liljekonvall», eller «Vil du kjøpe liljekonvall?» til folk hun fikk øyekontakt med. Noen lot som de ikke hørte, mens alle som stoppet kjøpte. Oftest én eller to buketter.

– Jeg hadde faktisk faste kunder. Flere kom tilbake dagen eller uka etter og kjøpte flere buketter, og mange kjente meg igjen fra året før. Det var nok fars terping på kvalitet som hjalp meg. Jeg kan aldri huske at jeg ikke solgte alt. Kun tombøttene ble med tilbake til Linnestad for å bli fylt opp med dette lokale «hvite gullet» ved første anledning.

Én gang husker hun ei gammel dame som ville jage henne fra torvet. Trolig fordi hun mente at Audhild var for ung. – Men Anker Kirkevold var gift med

Ruth, søstera til far, så han ordnet effektivt opp. Jeg tror han hadde oppsyn med torvhandlerne, og dama fikk klar beskjed om å ligge unna liljekonvallselgeren fra Linnestad.

Bispeveien

Enkelte dager, særlig søndager når butikkene i Tønsberg var stengte, satte Audhild opp et bord på andre siden av Bispeveien for far og mor. Hun sto rett og slett i veikanten i 80-kilometersona og solgte liljekonvall. Folk hadde det ikke travlere enn at de kjøpte bøttene tomme her også. Fortsatt til hundre prosent provisjon til selgeren.

Senere i sesongen solgte hun mors jordbær. Like god kvalitet, men nå fikk hun lønn som de voksne for salgsjobben.

Uproblematisk

Det var få regler, husket hun. Dårlig kvalitet solgte ikke. Alt var opp til deg, og bokholderiet var enkelt. Lommene ble tunge av all mynten som endte uavkortet på konto med innskuddsbok. Utgifter

eksisterte ikke. Skogen ga blomstene, familien plukket og pappa kjørte (jo, bussen kostet litt, men det fantes sponsorer allerede da).

– Jeg hadde liljekonvallpenger hele sommeren. Noe ble spart, men jeg tok ut litt hvis det var noe jeg ønsket meg ekstra mye. Som en topp eller ei bukse.

Pengene ga frihet, men også ansvar. Det er lurt å ønske seg noe som man ikke får med en gang. Da tar du bedre vare på det du kjøper. Kanskje har velstanden kostet oss mye av selvfølelsen vår? Kanskje viste disse klokkeformede blomstene med den dype duften fra Stavnås oss noe som faktisk har nær uendelig holdbarhet?

Fortsatt i dag plukker mamma Åse minst én bukett hver vår og Audhild passer på å sette en bukett på gravene til mor og far og pappa Finn hver 17. mai. Som takk for hjelpen, men mest som takk for de lyse barndomsminnene og for en læring som aldri visner.

Stein Egil over veien

På den andre siden av Bispeveien for Audhilds «mor» og «far», Borghild og Torleif Kristiansen, bodde Liv og Odd Ødegård med de tre barna, Marit, Bente og Stein Egil.

Nå har Stein Egil pensjonert seg og overtatt og flyttet tilbake til det hvite barndomshjemmet.

Også han husker godt hvordan han allerede som fem-seksåring var med fem år eldre Bente og noen ganger enda eldre Marit for å selge liljekonvaller langs Bispeveien. De bar opp et bord og Bente skreiv en plakat til opplysning om at de veifarende nærmet seg en «butikk».

– Jeg har sjekka med søstrene mine og vi fikk mellom tre og fem kroner buketten. Pellinga på Stavnås var absolutt et familieforetagende. Mor Liv stilte opp på kjente trakter og de hadde alltid nok blomster å ta av. Når sesongen var på hell på toppen, tilbød skyggesidene østover mot Dal og nedover mot det som nå er industrifeltet, utvidede muligheter.

Litt juks

– Alt ble solgt, husker Stein Egil, men han innrømmer nok at Borghild og Einar Borge og Audhilds besteforeldre, Borghild og Torleif Kristiansen fulgte godt med den lille lyshåra gutten og søstera hans der på den andre siden av 80-sona på Bispeveien. Gikk salget treigt, stakk de over og kjøpte noen buketter. Det var slik de hadde det på Linnestad. Det kalles omsorg i praksis.

– Joa, det var nok litt juks på en måte, men det kom godt med, ler Stein Egil, Han forteller at ved siden av liljekonvallselginga, lekte han og kameraten Geir Frydenberg at de var ekte entreprenører. På trehjulssyklene hadde de gravemaskin og lasteplan til flytting av «uhorvelig store mengder masse».

– Tenk det. Vi sykla til hverandre langs Bispeveien med trehjulssyklene våre. Farta og trafikken var ikke så stor den gangen, sier han. Gikk liljekonvallsalget tregt, eller hvis det var liten trafikk, så skreiv de ned bilnummer i ei lita notisblokk.

Slik gikk vårdagene på Linnestad den gangen du kunne kjenne duften av dyp liljekonvall blant biler og folk.

Alle foto: Roar Ree Kirkevold.

RE-ELSA

Re Elektroinstallasjon

Liten elektriker med stor service!

- **Bolig**
- **Næring**
- **Landbruk**
- **Rehabilitering**
- **Gulvvarme**
- **LED-belysning**

33 06 24 34 982 97 052

www.re-el.no

Besøk vår butikk i Revetalgata 6!

Revetalgata 6, Pb 12, 3164 Revetal jan.arild@re-el.no

Alle typer bore- og sprengningsarbeider

Les mer på www.kjellfoss.no

KJELL **FOSS**

Kileveien 77, 3175 Ramnes

Telefon: +47 33 39 62 66 | E-post: post@kjellfoss.no

www.kjellfoss.no

Byggmester

OLE A.

LANGEDRAG A/S

NYBYGG • TILBYGG • REPARASJONER • VEDLIKEHOLD

oal@olealangedrag.no

976 81 375

Ramnesveien 517 • 3175 Ramnes

Mer om naturvern i Re

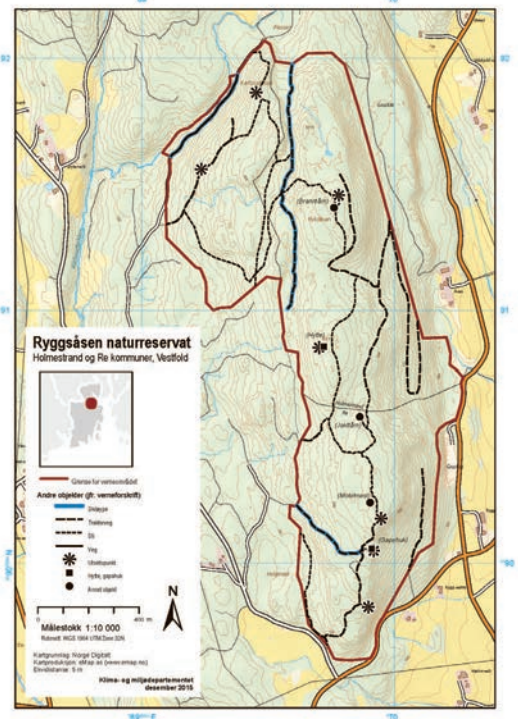
Rolf Sørensen

I Re-minne for 2023, side 67, skreiv jeg om naturvern. Kort tid etter at heftet blei delt ut senhøstes i fjor, var det en skogeier fra Våle som ringte og fortalte meg at jeg hadde glemt Ryggsåsen naturreservat, hvor han frivillig hadde vernet noe av sin skog. Det viste seg at jeg også hadde glemt Verpeelva naturreservat som hadde blitt vernet i 2022. Begge to er blant de største verneområdene i Re, og de bidrar med vern av flere skogstyper. Derfor bør de nevnes.

Ryggsåsen naturreservat

På grensen mellom Holmestrand og Tønsberg (Re) kommuner er det vernet et 1422 dekar stort område dominert av lauvskog med varierende sammensetning. Den nordvestre delen, Karlsrudåsen, og søndre del ligger i tidligere Re kommune. Området har også verneverdig geologi. Statsforvalteren kaller området for Ryggsåsen, men på turkartet for Re står det Ryksåsen.

Formålet med vern er å bevare et stort og sammenhengende område med variert og intakt edelløvskog med de naturlige forekommende arter, naturtyper og økologiske prosesser. Området representerer en bestemt type natur i form av rik bøkeskog, innslag av rik sumpskog og mange av de øvrige edelløvskogtypene som opptrer i Vestfold. Det er en målsetting å beholde verneverdiene i best mulig tilstand, og eventuelt videreutvikle disse.

Det største verneområde i tidligere Re kommune.

Området blei vernet i 2015, og er et flott turområde som kan nås både fra sør og nord.

Foto: Rolf Sørensen.

Øvre del av Ryggsåsen naturreservat, med en åpen alm- og bøkeskog. Som vanlig er skogbunnen dekket av tørt lauv og med kolonier av hvitveis (venstre bilde, nær det nedraste branntårnet og høyeste punkt på åsen). Men det finnes også flere andre skog- og naturtyper i reservatet, som for eksempel svartor sumpskog i en forsøkningskning nær toppen av åsen – bildet til høyre.

Foto: Statsforvalteren i Vestfold.

Verpeelva naturreservat

Hele området ligger i en grunn, nord-sørgående elvedal, med svake ravinedaler

langs begge sider av elva. Mellom Grøstad og Lofstad er det et større parti som er nokså flatt med innslag av småkoller, søkk og kildebekker. Området på 443 daa er vurdert som nasjonalt verneverdig.

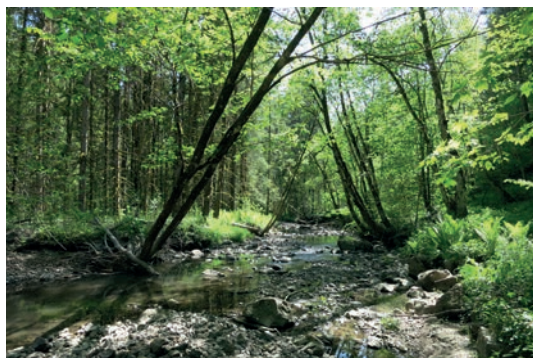
Verpeelva naturreservat.

Formålet med naturreservatet er å bevare deler av en nasjonalt viktig ravinedal med rik edelløvskog, rik sumpskog, kildeskog og strandskog, samt gammel granskog i lavlandet, med de naturlig forekommende arter, naturtyper og økologiske prosesser. Området har særskilt naturvitenskapelig verdi på grunn av forekomster av sjeldne og trua arter og naturtyper. Det er en målsetting å beholde verneverdiene i best mulig tilstand, og eventuelt videreutvikle disse. Hele arealet bidrar til den generelle mangelen hva gjelder lavlandsskog og høyere boniteter. Ravineområdet i nordøst har også geologisk verneverdi. Området ble vernet i 2022.

Verpeleva – Fjellknaus med edellaavskog og svartor sumpskog til høyre.

Foto: Rolf Sørensen.

Verpeelva – Høy bonitet granskog til venstre, svartor med bregner til høyre.

Foto: Rolf Sørensen

Området er litt vanskelig tilgjengelig, men det går en delvis gjengrodd vei/sti fra nord, like sør for den skarpe svingen i fylkesvei 306.

Mer informasjon finnes på: Naturbase kart (miljodirektoratet.no)

Mester med hammer, med vater og sag.
Bygger og ordner, kjenner sitt fag.
Nybygg og tilbygg, hus, hjem og hytte.
HUSK! Når det gjelder, få fagfolk til hjelp og nytte.

RE Bygg AS

RE V E T A L

Odd Hermansen
Mob. 952 58 478

Kristian Gran
Mob. 951 46 975

Du kan spille hovedrollen i revyen når du vet at alt er i orden i fjøset

Livet er å ha tid. Tid til å gjøre noe helt annet.

Slik får vi energi til arbeid og omsorg
for de vi er glad i – både to- og firbente.

Fjøssystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes.
Og gode fjøs gir mer tid.

Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

www.fjossystemer.no

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Et maleri og det å åpne en pappeske

Litt om to generasjoner Thorsen på Sørby

Eva Anfinnsen

I ei av stuene på Våle prestegård henger et maleri med utsikt mot en gård, med jorder i forgrunnen og litt skog og kirken i bakgrunnen. Bildet er nok ikke så stor kunst, men la oss se litt på historien bak dette bildet, – og litt sammenhenger videre.

Hans Thorsens maleri av gården Søby, med Våle kirke i bakgrunnen. Fra Våle historielags samlinger.

Bildet er signert Hans Thorsen. Gården på bildet er Søby, sett fra Sørby.

Hans Thorsen var malermester, ikke definert som kunstmaler, og han bodde på Sørby. Broren Karl bodde på gården som er gjenskapet på bildet, Søby, og tok navn etter gården, Karl Thorsen Søby.

Litt bakgrunn

Familien kom i sin tid fra Gran i Andebu. I følge Våle bygdebok kom Guttorm Jensen til Søndre Søby i 1851. Det var mange etterkommere, dette kan en finne

mer om i bygdeboka, og gården Søby fortsatte i familiens eie, og er det den dag i dag.

Den ene sønnesønnen til Guttorm, Karl Thorsen Søby, fortsatte altså med familiegården, mens en bror av ham, Hans Thorsen, hadde et lite bruk på Sørby, og ble malermester. Det er hos Hans vi skal stoppe opp litt her. Maleriet viser at han har hatt en evne og en interesse ut over det å være malermester med tunge spenn og koster. Han har tydelig hatt en hobby, og forevignet familiegården fra sitt ståsted.

Hans Thorsen, avbildet på bil-certifikatet. Fra Våle historielags samlinger.

*Birgitte Thorsens fortjenstmedalje med diplom.
Fra Våle historielags samlinger.*

forteller at hun har vært satt stor pris på, nemlig Kongens (Kong Haakon V) fortjenestmedalje i sølv.

Hans og Birgitte hadde et barn, en sønn, Thorbjørn, født i 1920.

En liten avsporing

Tilbake til prestegården. Under arbeidet som drives med registrering, fotografering og digitalisering av museumsgjenstander som er gitt og hentet inn, finnes det mange forskjellige ting – likt og ulikt, og noen overraskelser får en underveis. Hver enkelt gjenstand har jo sin historie, vi får naturligvis ikke dokumentert alt, men i den grad det er mulig, får en med litt bakgrunn for de fleste gjenstandene.

Hans Thorsen var gift med Birgitte, som var jordmor, og det er fortsatt mange av befolkningen i gamle Våle som har sett dagens lys ved hjelp av hennes dyktige hender. En sterk kvinne. Vi har ikke noe bilde av Birgitte, men et dokument som

Og på en pappeske som er mottatt står det «Dødsbo Thorsen». En brukt, vanlig pappeske, satt opp på ei hylle på et rom som brukes som kontor på prestegården. Sikkert med tanken at «Vi får bare sette det her nå, og ta tak i det seinere.»

Tilfeldigvis (?) ble noen av oss oppmerksomme på esken – og det var etter at tanken på å skrive litt om Hans Thorsens maleri av Sjøby, dukket opp.

Å åpne en pappeske

Det er noe i det gamle ordtaket «Stilleste vann har dypeste grunn». Det å bli kjent med en ny person, som kanskje ikke roper så høyt, – eller det å åpne en pappeske, kan være fullt av overraskelser. Og det var denne pappesken.

Her lå bruddstykker fra en liten families liv. Blant flere ting både Hans Thorsens bilcertifikat, og diplom og medalje fra kong Haakon V til jordmor Birgitte Thorsen, – og tegnede og malte skisser

En ganske ung Thorbjørn Thorsen. Foto: Privat.

og mer ferdige arbeider signert Thorbjørn Thorsen, stort sett fra unge dager.

Thorbjørn Thorsen

Kanskje ikke så mange visste, langt mindre vet, at det bodde en kunstner på Sørby, og da er det ikke Hans Thorsen det er snakk om.

Hans Thorsens sønn Thorbjørn hadde arvet farens evner, og utviklet dem videre. Han var en stille, vennlig mann. Vokste opp på Sørby, den gang sentrum i vår verden. Stille og vennlig, men i samtale en sterk tilstedeværelse og med interesser for større ting enn det som foregikk i nærmiljøet!

Thorbjørn Thorsen (1955). Foto: Privat.

Han må ha hatt en sterk interesse i retning kunstnerskap, og kom inn på, og fikk utdanning ved, Kunst- og håndverksskolen i Oslo. Mange av arbeidene i pappesken er fra den tida.

Det at han ikke utviklet dette videre, kan en spekulere noe på, men det kan tenkes at krigsårene satte en stopper for ham, – i alle fall ble yrkesveien en annen. Bildene under er datert 1938, så det er sannsynlig at dette valget har med krigsårene å gjøre.

Han hadde ikke mange skrittene å gå fra hjemmet sitt til jobben han hadde på kommunekontoret på Sørby. De eldre i bygda, og familien, kjente jo til at han hadde kunstneriske evner, og utdanning til det, men en skulle jo ha noe å leve av, og det var vel ikke så stort miljø for slike kunstneriske utfoldelser i bygda vår. Vi vet i alle fall ikke om at han hadde noen

De to bildene er eksempler fra studietiden. Fra Våle historielags samlinger.

Maleri av Thorbjørn Thorsen. Privat eie.

aktiv utstilling av bildene sine. Allikevel, at han har syslet noe med tegning og maling mer i det stille, det vet vi. Bildet over er eksempel på det. Det er et godt maleri.

Når det gjaldt andre interesser, var han blant annet medlem av skytterlaget og gjorde det bra der.

Han traff Anne (født Bråthen), og det ble ekteskap i 1955. De fikk ingen barn.

Kirkevoll skole og skolefanen

Og så dukker det opp ting som kan være interessant å løfte fram. Det ble bygget en ny sentralskole i Våle – Kirkevoll. Den sto ferdig og ble innviet ved

Nye Kirkevoll skole 1956. Foto: Privat.

Thorbjørn Thorsens skisse til fane for Kirkevoll skole. Fra Våle historielags samlinger.

nyttårstider 1955, og klassene flyttet inn i begynnelsen av 1956. Framhaldsskolen hadde hatt plass siden starten høsten 1955.

Den nye skolen skulle ha en fane. Det ble oppfordret til å komme med forslag – utkast. Ett av forslagene som kom inn, pekte seg ut. Med datidens motto «Skole – Kirke – Hjem» sendte Thorbjørn

Den ferdige skolefana i bruk i 17.-maitoget. Vi vet dessverre ikke hvem som bærer fanen, heller ikke årstall. Foto: Privat.

Thorsen inn sitt bidrag. Det ble fanen for Kirkevoll i mange år. Klare farger, rene linjer. Klart budskap. Dette utkastet lå i pappesken.

Han må ha vært stolt når 17.-maitoget stilte opp for å gå fra kirken, via sykehjemmet og tilbake til skolen, seinere til Samfunnshuset, – i de vakre omgivelsene og med slørgrønne bjørker og glade unger. Fra sitt kanskje litt

tilbaketrukne sted. Ikke så mange tenkte vel da på at den var hans, denne fanen som presenterte Kirkevoll skole i toget. Men han hadde grunn til å være stolt.

Thorbjørn Thorsen døde 30.04.2003, og er gravlagt ved Våle kirke.

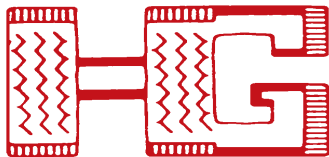
—————
Vi takker familien Søby for lån av bilder.

**Bettum Rammeforretning
Tom Egil Lie**

**Vi rammer inn ALT!
God kvalitet rimelig!**

911 91 791

Engnes, Bettumveien 19, 3178 Våle ☐ gisselur@hotmail.no
www.rammeverkstedet.com

**HASLESTAD
GUMMISERVICE A/S**

3174 Revetal • Tlf.: 33 06 28 90
hg@hasle-gs.no
www.haslestadgummiservice.no

DIN EIENDOMSMEGLER 1 PÅ REVETAL

John Marius Eia Thollefsen
Mob: 995 57 398

Jens Erik Wesenberg
Mob: 902 30 110

Mona Langangen
Mob: 952 70 488

EiendomsMegler
Revetalgata 6

Fotostudio
FOTOLÅVEN

Fotovroljik / Fadum

**NYFØDT • BARN • FAMILIE • KONFIRMANT •
BRYLLUP • HEST • KJÆLEDYR • BEDRIFT**

Tlf: 452 66 924
www.fotovroljik.com

Utvalg som i by'n - service som på landet!

28 BUTIKKER • GRATIS PARKERING

ÅPENT: 9-20 (18) MENY 7-21 (20)

Senterkontor: 91 87 72 00 / post@re-torvet.no
Re-torvet drives av Revetal Invest AS, Kåpeveien 5, 3174 Revetal.

postnord b.young® Stor Liten GULLFUNN POWER

MENY Frøkna På Landet nille SKORINGEN Mester Grønn

KappAhl c)optikk® sunkost TRAKTØREN KJØKKENUTSTYR VINMONOPOLET

norli Kaffetid sport 1 ekte sport. PRINCESS® Mr Mister

RE Café VITA RESTAURANTEN HOVS CHIC FRISØR

Boots yes! vi leker BURGER KING

Ellers finner du:

 40 14 60 10/dyrekiket.no	 33 37 80 00/modellers.no	 33 06 28 90 haslestadgummservice.no	 33 06 28 70/jernia.no	 33 30 67 67/dittkontor.no	
 40 00 33 20/granvvs.no	 33 06 00 15/rehaarstudio.no	 47 67 55 00/dnbeiendom.no	 41 67 30 00/monter.no	 33 06 33 00/hengere.as	 33 06 59 50
 33 06 45 40/sagarr.no	 46 58 65 15	 453 90 100	 948 79 094	 98 00 88 78	 40 86 38 37/owihudklinikk.no
 90 27 62 73/europris.no	 33 30 67 67/dittgrafisk.no	 33 06 25 96	 97 07 63 56	 33 09 71 71/atenti.no	 Ta kontakt med post@re-torvet.no

www.re-torvet.no

Lukasstua

– Lita stue med mye varme

Roar Ree Kirkevold

«Før i tiden», altså inntil bilene, pengene og alt det moderne tok oss, bodde mange familier i små stuer utover på bygdene. Else Marie Andersen er 92 år og bor på Re helsehus nå etter en god oppvekst i Lukasstua rett ved Fon middelalderkirke.

Ramnes kommune kjøpte Lukasstua allerede i 1916 og 1. november 1919 giftet Marie (Amalie) Risberg seg med Einar Hermansen i Fon kirke. Litt etter hvordan du ser det, var Einar svensk. Han var nemlig født og oppvokst i Bohuslän mellom Strömstad og Uddevalla. Else Marie husker den tålmodige og alltid vennlige faren som ga uttrykk for at han var norsk. Litt romslig, kan vi vel si oss enige i det, fordi fra omkring år 1050 til 1658 var Båhuslen, eller Bohuslän, et norsk slottslen og var en del av Oslo bispedømme. Einar ga altså sitt bittelille bidrag ved å flytte hit som 18-åring. I Fon arbeidet han i skauen, hos Thorleif Gran, og i flere år på saga på Revetal. I tillegg var han ansatt ved Fon kirke til han ble over åtti år. Han dro belgen for organisten, var graver og kirketjener. Det er skrevet mye om Einar i ulike medier. Ikke minst i lokalavisa Tønsbergs Blad.

Tross hverdagens kjas og mas, ble livet til Marie og Einar velsignet med gode hendelser. Fra 1919 til 1932 fikk de fem barn som alle vokste opp og klarte seg bra. Fire gutter først, og så dattera Else Marie som er døpt, konfirmert og

*Tilbake. Else Marie Andersen har naturligvis mange minner om Lukasstua på Bygdetunet.
Foto: Roar Ree Kirkevold.*

viet i Fon kirke. Viet med røslige og romslige Hans Andersen Bjune. I 1957 flyttet hun inn på gården hans som niende generasjon i rett linje og i samme familie. Med bruksnummer én var dette en av Bjunegrendas to eldste gårder. 16 år gammel dro Else Marie til Virik i Sandefjord hvor Gunnvor og Stener Kviler drev dagligvarebutikk, eller kolonialhandel som det het fordi mange av de populære varene var importert nettopp fra Vestens kolonier rundt om i verden. De fleste andre produktene dyrket man selv, eller kjøpte direkte i nabolaget. I 14 år til 1988, arbeidet Else Marie på Teknisk etat i Ramnes

kommune. Hans var bonde og arbeidet på Kaldnes Mek. Verksted i Tønsberg. Else Marie og Hans fikk dattera Mai Brit, som i sin tur giftet seg med Arvid Andersen og de har sønnen Hans Ivar som er etablert på Kolsås i Bærum. Derfor er gården Bjune nå solgt ut av slekta til en nabo med etternavn Bjune, så det passet jo bra.

Diktet

Else Marie har fortalt om livet i Lukasstua ved flere anledninger. Om kjellerlemmen og om brønnen som var hjemmet til en anselig mengde firfislere. Firfislere må ha vært Guds gave til landsens unger som kunne fiske dem opp gang etter gang bare ved å knyte en beitemark fast i en hyssing. De merkelige reptilene med gule buker ble nok lei av alle turene opp i lufta hvor en enkel boks med vann ventet, til ungene ble ropt inn på mat, og alle ble benådet tilbake til brønnens gjemmesteder og sin egen firfisle-familie.

Else Marie har en god penn og et klart hode. Fortsatt kan hun deklamere alle versene fra diktet «Minner fra 1914».

Første gang hun fremførte diktet var som 12-åring på Vonheim i 1944. Da var det krig i landet, og den vesle jenta fra Lukasstua høstet stor applaus. De fleste lot seg med rette imponere av hennes tydelige fremføring. Lærer Ole Anton Holt, som bodde i skolebygningen på Holtung sto i kulissene og minnet henne på å «holde igjen», i betydningen å snakke tydelig og sakte. Akkurat som dagens artister får beskjed om. Dempet fremførelse gir teksten mer tyngde og poengene tydelighet. Tenk bare på salmen «Deilig er jorden». Denne tekstens sprengkraft kommer først til sin

rett når den spilles og synges forsiktig frem til siste vers, hvor det egentlige budskapet løftes frem.

I 2024 fremfører Else Marie fortsatt alle versene, som om hun ikke har gjort annet enn å stå på scener hele livet. – Og helt uten manus av noe slag. Alt er utenat.

Raust

De var til tider sju personer i den lille Lukasstua. Marie og Einar pluss altså alle fem barna på deres vei ut i verden. Trangt med plass, men raust med omsorg.

Einar hadde alltid poteter på samme flekken utenfor soveromsvinduet. År etter år etter år. Det gikk som det måtte; potetene ble mindre og mindre. Bøndene

*Godt plassert i godstolen forteller Else Marie Andersen gjerne om oppveksten i Lukasstua.
Foto: Roar Ree Kirkevold.*

vet dette, men hvert år la Einar til side de største. De skulle brukes til familiens signalrett, fersk suppe med rikelig kraft og melboller av beste slag. Mai Brit husker dette «som det var i går». Hun ser alt for seg.

Av Marie og Einars mange barnebarn, var det nok Else Maries datter Mai Brit som besøkte besteforeldrene hyppigst.

- Vi sprang til bestefar på kirkegården, forteller Mai Brit. Det var gøy å balansere på steingjerdet, men bestefar Einar dempet henne.
- På kirkegården skal det ikke løpes og lekes. Her skal man vise respekt for alle dem som har gått bort, minnet han om.

Ukjent besøk

En mørk kveld under andre verdenskrig banket det på ytterdøra i Lukasstua. Far Einar var en snartur hos nabo Halvor Foss, og kun mor, sønnen Adolf og 12 år yngre Else Marie var hjemme. Hvem kunne det være som kom uventet slik?

Utenfor sto det en fremmed kar. Han gikk inn uten å vente på invitasjonen og han snakket engelsk, eller noe som lignet. Den bryske mannen sa at han måtte komme i kontakt med «gutta på skauen». Han hadde viktige beskjeder til dem. Adolf visste hvor de befant seg, men det var farlig å si noe. Mannen grep et kjøkkenhåndkle og ville rive det i filler. Marie nektet. Det fikk da være måte på. Et nesten nytt kjøkkenhåndkle skal brukes, ikke rives til filler. Hun ga ham et annet tøyestykke, som han spjæret til remser som han festet fyrstikker til. Så gikk han utendørs og satte fyr på det mens han viftet mot skogen i vest som om han sendte signaler til noen der.

I ettetid merket de seg at han sto rett utenfor kjøkkenvinduet slik at den lille og skremte familien også skulle se hva han gjorde. Mannen gikk inn igjen og forlangte mat. Da kom Einar hjem. Mannen spratt opp og trakk kniven som om han forsvarte seg mot fienden. Else Marie sto helt stille og så på. Einar får roet mannen ned for familiens skyld. Marie spør om han vil ha kokte egg. De har jo høner i skjulet. Mannen forlanger eggene stekt, ikke kokt. Det merkelige er at han plutselig både forstår og snakker norsk, men det var ingen tid for utspørring. Mannen nekter å forlate Lukasstua, og ender med å sove i stua den natten. Else Marie husker at han lovet henne nylonstrømper når han kom tilbake, for han skulle komme igjen, sa han.

Til Våle

Neste dag krever han at unge Adolf blir med ham som los over til Våle. De går på stier som Adolf kjenner godt. I skogåpningen ser de en gård. Mannen krever at Adolf banker på hos familien og skaffer han mat. Adolf mukker ikke og går mot gården, men den snarrådige unggutten ser sitt snitt til å stikke av. Rett hjem, bar det.

Senere på dagen skal mor Marie ta med seg Else Marie å gå til Vivestad et ærend. Da de kom til Skotvedt, treffer de bondekona der. Hun og Marie er godt kjente. Da kommer spørsmålet som Else Marie husker ordrett fortsatt etter 80 år.

- Tør dere virkelig gå over åsen nå som Rottenikken er løs og i området, spør kona.
- Først da forsto vi hvem vi hadde hatt på overnatting i Lukasstua, sier Else Marie og ser alvorlig foran seg.
- Rottenikken virket egentlig ikke truende på oss, men engstelig. Omtrent

fjorten dager senere skal Rottenikken bli mistenkt for å drepe en gårdbruker på grensen mellom Sem og Ramnes. Vidar Ullenrød har engasjert seg sterkt i Rottenikkens, eller Rolf Erling Knutsens, liv og historie. Han har fortalt om Knutsens «Emil i Lønneberget»-aktige liv i Ramnes historielag for fullt hus på Sagatun i Vivestad for noen år siden. Ullenrød er opptatt av å balansere historien og mytene om denne sikkert ulykkelige og ensomme gutten fra Bakkegata i Skien som vi har så lett for å dømme uten egentlig å forstå.

For familien Hermansen i Lukasstua var den direkte erfaringen absolutt reell nok. Det var krig, mørkt og ingen visste hvem som var på lag med hvem.

Til Bygdetunet

Lukasstua ble flyttet til Ramnes historielags bygdetun på Brår i perioden 1985–1988. Else Marie Andersen synes det er hyggelig, men er samtidig ærlig nok til å si at hun heller skulle sett at den tidstypiske stua som ble bygget av Lukas Pedersen Lund på 1700-tallet, fortsatt ble stående der den ble bygd, nemlig ved Fon kirke.

– De har restaurert den tilbake til opprinnelig stand, men nesten alt er forandret fra da vi bodde der, sier hun til Re-minne. Kun takbjelkene er til å kjenne igjen. Den åpne svalgangen, var lukket inne ved hjelp av bordkledning. Sikkert praktisk når snøen føyket rundt hushjørnene til Marie og Einar som ikke så for seg at det var i Lukasstua de skulle tilbringe resten av livet.

De hadde utedo i alle år, og selv om kommunen tilbød det elskelige ekteparet å flytte inn i et splitter nytt hus ved Krakken noen steinkast unna, valgte de å bli boene i Lukasstua. Det var jo her de var hjemme. Det var her barnelatteren satt i veggene, og det var her potetene alltid var mange nok til å bli til fersk suppe. Og det var her en mann ved navn Rolf Erling Knudsen fikk stekte egg en kveld som kunne vært helt vanlig.

Dette skriver Else Maria Andersen i «kladdeboka» si om oppveksten og livet i Lukasstua. Kåseriet eller foredraget har hun fremført i flere sammenhenger, blant annet for Fon Bygdekvinnelag i 1989.

Minner: «Nesten alt er forandret fra da vi bodde der. Kun takbjelkene er til å kjenne igjen.»

Foto: Roar Ree Kirkevold.

«Fra kladdeboka» – eller historien med egne ord

«Til Fon Bondekvinne­lags møte i Lukasstua 12. april 1989.

Takk for at jeg fikk komme. For meg blir det alltid hyggelig å komme til Lukasstua, men jeg må jo innrømme at mitt ønske hadde vært hjemme ved kirken i Fon.

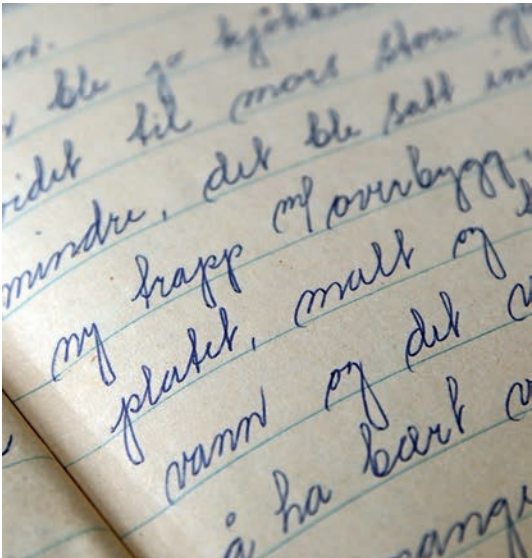
Det at jeg skulle fortelle fra barndomshjemmet mitt, har gitt meg en fin anledning til å tenke tilbake. Jeg kan fortelle dere at jeg har ledd, men at det også har rent noen tårer.

1. november 1919 ble mor og far viet i Fon kirke, og de hadde ikke lange veien inn til sitt nye hjem.

De trodde nok ikke den gang at det var i Lukasstua de skulle leve sammen i gode og onde dager inntil døden skilte de ad, men sånn ble det faktisk. De bodde der i nesten 60 år.

Far var opprinnelig svensk, født og oppvokst i Bohuslän mellom Strömstad og Uddevalla. Han kom til Norge som 18-åring og regnet seg nok som nordmann. Far var frisk, sterk, rolig og veldig tålmodig. Han arbeidet ved Fon kirke til han var over 80 år. Oppgavene var mange som å trå belgen for organisten i over 20 år, graver og siden kirketjener. Derfor ble det naturlig for oss å følge med i kirken og å følge Fon-sogningene både i glede og sorg.

Mor var Fon-sogning. Hun vokste opp i Rauklau. Det vesle huset lå overfor Sameia på Vivestadåsen. Mor var et arbeidsjern. Jeg vet ikke den ting hun ikke var med på, men det tror jeg dere litt eldre i Fon kjenner like godt til som meg.

Foredrag. Manuset er sirlig nedskrevet. Else Marie Andersen har fortalt både om Lukasstua og oppveksten sin i forskjellige sammenhenger. Foto: Roar Ree Kirkevold.

At hun også var så flink til å hekle og brodere, visste jeg ikke. Det fikk hun ikke tid til før hun ble gammel.

Mor måtte jo også være sterk, men hun var plaget av migrene og hjertekrampe. En gang fikk hun et anfall hvor hun ble nesten borte for oss. Jeg ba mange ganger til Gud om at han ikke måtte ta mor i fra oss, og jeg husker at Kåre (bror) og jeg gråt og sa at hvis mor ble bra igjen, skulle vi være så snille. Heldigvis fikk vi beholde både henne og far i mange år.

Det de hadde til felles var å gjøre alt de kunne for at vi fem barna, Adolf, Erling, Helge, Kåre og jeg, Else Marie, skulle få det så godt som mulig. Til tross for iherdig slit, var det nok ikke alltid så godt å få endene til å møtes, særlig i de vanskelige 1930-åra. Heldigvis forandret tidene seg, og jeg ser tilbake på en trygg og god barndom og ungdom.

Det første jeg husker fra Lukasstua og omgivelsene er helt forskjellig fra i dag. Kjøkkenet var veldig lite og det som i dag er svalegang, var en lang vanlig gang med gamle dobbelte utgangsdører som nesten var umulige å få låst. Utenfor var det en gammel trapp.

Kammerset var veldig kaldt og i stua var det en kjellerlem i gulvet som førte ned til en liten og lav kjeller hvor vi fikk plass til en stor og en liten potettønne pluss syltetøy og saft.

Loftet var delt i to med en enkel panelvegg. Besteloftet vendte mot kirken. Her kunne vi ligge om sommeren sammen med klær som var hengt opp og utstyrt med møllkuler. På en hylle under taket sto skoeken med julepynten og de små flaggene inntullet i grått papir.

På gamleloftet mot nord sto saltholken.

Utenfor mot kirken sto det to eldre epletrær og bakenfor der lå Kristianebrønnen med masse grønske og firfiser. Mot veien lå kirkebrønnen hvor vannet var noe bedre. Så var det rabarbraen og kjøkkenhagen ved siden av fjellet. Fars potetåker lå i alle år utenfor kammersvinduet. Sist, men ikke minst, utedoen. Vi kalte det uthuset eller skjulet. I tillegg hønsegården og den gamle kirkestallen med kirkeadoene.

Jeg ser det for meg, alt sammen.

Siden ble kjøkkenet modernisert og utvidet til mors store glede. Gangen ble mindre og vi fikk ny utgangsdør, ny trapp med overbygg pluss at stue og kammers ble platet, malt og tapetsert. Det aller beste var nok at vi fikk innlagt vann etter å ha båret vann de rundt 200 meterne fra fjøset på nabogården til Thoresen i alle år.

Det var på kjøkkenet vi oppholdt oss mest, og det var her det meste foregikk. Her bakte mor brød i det store baketrauet, her vasket hun klær om vinteren og her kokte vi småpoteter til grisene og maisgrøt til hønene. Under krigen satt vi på kjøkkenet å skrapte av fettete på grisearmene. Det arbeidet krevde en stø hånd.

Da krigen kom i 1940 ble det trangt i Lukasstua. Tre voksne og tolv barn fra litt fjernere familie i Slagen bodde i stua. Om nettene husker jeg at det var fullt av flatsenger over hele stuegulvet. Vi var jo sju stykker her på det meste, vi også. Fem barn pluss mor og far.

Det ble trangt i skjulet også. To griser, sauer, høner og kaniner måtte ha plass, så jeg vet ikke om det var dyra eller oss som hadde det trangest.

Heldigvis forsto slagenfolkene at de hadde det vel så godt der de kom fra, så de returnerte etter ei stønn. Dyra i skjulet var en nødvendig og god matkilde i krigstiden. Mor var flink til å karde og spinne, så det ble strømper gode lover til å ha i støvlene om vinteren.

Som barn og unge i Lukasstua, eller Kirketun som den en tid skulle hete, lærte jeg noe vesentlig, nemlig det å ta hensyn til hverandre og å sette pris på de små og nære ting.

Mor og far var enestående og til tross for slit og lange dager, hadde de tid til oss. Vi spilte ludo og kort med far, men det beste jeg visste var når mor fortalte om Martinius Sameia som gikk seg bort da han var liten. Det var jo rene eventyret. Eller når hun sang de gamle sangene «I en sal på hospitalet», «Tullingen», «Alperosen» og mange flere.

Vi hadde et hjem hvor vi alltid fikk ta med oss venner, og jeg kan trygt si at Lukasstua var et samlingssted. Vi hadde så mye moro, og som vi skrev til fars 80-årsdag;

*«Mye bråk er klart det ble,
Litt skøy og fart og klem,
med sang og leven,
plystring, grammofonen og oss fem.»*

Det var nok heller ikke så lenge mellom hver gang vi flyttet spisebordet bort i hjørnet og danset litt.

Men vi ble voksne og etter hvert fikk vi våre egne hjem.

Mor og far fikk svigerbarn og sju barnebarn, og det var plass til oss alle i Lukasstua. Vår datter Mai Brit var nok den av barnebarne som var mest i Fon. På gullbryllupsdagen til mor og far leste hun noen vers som jeg skrev.

Her gjengir jeg to av versene:

Det er alltid så hyggelig å komme opp til Kirkely.

Dere alltid tid for meg begge har,

Om jeg spiller kasino med deg bestefar,

Eller jeg rører i gryta og du lærer meg å sy.

Er du bestemor like snill og bli. ´

At dere blir gamle jeg ei vil høre,

Det lyder så vondt i mine øre´

Det er jo mitt annet hjem på jord

I Fon hos dere bestefar og bestemor.

Men far og mor ble gamle, og døren til Lukasstua måtte stenges.

Det var vondt, men alle de gode minnene har vi tilbake.

Minnene om ei lita stue med mye kjærlighet, varme og glede.

Nå er det kirkegården vi besøker, og jeg vil slutte med noen strofer av sangen; «I mitt barndoms paradis»:

Over veien her,

Inn den porten der er vår kirkegård,

i min barndom i mitt barndoms paradis.

Og der planter jeg en liten bunt forglemmegei,

På den grav hvor mor og far nå hviler seg,

Og jeg bøyer så mitt hode der i aftenbris,

I min barndom, i mitt barndoms paradis.»

The logo for Montér features the word "Montér" in a bold, black, sans-serif font. The letter "é" is accented with a tilde. A red circle is positioned behind the "é" and extends to the right, partially overlapping the "r". The background of the logo is a light yellow-green color.

Montér®

MONTÉR REVETAL

Ditt lokale Byggevarehus

Veier i Ramnes

Kåre Holtung

Denne artikkelen er skrevet med bakgrunn i et kåseri jeg hadde i 2021, om temaet «Bygging og vedlikehold av veier». Jeg skal her begrense meg til å beskrive tidligere tiders veinett og utviklinga av dette fram til vår tid.

Ferdselsårer var fra begynnelsen stier og rideveier som ferdseilen tegnet i terrenget, etter hvert betegna som «hulveier». Når disse etter hvert skulle benyttes av hest og vogn satte det helt andre krav til standard. Bredden ble målt ved at en rytter red og holdt et sverd med en viss lengde på tvers, og dette skulle ikke berøre vegetasjon. Bygdeveier gikk fra gård til gård, ofte gjennom gårdstunet.

Men bøndene hadde også behov for veier inn til byene for å få omsatt sine varer. Og «øvrigheta» hadde behov for å kunne forflytte seg mellom byer og tettsteder, og veier og skysstasjoner blei etter hvert tegna inn på kart.

Et tidsskille i så henseende skjedde da veiloven av 1912 trådte i kraft. Denne skilte i hovedsak mellom Hovedveier

Hulvei. Foto: Kåre Holtung.

Hulvei som skauvei. Foto: Kåre Holtung.

som blei bekosta av Amtet og Bygdeveier som blei bekosta av Tinglaget eller seinere kommunen. Veiloven beskriver i detalj hvordan veitypene skal bygges og vedlikeholdes, hva slags redskap de som arbeidet på veien skulle disponere og arbeidernes arbeidstid.

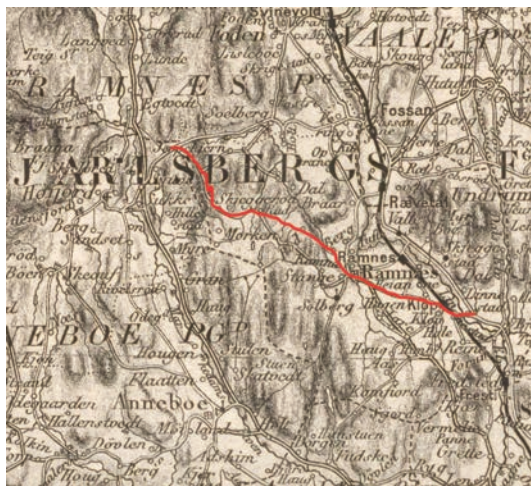
Jeg skal nå ta for meg Amtmannens oversikt over veier i Ramnes fra 1847. Jeg har tegna veiene inn på et kart fra 1832. Tidligere ordfører Hans Flåtten har også i en artikkel tiltenkt 100-årsjubileet for formannskapsloven tidfestet noe av dette veinettet.

1. Lardal grense og østover forbi gårdene Ouf, Lønn, Kjær, Vivestad, Skotvedt, til Bakstevål bru og grense Våle. Beskrevet i 1830. Østre del, Holtung–Bakstevål blei en del av ny vei mot Holmestrand i 1937. Ny vei videre vestover til Vivestad var planlagt, men blei aldri noe av. Kilde: Kartverket, Historiske kart.

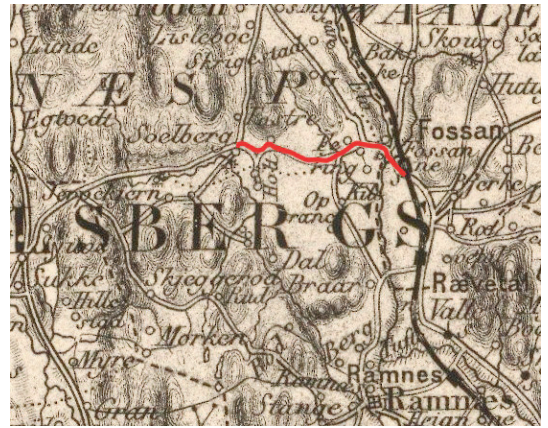
2. Kryss Holtung sørover forbi gårdene Myre og Skrikestad til Fossan og over Åmot bru, i Våle fram til Revetal, om Valle, Skjeggstad, Linnestad, over Bjune bru til Freste og til Sem grense. Beskrevet i 1830, klassifisert som hovedvei i 1915. Kilde: Kartverket, Historiske kart.

3. Kryss Linnestad og nord-vestover forbi Klopp, Ramnes, Berg, Skjeggerød til «Skjuveskoven Grind» og Andebu grense. Beskrevet i 1830. Kilde: Kartverket, Historiske kart.

4. Fra «Sjuveskoven Grind» nordover forbi gårdene Ektvedt, Lunde, Langved, Gjøtterød og Vivestad kirke til veiskillet Kjær. Beskrevet i 1830. Kilde: Kartverket, Historiske kart.

6. Fra veiskille ved Solberg østover forbi Firing og til Fossan og Våle grense. Kilde: Kartverket, Historiske kart.

5. Fra «Sjuve-skoven grind» østover forbi gårdene Kjønnørød, Solberg, Lislebø, kryss Myre og til Svinevoll bru og grense Våle. Beskrevet i 1830. Kilde: Kartverket, Historiske kart.

7. Fra Ramnes prestegård nord-østover forbi gårdene Tufte, Berg, Brår, over Revetal bru og inn i Våle. Videre østover forbi Revetal og Lefsrød til Kåpe og grense Våle. Vei fra Kåpe til Våle grense var første sak om veibygging i Ramnes herredstyre i 1860. Kilde: Kartverket, Historiske kart.

«Hovedveier»

Skal noen av disse beskrives som hovedveier blir det:

- Nr. 1: Øst-vest-veien fra Lardal til Bakstevål, Lågendølenes vei mot Holmestrand og videre mot Oslo.
- Nr. 2: Nord-syd-veien fra Fon gjennom Våle og Ramnes mot Tønsberg.
- Nr. 5: Øst-vest-veien var Andebusokningenes vei mot Holmestrand og videre mot Drammen og Oslo.

Veibygging i «nyere tid»

Når det gjelder tidfesting av veibygging blir den omtrentlig da den gjerne har foregått over et lengre tidsrom. I tillegg er det gjort utbedringer og forsterkninger som å rette ut svinger, senke terreng på bakketopper og øke veibredden.

Veibygging på 1800-tallet

- Vivestadchausseen, behandla i herrestyret første gang i 1875, åpna 1892.
- Holtung–Barkost / Botne grense, åpna 1894.

Veibygging på 1900-tallet

I 1903 utarbeida kommunestyret en oversikt over følgende veiprojekt som man håpet å få realisert i løpet av 25 år:

1. Solberg (i Fon)–Ramnes kirke (Askjerdalen)
2. Fossan–Gunnerød–Vivestad, med arm til Firing
3. Sem–Ramnes kirke (Pandedalen–Jarelinna)
4. Svinevoll–Borge (i Våle)–Holtung–Vivestad
5. Langeli–Skotvedt
6. Jare–Stokke (Kamfjord–Åsveien) Behandla i herrestyret første gang i 1874. Vurdert som alternativ til

Pandedalen som Ramnesvei mot Sem i 1890.

7. Skjeggestad–Kåpe

Av disse er det vel følgende veier som er realisert: 1. Askjerdalen, 3. Pandedalen, I 1903 pågikk det arbeide med 25 mann, ferdig i 1905. 5. Langeliveien (Langeli–Gregershølet), bygd ca. 1955.

I tillegg er disse parsellene bygd:

- Fonsveien nord for Holtung, parsell ved Sjue, bygd 1920.
- Bakstevold–Holtung, ferdig 1937.
- Holt–Fostre–Holtung: Holt–Fostre, nødsarbeide i 1932–33. Fon–Sulutvedt fullført i 1952.
- Fylkesvei 306 Fossan–Sjue bygd hovedsakelig på 1920-tallet. Det finnes bilde av veibygging på Kjønnerrødheddet fra 1921 (Les for øvrig om denne traseen i «Veien til Vivestad som ble borte» i Ramnesiana fra 1990!)
- Fylkesvei 35, Bispeveien, bygd 1941–1954
- Svinevoll-kryss Fonsveien: Hvitsteinbakken utbedra på 50-tallet, Klokkehølet 1965.
- Bjune–Kåpe: Påbegynt i 1937. Bjune–Dal tidlig på 50-tallet, Dal–Kåpe 1958–1960
- Bjørndalsveien: Bjørndalen–Valmestad er på kart i 1952.

Valg av veitrase

Dette har det vært strid om til alle tider. På landsbygda blei det ansett som en stor fordel å ha kort gårdsvei, det ideelle var å ha bygdeveien gjennom tunet. Denne «fordelen» er med dagens trafikk sterkt redusert! (Artikkelforfatteren har levd med vei gjennom tunet i all sin tid.) I dag kan vi vel si som en fellesnevner: Alle vil ha god vei, men ingen vil ha den over

sin eiendom! Et eksempel på en gammel veistrid er godt beskrevet i Trygve Grans artikkel om trasevalg for Bispeveien i Re-minne fra 2019.

Hvem jobba på «veien»?

Fra tidlige tider har bøndene vært pålagt pliktarbeid på veiene. Veiene var inndelt i roder, og hver gård hadde en viss veistrekning som de hadde ansvaret for å vedlikeholde. Fortsatt finnes enkelte rodesteiner som markerer delene mellom roder. I veiinstruks av 1774 heter det at pliktarbeidet på veien skal være 12 dager i året for hver gårdbruker, og 4 dager for hver husmann. Bot for å ikke utføre arbeidet var 32 skilling pr. dag for en arbeider, 48 skilling for en «rodemester», en oppgave som gikk på omgang blant bøndene.

Eksempel på rodestein. Denne står på gården Gunnerød. Steinen er sannsynligvis hogd av Rolf Sørensens far som et eksempel på en rodestein. Foto: Rolf Sørensen. Se mer i Re-minne 2022, s. 33.

Først i 1910 blei veiarbeidet

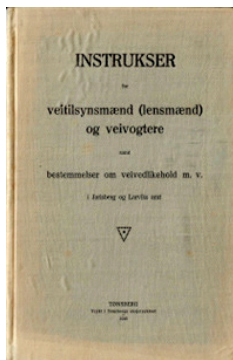
«profesjonalisert» ved ansettelse av den første veivokteren i Vestfold, veivokter Ludvik Falk i Lågendalen. Han hadde emaljert «adelsmerke» i lua og fikk i 1915 en detaljert arbeidsinstruks.

Som nevnt var bønder og husmenn pålagt pliktarbeide. Dette var i hovedsak arbeide i nærheten av gården. Men ved ekstraordinære tilfeller kunne de også bli pålagt arbeide andre steder. Slikt arbeide på Sørlandske hovedvei nord for Holmestrand, har John Rønningen beskrevet i Ramnes Bygdebok:

«I oktober 1791 var et større mannskap fra Fon og Vivestad innkalt til arbeide på veien. Blant dem som møtte var Christen Arnesen Solberg, men «han var gandske beskienket og desforuten meget

Veivokter Ludvik Falk. Bildet hentet fra: «Vegvalg og vegskille», 1998.

Det ble utarbeidet egen instruks for veivokteren.

Veivokteren fikk emaljert merke i lua.

opsetsig». 18 av de innkalte personer møtte ikke, og lensmann Magnus Trulsen var heller ikke møtt fram. Han ble da anmodet om en redegjørelse, og i denne forsvarer han først Christen Arnesen som var møtt frem som rodemester. Som sådan hadde han opponert mot løytnanten da han ville «cassere» en 20 år gammel dreng som tidligere hadde blitt godtatt som veiarbeider, «hvorpå Løitnanten blev vred, gav han Ørefigen, og derefter prylede ham meget.» Lensmannen innrømmer at Christen kunne være «noget beskienked», men ikke til hinder for hva han skulle utrette. Ifølge veiinstruksen fra 1774 var nemlig rodemesteren fritatt for å arbeide, han skulle kun beordre.

Blant dem som ikke hadde møtt var Lars Andersen Fon, men han hadde sin kullmile i brann, og han kunne på ingen måte forlate den. Knud Guttormsen Heierstad var uskikket til veiarbeide på grunn av et «grep» i ryggen. Og Ole

Andersen Fostre kunne ikke dra ut fordi han måtte treske og male sitt korn, for «at han og Moder og Kone og 3 børn kunde have nødvendig Livs Ophold.» Lensmannen fant unnskyldning for flere, men noen var allikevel hjemme uten årsak. Og når det gjaldt lensmannen selv, skriver han at han var syk.

Sommeren 1892 klager igjen løytnant Hjort over Ramnesbøndene. Han melder da til grevens overinspektør Morten Muller, at i alt 58 personer fra Ramnes har uteblitt fra arbeidet. De som har møtt blir anklaget for å ikke ha med seg jernstaur og annen redskap, og rodemester Lars Foden har «den hele ugen vært drukken».

Lignende anmeldelser over mannskaper fra andre bygder finnes ikke i grevskapets brevsamlinger under «Veivesenet» fra samme tid.» Så også der har vi Ramnessokninger utmerka oss!

Kilder

Historiske kart, 1820, 1832, 1860, 1919, 1928, 1940, 1952 og 1982.

Ramnes bygdebok, bind III, Bygdehistorie.

«Instruks for veitilsynsmænd og veivogtere» av 1915, Re-minne 2019.

Ramnes kommune gjennom 150 år.

Sørensen, Rolf: «Om rodesystemet og steiner fra en rode på Tinghaugveien», Re-minne 2023.

«Vegvalg og vegskille», Vegsjefembedet 100 år. Statens vegvesen Vestfolds jubileumsbok, 1998.

fotballen alt fått et stort publikum. I Norge var skisporet fra Morgedal nådd vidt ut i landet, og derfra skulle det komme til å krysse mange grenser i tiden som fulgte. Ungdommen i Våle omkring århundreskiftet har vært på høyden av sin tid da de ga laget sitt navnet Uredd. Også navnet var moderne. Litt romantisk og litt patetisk, nasjonalt før 1905. Og antagelig har det inneholdt varsel om at de som kalte sin forening Uredd, ikke var helt uten redsel ved tanken på å skulle stå i hopp.

Noen stor forening ble Uredd ikke, men levetiden ble lang. I 1907 ble det likevel stiftet et nytt lag, Fram ble det kalt. Her er det knapt noen tvil om at det er Nansens skip som har gitt ideen til navnet. Denne foreningen hadde sine fleste medlemmer i Fossantraktene, men på begge sider av kommunegrensen. Her er det første gang vi støter på navnet Lars Firing. Han var en av stifterne og ble siden en av Ivrigs støttepilarer gjennom alle år. Firingbakken, som Fram administrerte, var i bruk i en mannsalder. Et artig og nesten rørende trekk var at også den gamle Eidsfossen kom til å spille en rolle i skisportens historie. Hoppere fra Tønsberg tok toget til Fossan, overnattet der, og trente i Firingbakken dagen etter. Avstandene var større enn nå. Det var ennå nødvendig å søke kommunestyrene om en ville kjøre automobil etter offentlig vei. I enkelte bygder ble det forlangt at en rytter skulle følge bilen. Det første flyet hadde, i et tappert jump, hoppet over Kanalen. Men ennå skulle det gå flere år før en nordmann, Trygve Gran, som den første fløy over Nordsjøen.

Det er rørende å se premielista for et skirenn som ble holdt i Firingbakken den

10. mars 1907. Ekstrapremie i 1. klasse tilfalt Ole Gran for et hopp på 19,5 meter. Han startet i klassen over femten år. I klassen under femten forekommer navn som Ole Haugtuft, Jørgen Kihle og Halvor Bernås. De vintrene det var snø, ble det stadig holdt skirenn i Firingbakken.

I dette tidsrommet var det også at fotballen nådde Våle. Det er rimelig å gjette at den første ballen ikke var en ball etter våre begreper, men en filletull. Den første banen var nok ingen bane, men ei løkke et eller annet sted. Men det vi sikkert vet er at den såkalte Ivrigsletta på Fossan ble kjøpt av Søyland i 1920 for fire tusen kroner. Den var på åtte mål. Det var ingen spøk å bryte opp stubbene med den redskapen som var da. Det var heller ingen spøk å reparere Europa etter den første verdenskrigen. Ungdom og idrett var ord som enhver taler tok på leppene når han besteg et kateter. I lagspillet, som fotball jo er, lå nok noe som hadde en appell akkurat da, og for den saks skyld alltid. Samarbeidet på bekostning av den individuelle utfoldelsen, fellesskapet mer enn einstøingens kamp.

Men navnet Fram måtte nå gå ut. Det var et lag i Larvik som hette det samme. Til Larvik var det langt, jeg skal gjette at et fåtall av de unge medlemmene i Våles Fram hadde vært der. Men likevel, det var vel de bedre kommunikasjonene som gjorde at Larvik nå kom nærmere, og Våles Fram måtte vike plass. Det var ingen lett sak å finne et nytt navn. Men sagaen vet alltid råd. Sant eller ikke: det blir fortalt at en dag da mennene fra Fram arbeidde som hardest med å rydde forballsletta, kom Tora Firing, hun var søster til Lars, og sa på ekte Våle-mål:

«Det var ivrige guttær ...» Og så var navnet en realitet.

I 1921 ble det kjøpt inn fotballstøvler til laget. Det var meningen at de bare skulle brukes til å sparke fotball med. Men husk på at den materielle rikdommen var en annen da enn nå. Jeg tror det er forklaringen på den opplysningen som foreligger om at støvlene også ble brukt i arbeid, og derfor snart utslitt. Året etter at de var innkjøpt fikk Ivrig en stor regning fra skomakeren. Regningen eksisterer ennå. Den er visstnok ikke kvittert.

Vi som er gamle nok til å koble vår egen hukommelse inn sånn midtveis mellom de to verdenskrigene, husker Ivrigsletta som et sted med masse tuster, og ofte med langt gras. Men graset var nedslitt foran begge mål. Ved en nivellering som ble foretatt av banen viste det seg at høydeforskjellen mellom det høyeste og laveste punktet var en og en kvart meter.

I den ene enden av banen var dansegolvet. Der sto jentene når det var dans. Musikken låt langt ut i sommernatta, med nordavind rakk den like til Fossan og Revetal. Men ikke alltid var det like lett å få noen til å spille. En lørdagskveld kom det en mann med trekkspill. Han kunne tre melodier. Og spilte de tre igjen og igjen til det lysnet av dag.

Fotballen er rund. Det er derfor den triller. Kanskje har den gjennom søtti år trillet like ofte inn i Ivrigs mål som i motstandernes. En statistikk for seier og tap for en landsens fotballklubb vil ikke alltid bli like fylt av patos. Men er det ikke slik også i våre private små liv: en oppsummering av seier og tap kan lett gi

oss mindreverdikomplekser. Jeg tror at de store ordene fra de olympiske leker, at det viktigste er ikke å seire, men å delta, passer bedre på et lite idrettslag som Ivrig. I deltakelsen lå en utfoldelse. Selve fotballen er mest et symbol. Det er spillet som er det egentlige.

Skiklubben Uredd eksisterte ennå, og i 1932 ble Rambergkollen ferdig til å tas i bruk. Den 16.10.1935 ble Ivrig og Uredd slått sammen til ett lag. Det fant sted ved en ekstraordinær generalforsamling på Sørby. En måneds tid etter fikk det nye laget navnet Ivrig. Tora Firing – hvis det var henne – fikk altså rett til slutt. Det siste ordet ble hennes.

Snart kom krigen, en ny krig. For oss som var unge da, var det en underlig og tragisk tid. I Spania hadde det vært borgerkrig. Men Ivrig hadde hatt pokalkamp i friidrett mot Botne. Den endte uavgjort. Ivrig vant stafetten, 4 ganger 100 meter. Løpet gikk på jernbanelinja. Eidsfossen, som engang fraktet stolte skiløpere fra Tønsberg til Fossan, var nå nedlagt.

Hitler var herre i Tyskland, Stalin i Sovjet. Men Rambergkollen var nå utbedret og det kritiske punktet var 43 meter. Et av Ivrigs medlemmer, Johan Kristoffersen, ble uttatt til Holmenkollen og deltok med heder. Ivrig hadde også fått en ivrig damegruppe som hevdet seg med glans. Ivrigs friidrettsgruppe tapte for Stokke med bare ett poeng.

Da rykte Hitlers tropper inn i Tsjekkoslovakia.

Så kom krigen til oss.

Den nye ledelsen for idretten i landet kunngjorde at det skulle holdes en såkalt riksmarsj i 1941. Ivrigs styre nektet å stå som arrangør i Våle. Den 20.7.1941 ble laget Ivrig oppløst etter ordre fra de nye makthaverne. Det ble satt poteter på Ivrigsletta.

Den 23.5.1945 kom Ivrigs styre sammen og gjenopptok arbeidet. Krigen var slutt.

Mye har hendt siden da. En ny generasjon har vokst opp. Det er snart deres barn som springer etter en ball som aldri kommer fram og følger et skispor som stadig blir lenger.

I den innsamlingen av materiale som er foretatt til Ivrigs 70 års jubileum finnes

det en mengde navn og andre fakta, også om Ivrigs gode år etter krigen. Alt dette blir arkivert og vil gå inn som en del av Våles historie i vårt århundre. Dette er bare et lite sammendrag, oppspedd med minner, fra en som en gang sprang etter ballen uten å nå den og iblant fulgte skisporet med den trøst at det viktigste var ikke å seire, men å delta.

70 år er lenge, og 70 år er kort. Det kommer an på hva en sammenligner med. I et lite fredelig århundre kan de som var med i Ivrig, være kjent av sitt bidrag til vennskap og fred mellom menneskene.

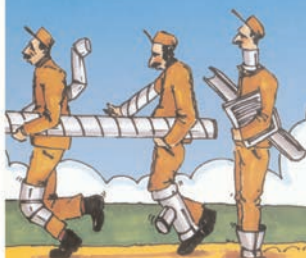
Med hilsen til dere alle

Kåre Holt

En god samarbeidspartner innen blikk og ventilasjon

VI SELGER ALT INNEN:

- Takrenner stål
- Takrenner aluminium
- Profilerte plater / coil
- Taksikring
- Spirorør / deler
- Firkant ventilasjon
- Teknisk Ventilasjon
- Boligventilasjon
- Isolasjon
- Plane plater / coil
- Festemateriell
- Verktøy
- Takstein
- Papp og Shingel

STÅLPROFIL A|S

Stålprofil A/S har beliggenhet sentralt midt i Vestfold, og er leverandør for hele landet
Industriveien 9, 3174 Revetal • Telefon: 330 65 300 • Telefax: 330 65 309
post@staalprofil.no • www.staalprofil.no

Orkestereventyret i Ramnes og Våle

Thore Vang

I 1958 gikk det en musikalsk «vekkelse» over Ramnesbygda, hvor organisert sang- og musikkliv lenge hadde sovet sin tornerosesøvn – bortsett fra Ungdomslagets revyorkester. Ramnes Orkesterforening kom som et forfriskende tøvær. «Det har ikke blitt spelt så mye i Ramnes på 100 år!» ble det sagt. Orkesteret, med stryk, blås og piano, kan se tilbake på 66 års uavbrutt virksomhet.

Gikk mot strømmen

Få bygdeorkestre i NASOL (Norske Symfoni-Orkestres Landsforbund) kan vise til maken i etterkrigstiden. Kanskje var det litt av et eventyr at det kunne vokse fram en levedyktig orkesterforening i ei lita bygd på den tiden. Slike orkestre eksisterte fortsatt i alle byene langs Vestfoldkysten, men samtlige spilte på siste verset. Pop- og rock'n roll-revolusjonen hadde startet, og det var knapt noen unge lenger som våget å smyge rundt med fiolinkasse under armen. Initiativtaker Tor Høiberget, nyinnflyttet lærer fra Eidsvoll, lyktes likevel med sitt musikkprosjekt.

Debutkonserten

Etter drøyt et halvt års intens øvelse var tiden inne for debutkonserten 25. april 1959. På scenen på Elverhøy satt 21 spente musikere fra Ramnes, Våle, Tønsberg og Horten.

Et historisk øyeblikk i bygdas kulturliv var det da Høiberget hevet taktstokken med Ouverturen til «Kalifen i Bagdad»

Ramnes orkesterforening

I 1958 ble Ramnes Orkesterforening stiftet. Ifølge vedtektene av 7. november samme år, var formålet: «Å fremme det musikalske liv ved oppførelse av instrumentalmusikk i distriktet.»

Navneforandring ble vedtatt i årsmøte 9. november 1977 fra *Ramnes Orkesterforening* til *Ramnes og Våle Orkesterforening*.

Thore Vang har vært med i orkesterforeningen siden midten av 70-tallet.

på notestativet. «Den ble spilt med virkelig aplomb», skrev Tønsbergs Blads anmelder, Ivar Lunde. (Hans sønn var for øvrig oboist i orkesteret). Tross noen sure toner: Høiberget og hans musikere hadde lyktes og fått belønning for en strevsom vinter!

Ivar Lunde: «*De flinke musikerne skal ha vår alles takk for en hyggelig kveld, og jeg må oppriktig beundre den innsats som her er gjort av dirigent og de 21*

«*muntre musikanter*». *Det vakre lokalet var fullsatt av et begeistret publikum som hyltet sine musikere med det varmeste bifall. Godt gjort, Ramnes!*»

«Den mørkeste lysmesse i moderne tid ...»

Virkelig dramatisk skulle orkesteret oppleve under en lysmesse i Våle kirke 1965. Det ble skikkelig stormvær den kvelden. Da alle er kommet velberget inn, går strømmen. Barn med stearinlys må stå ved musikernes notestativer. Trangt, men stemningsfullt, blir det oppe på galleriet. Orgelet er også satt ut av spill; og en av fiolinistene må debutere som belgtreder, men klarer på langt nær å pumpe nok luft. Mens kirken rister i stormkastene, og lysekroner og kirkeskip er i bevegelse, lyder Alnæs' «Julemotett» fra et ynkelig, astmatisk orgel. Orkesterets dirigent og dyktige organist, Georg Notøy, sliter på orgelkrakken.

«Det ble vel den mørkeste lysmessen i moderne tid ...» skriver sekretæren i årsberetningen, men avslutter: «*Trots alt ble det en riktig fin kveld!*».

Den største konserten

Orkesterets aktivitet var god i årene som fulgte. I 1964 ble Stein G. Dahl musikalsk leder. Han var musikk lærer på Eik lærerskole og hadde en fin evne til å få amatører til å vokse med oppgavene. Dahl var også med på å starte det interkommunale Vå-Ra koret i 1970. Da hadde korsang vært savnet i både Ramnes og Våle i over 10 år. Nå ble det et populært samarbeide med kor og orkester, og Dahl som felles dirigent.

Den største oppgaven orkesteret har stått overfor er medvirkning i Kåre Holts «Jord» – Kantate for kor og orkester med musikk av Ragnvald Strand. Dette var hovedarrangementet

Medlemmer i 1978. Sittende fra venstre: Randi Undrum, Adolf Bjune, Arne Hvidsten, Anne H. Dyre Hansen, Åge Dahlen, Siri Bøe, Gro Hansen, Adolph Renstrøm. Fra venstre bak: Bjarne Førsund, Geir Rívelsrød, Arnt Hvidsten, Thore Vang, Bertil Jakobsen, Harald Bredegg, Sigmund Kjølstad, Gudmund Vatnar, Anne Mette Bjørndal, Hans Skottvåg, John Johnsen, Liv Sætre og dirigent Gunnar Fjeldheim. Foto fra RVOs arkiv.

i 1977 til minne om slaget på Re 1177. Arrangementet under blå himmel, med rundt 2000 tilskuere, ble et verdig minne om det dramatiske slaget som avslutter Snorres kongesagaer, og en suksess for initiativtaker Ramnes Historielag og de medvirkende: Vå-Ra koret, RVO (Ramnes og Våle Orkesterforening) og skuespillerne Astrid Folstad og Jack Fjeldstad med flere.

25-års jubileumskonsert

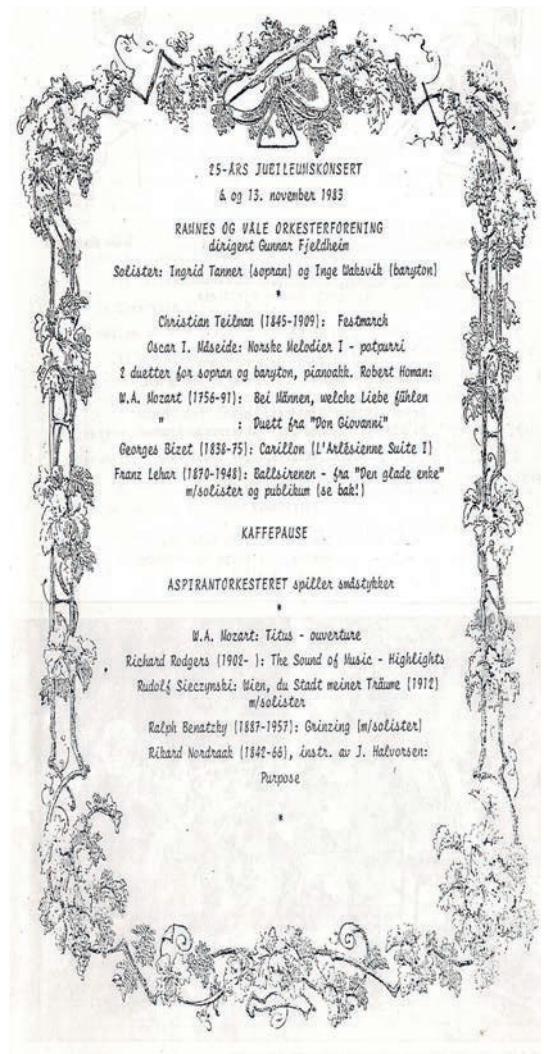
To konserter ble holdt, den 6. og 13. november 1983 på Elverhøy. Her var blant annet framførelser både fra «Don Giovanni» og «Den glade enke». Harald Bredegg, bratsjist i orkesteret, skriver en litt uvanlig omtale i sitt referat:

«Fra Wien skaffet vi gode romantiske noter. Det var mye nytt for vårt publikum, men at begeistringens skulle bli så formidabel hadde ingen drømt om. Trampeklapp og stående applaus ville nesten ingen ende ta.»

Samarbeid med musikere fra Kringkastingsorkesteret

Tilfeldigvis til tonene av «Schenkt man sich Rosen ...», trådte Gunnar Fjeldheim inn i orkesterforeningens liv under en øvelse høsten 1976. Han var bratsjist i Kringkastingsorkesteret og skulle engasjeres som musikalsk leder for ett år i anledning 800-års minnet for slaget på Re. Men proffen og bygdeorkesteret fant hverandre fort, og Fjeldheim skulle komme til å pendle Oslo–Våle i 9 år – ofte flere ganger i uka!

Samarbeidet førte også til at orkesteret fikk forsterkninger fra KORK til konserter her nede. Plutselig kunne man oppdage kjente ansikter fra TV-skjermen

blant lokale musikere. Ikke no' problem å få glimrende solister på fiolin, fløyte, ja til og med Konsert for harpe og orkester av Händel, fikk publikum i Våle samfunnshus oppleve.

Foreningens drøm om en intern musikk-skole for å sikre stryker-rekruttering var gammel, men nå ordnet det seg. Fjeldheim stilte opp som fiolin- og bratsjlærer, og fikk med seg Bertil Jakobsen, solobassist i KORK, til «grovstryken».

Blant tidligere elever som senere har gjort seg bemerket på ganske så ulike

arenaer, er Ane Lysebo og «Aqua»Lene Nystrøm. Det ble sus over konserten da solist Ane i meget ung alder farte over fiolinstrengene i utdrag fra Vivaldis «Årstidene». Hun har blant annet vært solobratsjist i Göteborg symfoniorkester og med i Det Norske Kammerorkester. Mens «Aqua»Lene neppe trenger nærmere presentasjon. Musikkskolen og dens orkester ble avviklet ved årtusenskiftet da den kommunale kulturskolen startet opp.

Gammel Vestfold-dansemusikk fram i lyset

Orkesterets eldstemann, Sverre Huseby, satt på en lokal kulturskatt: En samling komposisjoner og nedtegnelser etter sin far, Paul S. Huseby, og andre spillemenn fra Vestfold og Lardal. Et klenodium var et håndskrevet notehefte fra 1820.

I 1994 ga RVO, med dirigent Kjell Arvidson, ut en musikkassett med et utvalg av disse glemte dansene. Noen av orkesterarrangementene var

*Vi har ikke navn på alle i denne fine flokken unge musikere, men kan identifisere Lene Nystrøm med fiolin i midten av bildet, og Ane Lysebo som nummer to fra høyre i bakerste rekke.
Foto: RVOs arkiv.*

i «storgårdstil» – noe Alf Blyverket i KORK bidro med. Kassetten het «Gamle Vestfolddanser; Ramnes og Våle Orkesterforening / Storgårdsemblet». En del av notene er å finne på biblioteket i Tønsberg.

1990-årene

1990-årene ble en meget aktiv periode for Ramnes og Våle Orkesterforening. Med Eivind Cudrio som ny fiolinspillende dirigent beveget orkesteret seg nå ofte utenfor kommunegrensene. I samarbeid med Margaret Skjelbred og Øivind Lauritzen ble det «turnéer» rundt i Vestfold. Det var en glede å samarbeide med marinemusiker, jazzpianist, komponist, arrangør og humørspreder Lauritzen. Han trakterte pianoet med leken entusiasme, og opp fra tangentene steg de vakreste melodier til Margarets tekster. Til RVO skapte han på løpende bånd flotte orkesterkomposisjoner og arrangementer.

Fire dager før Lauritzen brått døde i 1999, besøkte han Cudrio og presenterte en ny komposisjon: Eklog (hyrdedikt) for obo og orkester. Dette vakre stykket (det siste han skrev?) ble framført på minnekonsert i Tønsberg bibliotek, hvor flere foreninger samt initiativtaker Margaret Skjelbred hedret Øivind Lauritzens minne. Solisten i «Eklog» var oboist i Marinemusikken (som også Lauritzen var i mange år).

Et annet orkestermedlem som døde, Adolph Renstrøm, etterlot seg en notearv som RVO fikk overta. På en stor låve fant vi blant annet romantiske eldre orkesternoter

*Pianisten Roar Myrheim, Thore Vang med cello og Per Sandvik med fiolin gjenopplivet Chris Café Trio i 1999.
Foto: Per Gilding, Tønsbergs Blad.*

etter marinemusiker Halvdan Klovholt. Fra ca. 1938 til 1961 var Klovholt musikkleder på den meget populære Chris kafe i Tønsberg, som da opphørte.

Utover 2000-tallet ble det blåst nytt liv i disse notene av en trio fra RVO. Vi valgte nå ut eller arrangerte Klovholt-noter over til gammel populær trio for fiolin, cello og piano. «Chris Conditori orkester» ble nå ved 1000-års-skiftet gjenkjapt på Kongsgården øverst i Storgaten. Det var overraskende og hyggelig å få gode tilbakemeldinger fra både publikum, journalister og eldre foreninger som elsket å oppleve romantiske melodier som de husket fra sin ungdom.

I musikernes neste arrangement i Horten var målet, i en internasjonal regatta for klassiske seilbåter, å få til tidsriktig underholdning og dansemusikk sammen med blant annet kongelige danske!

2000-tallet og Musikalsk kafé

For en del år siden var det mørke skyer i horisonten for Ramnes og Våle Orkesterforening. Som så mange andre orkestre og korps på den tiden, slet RVO med rekruttering. Men takket være noen velvillige, rutinerste støttespillere da det trengtes, fungerte konsertene som oftest bra. «Musikalsk kafé», med hjemmelagde kaker og kaffe i pausen, ble en populær og godt besøkt konsertform med ulike temaer som «Fransk aften» og «Tango – fra Prøyssen til Piazzolla».

Etter hvert ble det også et hyggelig samarbeid med kulturskolen. Det ble en tradisjon å slippe til elever som solist med orkesteret. Med sanger, gitarist, stryker, trombonist, ja til og med en marimbaspiller som framførte en festlig versjon av Leroy Anderssons julemelodi «Sleigh Ride».

De siste årene har Ramnes og Våle orkesterforening dessverre hatt problemer med å beholde viktige inntektskilder som «Musikalsk kafe», og kunne ha konserter. Men i vinter kom det et hyggelig spørsmål fra en barnekorleder og allsidig musiker om RVO ville delta på konsert i Undrumsdal kirke i april (2024). Denne gangen klarte flere av våre medlemmer og støtter å skaffe gode ekstramusikere. Konserten, med store og små musikere, ble vellykket, med mange besøkende, så vi håper at siste kapittel i «Orkestereventyret» ikke er skrevet ennå!

Odd Roar Sulutvedt

Historielagene i Ramnes og Våle driver ikke med slektsforskning direkte, men Norges største slektsforskerforening Slekt og Data har en aktiv gruppe i Re. Gruppen drives av Lars Jørgen Ormestad (lærer i bl.a. historie på Re VGS) og Odd Roar Sulutvedt (redaktør av Re-minne og styremedlem i Ramnes historielag).

Lokale møter

Hver måned i vinterhalvåret arrangeres det lokale arbeidsmøter på biblioteket på Revetal. Møtestart er kl. 18.00, og vi er i Blackboxen i 2. etasje. Møtene er åpne for alle, og vi begynner gjerne med et miniforedrag om aktuelle temaer. Det anbefales å ta med egen PC. Møtedatoer for de lokale møtene i 2025:

9. januar, 13. februar, 6. mars, 10. april og 8. mai, 11. september, 9. oktober, 13. november og 4. desember.

Må jeg ha slekt i Ramnes eller Våle?

Det enkle svaret er nei! Vi kan hjelpe til med slektsforskning på slekt over hele landet, og også i utlandet.

DNA i slektsforskning

DNA kan hjelpe deg med å løse gåter som ellers ville vært svært vanskelige – for ikke å si umulige. Slekt og Data i

Vestfold har en egen gruppe for DNA, med møter på biblioteket på Revetal den fjerde tirsdagen hver måned. Gruppen ledes av Erik Bjune (tidl. styremedlem i Ramnes Historielag og bygdebokforfatter for Hurum). Møtene er åpne for alle, og begynner kl. 18.30.

Kildeveiviseren

Slekt og Data lanserte i 2024 et nyttig hjelpemiddel – Kildeveiviseren.

Den hjelper deg som er interessert i slektsforskning til å finne fram til de kildene der du kan finne opplysninger om slekta. Kildeveiviseren vil bli en medlemsfordel, slik at du må være medlem i Slekt og Data for å benytte den. Kildeveiviseren finner du på slektogdata.no.

Slektsforskning – mer enn navn og årstall

Mange forbinder nok slektsforskning med endeløse rekker med navn og årstall. Men slektsforskning blir mye mer moro når man finner opplysninger om disse personene. Bosted, skole, arbeid, fritid og politikk er eksempler på områder der man kan finne mer om en person eller familie. Det ligger derfor mye god lokalhistorie i slektsforskning! Så velkommen til slektsforskning!

Styret, revisorer og valgkomité 2024

Styret i historielaget

Kåre Holtung, leder

Jan Vidar Bjune, nestleder og leder av
husstyret

Astri Søyland, sekretær

Odd Roar Sulutvedt, kasserer

Ingegerd Holt Brattestå, styremedlem og
leder av samlingsstyret

Hans Kristian Hjelmtvedt, styremedlem

Turid Kvalvåg, styremedlem

Revisorer

Morten Kihle og Solveig Myrstad, med
Johan Christian Haugan som vararevisor.

Valgkomite

Solfrid Bergan, Inger Ekstrøm Le Maire
og Solveig Skuggedal.

Møter og rusleturer

Lakselordene i Lågendalen

Året ble innledet med møte på Sagatun i Vivestad 19. februar. Ca. 50 personer møtte fram for å høre journalist og forfatter Morten Harangen fortelle om lakselordene i Lågendalen. Han kunne fortelle mange gode historier fra tida da rike engelskmenn kom til Lågen for å oppleve urørt natur, og selvsagt fiske laks. Daværende kronprins, senere Kong Olav var det også en god historie om.

Etter foredraget var det bevertning og åresalg, samt salg av Harangens bok. Før møteavslutning med trekning av gevinstene holdt lederen en orientering om lagets status.

Årsmøte og butikkhistorie

Det var fullt i stuene på Brår med rundt 72 fremmøtte da leder Kåre Holtung kunne ønske velkommen til årets årsmøte 18. mars. Det ble fremlagt en fyldig årsrapport, samt regnskaper for foreningen samt for Åpen Gård. Spørsmål ble besvart, og årsrapport og regnskaper ble godkjent. Videre ble budsjett for 2024 godkjent, og valgene ble raskt gjennomført.

Etter årsmøtesakene var det kåserier om butikkhistorie i Ramnes. Arnfinn Dahl var førstemann ut, og han fortalte om butikkene på Freste og Klopp. Deretter tok Reidar Skjeggerød for seg butikkdrift ellers i Ramnes, både i Mørken, i sentrum og på Hjerpetjønn. Vidar Vallumrød fortalte om butikkene i Vivestad, der det på en gang var tre butikker. Både den første (1867) og siste (1988) landhandelen i Ramnes kommune var i Vivestad. Så avsluttet Kåre Holtung med butikkdriften på Firing og i Fon. Kåsørene fikk stor applaus, ikke minst for sine mange gode historier og anekdoter fra tidligere tiders butikkdrift.

Oljeeventyr II

Re helsehus var stedet den 22. april, da 38 personer møtte fram for å høre Tore Simonsens bildekåseri om oljeeventyret i Nordsjøen. Han tok for seg oppstarten, driften, ulykkene og oljens betydning for Norge. Videre presenterte han noen av de mange produktene som lages av og med olje, og det var nok noen som lot seg provosere da han mente at vi fortsatt burde utvinne olje. Han la imidlertid ikke skjul på problemene som f.eks. plast på avveie skaper. Etter kaffepause og åresalg rundet Kåre av møtet med en kort orientering om status, samt trekning av gevinster.

Rusletur Lundteigen/Farbakk

Det var om lag 50 personer som møttes utenfor lokalene til Kjell Foss AS på Lundteigen 26. mai. Det var sol og varmt, og flott turvær. Guide for dagen var Lars Jørgen Ormestad, og en håndsopprekning viste at nær halvparten av deltagerne var i slekt med ham!

Fra industriområdet gikk vi opp til gårdene på Lundteigen, der vi så over til Opprann. Videre ned til Farbakk, der Ormestadslekta fortsatt eier en tomt. Så krysset vi veien og spiste lunsj i amfiet til Rockstream/Bekkefare musikkfestival. Deretter ble det steinhoggerhistorie på gården til Ekstrøm, før vi ruslet tilbake til bilene. Lars Jørgen var svært godt forberedt, og hadde mye informasjon og mange historier om håndverksbedrifter, hoppbakke, gårdsdrift og ikke minst om folkene som hadde bodd i området.

Rusletur Hole

Brødrene Tore og Vidar Gjelsås kunne ønske velkommen til ca. 50 fremmøtte søndag 16. juni. Datoen falt sammen med «Villblomstens dag», så vi fikk mye informasjon om blomster og

planter på denne turen. Tradisjonen tro var også det historiske godt ivaretatt; vi så rester av Ramnesvulkanen, ble fortalt om gammel gårdsdrift og fikk noen historier fra oppvekst på 50- og 60-tallet. Matpakka ble spist på Østre Hole, barndomshjemmet til Tore og Vidar Gjelsås. Dagens eier, deres niese Trude Viola Nordli tok raust imot oss, og vi fikk benytte både plen, trapp og terrasse! Etter pausen gikk vi videre, og fikk se den gamle stasjonsbygningen fra Eidsfossbanens stasjon på Klopp, den står på en gård på Hole. Vi fikk også en orientering om flere gravhauger i området, før vi ruslet tilbake til utgangspunktet.

Rusletur Lefsrød – Gunhildstad – Hette

Årets siste rusletur var 15. september, og var lagt til den østre delen av Ramnes. 35 personer møttes på Lefsrød gård. Lefsrød var Ramnes Sparebanks «vugge», siden kassereren i banken, Even Flåtten, også eide gården. Vi fikk høre gårdens historie, inkludert brannen i 1971, en brann som også spredte seg til nabogården Gunhildstad. Fra Lefsrød besøkte vi først Nedre, og deretter Øvre Gunhildstad. Gårdene har flott utsyn over Ramnes (og deler av Våle!), og ved skoleskirenn hadde det vært både hoppbakke og slalombakke på jordene på Gunhildstad. Vi ruslet tilbake til Lefsrød for kaffepause, før vi gikk opp til Hette. Her fortalte Roar Mørken om Ola Skomaker, som har fått en vei oppkalt etter seg. Roar fortalte også om familiebedriften Mørken transport, som har vært å se på veiene i distriktet i over 70 år.

Freia – et lite stykke norgeshistorie

14. oktober lot 40 personer seg friste av historien om sjokoladefabrikanten

Freia. Trond Gulliksen var dagens foredragsholder, og han har jobbet på Freia i mange år. Han tok for seg den spede begynnelse, der Johan Throne-Holst bygde opp Freia til Norges ledende sjokoladefabrikk. Throne-Holst hentet mye inspirasjon og kunnskap fra utlandet, men innførte også reduksjon i ukentlig arbeidstid, bedriftslege og alderspensjon. Han fortalte også om Freiaparken og den nå fredede kantinesalen, en sal som er smykket med 12 spesialbestilte Munch-malerier. Gulliksen viste mange reklameplakater, der både tidligere og nåværende produkter ble presentert. Videre fikk vi historien om varemerket Marabou-storken, samt nyere produktutvikling. Freia eies i dag av det amerikanske selskapet Mondelez International.

Slektsforskning

En viktig del av vår lokale historie er slektsforskning, og den 11. november kom 45 personer til Re helsehus for å høre Lars Jørgen Ormestad og Odd Roar Sulutvedt fortelle om emnet. De tok for seg hvor viktig kunnskap om slekt hadde vært, fra oldtiden, via Snorre og fram til vår tid. Lars Jørgen og Odd Roar pekte videre på mulige årsaker til at slektsforskning er en populær hobby, og hvordan resultater av forskningen kan presenteres. Bilder ble viet mye oppmerksomhet, og etter Odd Roars mening er det ikke lov å kaste bilder! Foredraget presenterte kilder som Gravminner, Digitalarkivet og Nasjonalbiblioteket, og var innom DNA, gotisk skrift samt slektsforskning i utlandet.

Etter kaffepausen var det som vanlig oppdatering av aktuelle saker, samt åresalg med trekning.

Julemøte

Som vanlig arrangeres julemøtet etter at Re-minne gikk i trykken. Datoen i år er 2. desember, og Astri Søyland skal kåsere over juletemaer, det blir prosa og dikt, samt mulighet for allsang. Tradisjonen tro serveres riskrem på julemøtet.

Andre arrangementer og aktiviteter

Skolebesøk og historielagsbesøk på Bygdetunet Brår

I 2024 har vi hatt to skolebesøk på Brår. I mai hadde vi besøk av en førsteklasse ved Ramnes skole, og i september kom en femteklasse fra Røråstoppen. Elevene fikk se (og prøve) flere gamle ting. Skrivning med penn og blekk, besøk i smia, teste slipestein samt prøve den gamle veven og den gamle skrivemaskinen var nok mest spennende.

Vi har også hatt flere historielag på besøk. I april hadde vi besøk fra Tunsberg historielag, og Sande historielag var på besøk i mai, mens Andebu fortidslag la sommerturen sin innom Bygdetunet Brår i juni.

Den kulturelle skolesekken

Vi har igjen samarbeidet med Våle historielag om «Den kulturelle skolesekken». Selve arrangementet foregår seks dager i november på Våle prestegård. Lysstøping og brødbaking er blant aktivitetene som tilbys.

Takreparasjon på Bygdetunet Brår

Gamle hus krever vedlikehold, og i år var det taket på hovedhuset som måtte skiftes. Vi fikk to store tilskudd fra Sparebankstiftelsene til DNB og Sparebank Nøtterøy-Tønsberg, og sammen med egne midler ble taket

Takreparasjon på hovedhuset på Brår.

Foto: Kåre Holtung.

reparert. Bråten bygg sto for selve arbeidet, mens våre flinke dugnadsfolk hjalp til med rydding etc.

Øvrig vedlikehold og andre saker

Vi ønsker at Bygdetunet Brår skal være velholdt, og det klarer vi ikke uten et engasjert husstyre og flinke dugnadsfolk. Det er mange arbeidsoppgaver både inne og ute, og vi retter en stor takk til alle som bidrar med dugnadshjelp året igjennom. Tusen takk!

Historielaget og øvrige brukere av møtesalen på Helsehuset gikk i år sammen om flytting og oppgradering av lerret på Helsehuset. Dette gjør at foredragene er enklere å gjennomføre. Brukerne delte på kostnaden etter møtefrekvens og medlemstall.

Registrering av gjenstander og bilder

Historielaget har startet registrering av gjenstander – og etter hvert bilder – i et registreringsprogram kalt Primus. Tanken er å ha en oversikt over gjenstander og bilder, samt kunne presentere det på «Digitalt museum», en nettbasert museumsside. Våle historielag gjør samme jobben. Det er samlingsstyret som har ansvar for registreringen.

Kulturminneregistrering

Historielaget har hatt en gruppe i sving som har bidratt til oppdatering og forbedring av detaljene vedrørende tidligere registrerte kulturminner i gamle Ramnes kommune. Det er gjort et stort arbeid, og vi er lovet noe økonomisk bidrag fra kommunen for jobben. De nye oppdateringene vil bli lagt ut på Tønsberg kommunes kartløsning på internett i løpet av 2025.

Jubileum i 2025

Ramnes Historielag kan feire sine første femti år i 2025. Selve jubileumsdagen er 18. mars, men vi planlegger en feiring på Bygdetunet Brår i juni. Det er skrevet jubileumsberetning, og det jobbes med innhold på jubileumsmarkeringen.

Foreningsstatus

Vi setter stadig rekord i antall medlemmer og det er svært gledelig! Vi tar det som et tegn på at folk setter pris på arbeidet vi gjør, på arrangementene vi gjennomfører, og også verdsetter Re-minne. 258 medlemmer har vi i 2024, men det er plass til flere!

Økonomien er akseptabel, men vi er avhengige av tilskudd til større reparasjoner og vedlikehold.

Åpen gård 2024

Årets «Åpen gård» ble arrangert helgen 24. og 25. august. Arrangementet fikk en heftig start med et voldsomt vindvær natt til lørdag. Det medførte at flere av de mindre teltene ble gjenfunnet i en haug, noen delvis ødelagt. En kjempeinnsats fra dugnadsgruppa, og atskillige meter gaffateip sørget imidlertid for at alt var på stell til åpningen kl. 12.00!

Selve arrangementet ble særdeles vellykket. Det var fint vær begge dager, og en liten regnskur rett før stengetid søndag la ingen demper på stemningen. Takk til Åpen gård-komiteen for god planlegging og gjennomføring, takk til dugnadsgjengen som stiller opp, og takk til våre samarbeidende foreninger; Ramnes bygdekvinnelag, Ramnes bondelag, Ramnes Bygdeungdomslag og Beitemarken 4H. På tross av at grunneier hadde klargjort jordet for

En del av dugnadsgjengen på Åpen gård.

Foto: Kåre Holtung.

parkering, så var det for bløtt, så vi måtte ty til parkeringsplasser ved bedriftene i nærheten. Takk for god velvilje!

Arrangementet ga et godt overskudd, noe som kommer godt med hos lagene. Historielaget har nå kjøpt inn noen nye telt, og vi håper at værgudene er greie med teltene våre framover!

Minneord

Kristen Aas (1930–2024)

Kristen Aas gikk bort 8. januar i år. Han ble utnevnt til æresmedlem i Ramnes Historielag i 2023 etter å ha sittet 8 år som styremedlem og 21 år som medlem av husstyret. Kristen utmerka seg særlig i husstyret som en virkelig handyman. Her var han «huselektriker» og finsnekker som reparerte gamle møbler og annet som trengte lim og «oppstramming». Kristen var en sosial person som var ivrig deltaker i møter og på dugnader. Han var klar i hodet til det siste og gikk ut av husstyret så seint som i 2022 i en alder av 92 år.

Ramnes Historielag

Møter og rusleturer

Åpent møte 18. januar

Vi startet årets aktivitet med et møte der vi hadde to tema på programmet. Først «Jarlsbergostens tilknytning til Våle» v/ Trygve Ånestad, der de mange frammøtte fikk innsikt i en fortid med et aktivt ysterimiljø både i Våle og andre Vestfoldkommuner. Et sentralt navn i utviklingen av forløperen til dagens Jarlsbergost var Vålemannen Anders Larsen Bakke (1815–1899), som på gården Østre Bakke startet meieri- og ysterivirksomhet.

Så var det Sølve Søylands tur med tittelen «Stiftelsen Våle prestegård gjennom 30 år». Sølve som har fulgt og deltatt aktivt i arbeidet med prestegården, har samtidig skrevet sin private dagbok over utviklingen og kunne gi en interessant og kronologisk framstilling, krydret med gode historier.

Skikafé/vinterkafé

Også i år var det åpen skikafé eller vinterkafé i alt fire søndager fra siste halvdel av januar til midten av februar. Ivrig kjørte skiløypene oppom prestegården og historielaget solgte vafler og varmt drikke fra bryggerhuset. På gårdsplassen var det fyr i bålpanna slik at besøkende kunne steike pølser, og i hovedhuset kunne man slå seg ned rundt bordene. Været var noe varierende,

men besøkende var det hver søndag, flest når vinterværet gav mulighet for gode løyper. Dette er en aktivitet med aldersspredning over flere generasjoner og god stemning, – noen kommer på ski, andre på beina og noen har tatt bilen.

Årsmøte 15. februar

Årsmøtet startet med at Dag Terje Andersen delte erfaringer fra et variert yrkesliv med temaet «Fra tømmerhugger til stortingspresident» – et spennende og engasjerende innlegg som spente fra alvor til muntre historier. Etter «prestegårdssnitter» og litt kaffe og kake, var det tid for årsmøte.

Thorvald Hillestad ble valgt som møteleder, Thomas Kjær som referent. Lagets årsmelding for 2023 ble lest og fikk full tilslutning fra årsmøtet. Leder av museumsstyret, Anne Lise Skaug, oppsummerte museumsstyrets aktiviteter i 2023. Det er lagt ned mye arbeid i digital registrering av museumsgjenstander, i tillegg er det gjort et omfattende arbeid med å rydde og organisere samlingen på låven. Kasserer Arne Hetlesæther gjennomgikk regnskapet for historielaget som ble godkjent av årsmøtet.

Leder for stiftelsen Våle prestegård, Hans Jørgen Skinnnes, gikk gjennom

årsmelding og regnskap for 2023. Etter en brannteknisk tilstandsvurdering av prestegården har stiftelsen fått pålegg om bl.a. fornyelse av brannalarm, lede- og nøddlys. Deler av dette ble utbedret i 2023, men nye lede- og nøddlys gjenstår. Styret søker eksternt støtte for disse tiltakene. Hans Jørgen Skinnnes, som er avtroppende leder, avslutter med å understreke at stiftelsen er helt avhengig av økonomisk støtte for videre arbeid.

Leder av valgkomitéen, Svein Olsen, presenterte komitéens innstilling til styresammensetning for Våle historielag. Styreleder Thorvald Hillestad, styremedlemmene Jan Hansen og Arne Hetlesæther ble foreslått gjenvalgt, noe forsamlingen enstemmig vedtok. Øvrige styremedlemmer og varamedlemmer var ikke på valg. Det ble også gjennomført valg til Aktivitetskomité, Museumsstyre, Husstyre og revisor. Valget omfattet også Stiftelsen Våle prestegård (se s. 128). Se referat fra årsmøte på vålehistorielag.no.

Åpent møte 14. mars

Det var godt oppmøte da Vidar Ullenrød under tittelen «Livet på Oslo Børs», delte erfaringer og gode historier fra mange år som informasjonsmann på børsen. Utviklingen fra formidling av aksjekurser på NRK, til en mer moderne informasjonsformidling.

Rusletur 11. april

Vårens rusletur var lagt til Fossnes – «STI FOR ØYE». Landskapsarkitekt Rainer Stange, som har vært sentral i arbeidet med stien, hadde tatt turen fra Oslo for å fortelle om oppbyggingen og tankene bak, og lede oss gjennom stien. En god formidler, en sti der nye inntrykk dukket opp bak hver sving, sammen med

Rainer Stange gir oss en bakgrunn for hva skal møte langs stien. Foto: Arnfinn Eek.

godt vær, gjorde turen til en opplevelse som vil huskes.

Åpent møte 2. mai

Her var planen at Audun Tjomsland skulle fortelle om «Industrieventyret Huseby, fra høvel til IT», med bakgrunn i sin bok. Han fikk dessverre forfall på grunn av sykdom. Kommunikasjons- og markedssjef Henriette Adine Størksen, reddet oss godt i land med å fortelle om bedriften per i dag, supplert av gode historier fra Arild Hotvedt med mange år i bedriften bak seg.

På programmet sto også fløytespill ved Solveig Mathiassen Knight og Ingerd Saasen Skjold Backe – noe vi gjerne kan høre mere av.

29. juli – Olsok

Også i år ble det Olsokfeiring på prestegården i samarbeid mellom Våle menighet og historielaget. Gudstjeneste var ved sokneprest Marie Pleum og Truls Gran spilte. Det var åpen kafé med rømmegrøt, vafler og kaffe.

Åpent møte 22. august

Sølve Søyland fortalte om «Skapsprengeren Paul på Fossan». Mannen som startet sin ungdomstid med raske båter og spritsmugling, fortsatte med litt skapsprenging når smuglingen

ikke lenger var aktuelt. Fra fengselsopphold ble han utplassert på Fossan og ble en betrodd gårdsgutt og levde resten av sitt liv der nært på familien Søyland i to generasjoner.

Åpent møte 17. oktober

Eva Anfinnsen fortalte om prestedattera Kamilla Schjørn som sitter på Våle prestegård og skriver brev til en gutt, en som skulle bli viden

kjent som polfareren

Roald Amundsen.

Brevene hennes finnes igjen i polfarerens etterlatte papirer.

Førjulsmøte 21. november

Alf Henrik Engen forteller om

«Jarlsbergernes brudd med statskirken».

Med utgangspunkt i norsk kirkehistorie og framvekst av lekmannsbevegelsene, gir Engen en spennende fortelling om hvordan kampen om pensum i skolen, til sist fører til masseutmeldelse av statskirken og dannelsen av det som i dag er DELK.

Julemarked arrangeres lørdag

7. desember

Andre arrangementer og aktiviteter

Historielagstur til Oslo 29. mai

Om lag 45 personer ble med på bussturen til Oslo der målet var Kulturhistorisk museum og Nasjonalbiblioteket. På muséet var målet utstillingen NOREGR, der vi fikk egen omvisning og bl.a. fikk se sverdet som i sin tid ble funnet i en av gravhaugene på Våle prestegård. På Nasjonalbiblioteket var det jubileumsutstillingen Med lova i hand.

Sverdet funnet i en gravhaug på prestegården.

Foto: Arnfinn Eek.

Magnus Lagabøtes landslov 1274–2024. Også her med egne omvisere.

Den kulturelle skolesekken

Historielagene i Våle og Ramnes, sammen med Tønsberg kommune, samarbeider om å gi et tilbud til over 250 elever fra i alt ni skoler i kommunen, fordelt over seks dager i november. Elevene sammen med lærere tilbringer en dag på prestegården. Programmet består av lysstøping i Stallen, Jul på prestegården – fortellinger og julepynt i stua, og baking i bryggerhuset. Alle spiser grøt i stua/stuene.

Styret i Våle historielag 2024

Thorvald Hillestad, leder

Thomas Kjær, nestleder/hjemmeside

Arne Hetlesæther, kasserer

Daniel Ims, sekretær

Ingerd Saasen Skjold Backe, leder aktivitetskomitéen

Jan Hansen, styremedlem

Anne Lise Skaug, leder museumsstyret

Arnfinn Eek, Re-minne-kontakt

Hans Borge, 1. Varamedlem

Vidar Flåteteigen, 2. Varamedlem

Sensommerfestival 31. aug. – 1. sept.

I år ble det snakket om rekord i antall besøkende – godt hjulpet som vi var av fantastisk vær. Festivalen som arrangeres i samarbeid mellom Arrangementsgruppa, Stiftelsen Våle prestegård, Våle historielag, Linjentene, Gla'gjengen og Bondelaget, hadde også i år mange utstillere og mange aktiviteter.

Gudstjeneste. Foto: Arnfinn Eek.

Mange boder. Foto: Arnfinn Eek.

Traktorhistorie. Foto: Arnfinn Eek.

En liten prat. Foto: Arnfinn Eek.

Fuglekassesnekker. Foto: Line Løkkeberg-Eek.

Stiftelsen Våle prestegård 2024

Stiftelsen søkte sparebankstiftelsen DNB om midler til å gjøre ferdig underlåven innen fristen 01.12.2023. I mars 2024 kom den hyggelige beskjeden om at vi fikk tildelt kr. 464 970,-. Arbeidet er godt i gang. I sommer ble det støpt gulv i nordøstre tømmerkasse. Anders Skaug og Arild Bøe m.fl. sto for det arbeidet. Den nye låvebrua fikk nytt rekkverk. Sølve Søyland snekret det med materialer som Arild Bø skaffet. De to hentet tørrgraner nå i høst som blir brukt til en ny halv etasje mellom de store tømmerkassene i underlåven. Lafter Henrik Sand med læregutt Martin Ingvaldsen, er engasjert. De har lagt inn bjelkene og lagt gulv. Det skal settes inn tidsriktige dører inn til underlåven og legges tregulv av pløyde materialer i de to store tømmerkassene i vest. Arbeidene fortsetter våren 2025.

Ellers har arbeidet med å følge opp avvikene etter branntilsynet fortsatt. Karl Anders Bråten er brannansvarlig i stiftelsen og har hatt tett dialog med brannvesenet. I oktober var det en pipebrann i pipa fra bakerovnen. Brannvesenet kom og sjekket. Heldigvis ikke noe skade, men de fant ikke godkjenning for stålpipene som var satt inn der og i stua ved kjøkkenet for flere år siden. Det var leverandøren som ikke hadde fulgt opp til brannvesenet. Det er nå i orden med vedtak fra brannvesenet.

Den nye låvebrua har fått rekkverk...

... og fører inn på nytt gulv i mellomlåven

... lagt av Henrik Sand med læregutt Martin Ingvaldsen. Foto: Arnfinn Eek.

Prestegården er koplet til kommunalt avløp. Det er planlagt å kople til kommunalt vann også. Det har vært befaring med entreprenør og vil forhåpentligvis bli tatt i løpet av høsten. Da vil det også bli kjøpt inn ny varmtvannstank til hovedbygningen. Den gamle er moden for utskiftning.

Saken om flytting av stabburet har fortsatt også i 2024. Først fikk stiftelsen enstemmig medhold i hovedutvalg for inkludering, idrett og kultur i Vestfold fylkeskommune, 16.04.2024. Det ble sendt til Riksantikvaren som etterspurte en bedre begrunnelse. Stiftelsen klaget og den gikk videre til Klima- og miljødepartementet som sa det samme som Riksantikvaren. Så tilbake til fylkeskommunen som i hovedutvalgsmøtet 29.10.2024 ikke ga oss medhold. Det kan se ut som saken er tapt for oss. Stiftelsen må nå vurdere hva som kan gjøres for å gjøre stabburet mer tilgjengelig. Det skal bl.a. bygges ny trapp. Når det gjelder smie skal det

Styret i Stiftelsen Våle prestegård 2024

Leder	Unni Bu
Nestleder	Thorvald Hillestad
Kasserer	Arild Bøe
Sekretær	Hilde Ringen Kommedal
Styremedl.	Bjørn Rygh
	Karl Anders Bråten

søkes om midler til å hente og plassere den smia vi har fått. Det har vært befaring med kulturarv i fylket som er positive til tiltaket.

Stiftelsen har en anstrengt økonomi. Inntektene fra utleie har gått ned, så vi oppfordrer til å leie Våle prestegård til ulike arrangementer! Det var mange folk på årets sensommerfestival. Det ga oss kr. 51530,- direkte fra inngangsbetalingen. I tillegg kommer provisjon av salg. Dette kommer godt med!

Bredbånd - Nettverk - IT

Re-Nett
-no

**Din lokale leverandør av
bredbånd og IT-tjenester!**

Tlf 330 60645 post@re-nett.no

Din lokale kjøkkenleverandør!

- Kjøkken, bad og garderobe
- Velg blant 12 malte standardfarger uten pristillegg eller valgfri farge mot et tillegg
- Skreddersydde løsninger med 30 års funksjonsgaranti
- Stort utvalg av hvitevarer

HUSEBY KJØKKENSTUDIO VÅLE

Gjelstadveien 38B, 3178 Våle

Tlf. 33 06 12 40

www.huseby.no

SPAR **BREKKEÅSEN**

ÅPNINGSTIDER
7 – 21 (8 – 20)

TELEFON
330 60 400

Bli medlem i historielagene!

Medlemmer er vesentlig for våre historielag. Uten medlemmer ingen historielag. Lagene jobber for å ta vare på og formidle vår felles historie. Litt om hva vi gjør:

- Tar vare på og vedlikeholder Våle prestegård og Bygdetunet Brår
- Tar imot besøk fra skoleklasser og andre historielag
- Arrangerer Åpen gård med mange aktiviteter – i samarbeid med andre foreninger
- Arrangerer turer og møter der temaene har tilknytning til historie
- Samler inn, tar vare på og stiller ut gjenstander og fotografier
- Utgir Re-minne for å formidle historie til Ramnes og Våle

Dugnad står sentralt i historielagenes arbeid. Dugnad er felles løft og sosialt samvær, så har du lyst til å være med, så er du hjertelig velkommen!

Som tidligere år oppfordrer vi derfor alle til å bli medlem i historielagene. Bruk blanketten som er vedlagt, ønsker du å være medlem av «det andre» laget (eller kanskje begge!), så finner du opplysninger om det her.

Støtt historielagene – meld deg inn - Kontingenten er kr. 200 per år per medlem. (Skal et par/ektepar begge være medlem blir det altså kr. 400)

Hvis du oppgir mobilnummer, så kan vi varsle deg direkte i forkant av møtene.

Våle historielag – konto 2545.20.27081
Ramnes Historielag – konto 2557.20.17152

Ramnes
Historielag

Re-minne 2024

Utgitt av Ramnes Historielag og Våle historielag